

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

DISSERTATIO
PHILOLOGICO-ANTIQUARIA
DE AEDIBUS VETERUM
HEBRAEORUM.

QUAM,

ADNUENTE DEO O. M.

PRÆSIDE VIRO CELEBERRIMO

SEBALDO RAVIO,

S. S. THEOL. DOCT. LINGUAR. ORIENT.

ET ANT. HEBR. PROFESSORE ORDINARIO

Examini Publico submittit

ISBRANDUS VAN HAMELSVELD,

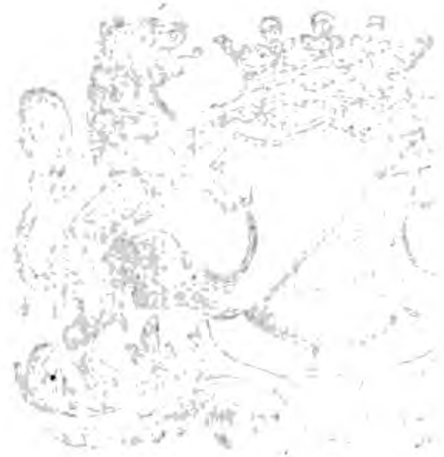
TRAJECTINUS.

AUCTOR.

Ad diem 13. JUNII H. L. Q. C.

TRAJECTI AD RHENUM.
Ex Officina JOANNIS BROEDELET.
TYPOGR. ACADEM. MDCCLXIII.

THE BOARD OF DIRECTORS
OF THE
FEDERAL RESERVE SYSTEM

V I R O

AMPLISSIMO. GRAVISSIMO.

DANIELI FRANCISCO VAN GOENS,
A. L. M. PH. ET J. V. D. CURIÆ SUPREMÆ
PROVINCIALIS QUÆ TRAJECTI EST, SENA-
TORI INTEGERRIMO. FAUTORI SUO, DE SE
BENE MERITO, OMNI HONORE AC CULTU
SUSPICIENDO

*Hanc suam dissertationem
eo quo par est, obsequio
& animi reverentiâ*

D. D. D.

A U C T O R.

1917

THE UNITED STATES DEPARTMENT OF THE INTERIOR
BUREAU OF LAND MANAGEMENT
WASHINGTON, D. C.

OFFICE OF THE ASSISTANT ATTORNEY GENERAL
WASHINGTON, D. C.

SECRET

PROOEMIUM.

ntequam in *Ædes* Te introducā L. B. tribus verbis in ipso quasi limine mihi compellandus es, ut ita, cognita instituti mei ratione, dein eo commodius lustrare illas possis. Facturusne operæ pretium essem, si de *Ædibus Hebraeorum veterum* quædam commentari instituerem, aliquando mecum dubitavi, nutantem denique ad scribendum compulit cogitatio, perparum de hoc argumento scriptis proditum exstare, & tamen plurima, quæ ad attentionem merebantur, superesse, quæ quam difficilia explicitu fuerint, postea expertus didici. Ex vero sane scripsit *Montfaucon Ant. Expl. Tom. III. p. 95. Ædium hujusmodi structuram & formam capere nequimus, non tricliniorum situm, non atriorum, cubiculorum, conclavium: Haec brevius a veteribus descripta sunt, quam ut accuratam rerum imaginem percipere possimus. Sed hæc missa facio, quandoquidem præterea nonnihil est, quod Te L. B. monitum cupiam.*

Non deerunt forte, qui me absque ulla adpellationum, quibus *Aedes* apud Hebræos insigniuntur, cura, statim ipsam rem adgressum fuisse mirentur. Plura equidem huc facientia congeram, sed quæ cum vel incerta vel aliis jam observata dein deprehenderem, omnia faceffere iussi, præsertim quoniam ad forum nostrum non adeo pertinere videbantur.

In hoc porro argumento nostro cum insignem usum præstare possent periegetæ, qui Orientem suis itineribus lustrarunt, eorum relationes, quoad ejus fieri potuit, diligenter perlegi; præ ceteris Commentarios *Th. Shaw.* quem periegetarum & fidelissimum & doctissimum jure dixeris, quique hac in materia ceteris est diligentior & copiosior. Fateor quidem, non sine specie contra ipsius observationes adferri a cel. *Moshemio præfat. ad Paulsen. de Agricult. Orient.* ipsum scilicet loqui de Architecturâ prout obtinet in *Africa*, non vero prouti in *Syria* vel *Palaestina*. Aliquod tamen hinc periculum rebus nostris creari Lector! ne

putes, nam præterquam quod hodie in *Palæstina* Architectura omnino jacet ac contemnitur, observavit jam ipse *Shaw Voyag.* Tom. I. p. 351. regionum istarum naturam, quæ sic satis cum Orientalium terrarum cælo convenit, haud facile, ut ab illâ veteri ædificandi ratione recedatur, futuram. Addi potest, eos qui regiones istas *Barbaricas* & loca a *Shawio* descripta nunc tenent, *Mauros* atque *Turcas* ex Asia maximam partem eo delatos fuisse, *Shawium* vero non solum *Barbariam* sed etiam *Palæstinam* cum *Syria* & partem aliquam *Arabie* perlustrasse. Deinde diligentem impendi operam, ut alia subsidia tam vetera, quam recentiora conquirerem & cum *Shawio* conferrem, quo modo sæpius ipsum cum aliis consentientem obfendi, præcipue cum novissimis relationibus illustris matronæ *Anglicæ de Montague*, cujus *Epistolæ Itinerariæ* Gallicè nuper versæ in lucem prodierunt; quod sane haud debile fidei & auctoritati *Shawii* fulcrum adponere est censendum. Cum vero in his omnibus

bus

bus convasandis sæpe nimis mihi curta esset sup-
pellex, favorem *Præsidis* gravissimi in commo-
dandis ac suppeditandis subsidiis eximium fui ex-
pertus, quapropter publicas ipsi reddere volui gra-
tias, meque & mea studia porro illi commendata
habere.

Quod jam ad modum tractandi adinet, bre-
vitati inprimis studui, forte etiam cum elegantia
jacturâ; libere denique, ubi opus erat, judicium
interposui, relictis aliorum sententiis, qua tamen
ipsa re doctorum virorum laudi nil detractum vo-
lo, quos suspicere & venerari mei semper officii
esse puto. Interim tamen omnes, quotquot sunt
eruntque mortales, indies experientia docentur,
*ὅτι πάντες πίνουσι τὸ ποτήριον τῆς πλάνης καὶ τῆς ἀγνοίας,
ἀλλὰ οἱ μὲν πλεῖον οἱ δὲ ἥττον.*

Atque hæc erant B. L. quæ monenda habebam,
diutius Te non moror: Si quæ in hoc opusculo
minus placeant, illa juveni mihi condona, quæ
aliquatenus placere possunt, illa eo adhibe, ut
mihi faveas.

DISSERTATIO
PHILOLOGICO-ANTIQUARIA
DE AEDIBUS VETERUM
HEBRAEORUM.

CAPUT I.

De Origine domuum, earumque inventore.

I. *Agitur de antiquissimis mortalium domiciliis, tentoriis. II. Antris. III. Inquiritur in inventorem AEDIUM stricte sic dictarum. Is non fuit Adamus. Num Sidonii invenerint Architecturam? IV. Epicrisis additur.*

I. **A**ntiquissimi aevi mortales, quemadmodum in reliquâ vitâ frugalitate sua & simplicitate fuere admirandi, ita & in *domiciliis* suis eos fuisse simplicissimos invenimus. Hinc non statim domos aut majoris molis aedificia construere coeperunt; sed

— *nemora atque cavos montes silvasque colebant:
Et frutices inter condebant squalida membra. (a)*

A

Haec

(a) *Lucret. Rer. Nat. V. 956.*

DISSERTATIO DE AEDIBUS

Hæc tamen domicilia homines mox in tentoria mutarunt, accedente rei pecuariæ, in Oriente, studio. conf. *Gen.* IV. 20. quem locum illustrat *Bochart. Hieroz.* Tom. I. p. 465. Et cui nota non est Patriarcharum vita Nomadica aut ignotæ sunt hinc derivatæ in Hebraisum loquendi formulæ, imo antiquissimæ verborum potestates ab hoc vivendi genere petitæ? Quis nescit *יָדָה, evellere palos*, Hebræis idem esse ac *proficisci*? conf. *Esai.* XXXIII. 20. Quid? quod longo post tempore occurrat loquendi genus in sacris libris, quo *habitare in tentorio suo*, est secure, pacate, tranquille vivere. *II Reg.* XIII. 5. conf. *Simonis Onom.* V. T. pag. 191. Qui autem de vita Nomadica incolarum Palæstinæ tum vetustiorum tum recentiorum plura scire avet, ei adeundus est vir cel. J. D. *Michaëlis*, commentario de *Nomadibus Palæstinæ* in syntagmate *Commentationum* ipsius. Gotting. 1759. (b) Ipsi adde, quæ habet cl. *Simonis*. diff. de *Usu Itin. Orient.* subjuncta ejus *Onom.* N. T. p. 203. & quæ ad *Es.* LIV. 2. illustrandum contulit cel. *D. Millius Miscell. Sacr.* p. 34. *sqq.* Confer sis etiam qui de hodiernis Arabibus scenitis plura dabit *Shaw. Voyag.* Tom. I. p. 369. Plura de *Tentoriis* non memoro.

II. Non tantum vero *virgultis, tuguriis, tentoriisque* pro *domiciliis* utebantur, verum etiam cavernas subterraneas, antra (c) specusque inhabitabant. Sed hac de

(b) Ubi vir doct. ex Nomadum jure derivat & exponit jus Israëliitarum in terram sanctam.

(c) Huc referendam forte esse magnam illam vastorum antrorum, quæ hodiernum in variis orientis partibus visuntur, copiam, recte observat *Paul. Lucas. Voyag. Egypt.* Tom. II. p. 152.

HEBRAEORUM. Cap. I. §. II.

de re dudum egit *Perizonius Orig. Bab.* cap. III. p. 47. quique eum exscripsit *Deiling.* Tom. III. obl. 3. f. & omnibus alioquin nota res est ex vulgari illo *Ovidii.*

Tum primum subiere domos; domus antra fuere.

Id vero non adeo in propatulo omnibus fuit, totos etiam populos in Palæstina hanc Troglodyticam vixisse vitam. Ituræam hinc nomen accepisse jam opinio fuit *Ligtfooti Chorograph. Luc. præmis.* lect. IV. tom. II. Opp. p. m. 474. a חיתורים *suffossionibus & speluncis.* Quædam etiam collegit doct. *Petr. Abresch. Spec. Philol. ad Obadj.* 1-8. hic loci sub præsidio cel. RAVII anno 1757. defenso. p. 33. sqq. Egregia vero prorsus est commentatio cel. *Michaëlis de Troglodytis Seiritis & Themudæis* in dicto syntagmate obvia: In ea vir doct. id agit, ut doceat, quemadmodum in Palæstinæ parte septentrionali fuerunt Ituræi, ita in ejus regionis parte australi fuisse Troglodytas incolas montis *Seir* sive *Horitas*, sic dictos a חור *caverna.* Hinc ille egregiam lucem adfundit *Job. xxxi. 1. sqq.* Varios vero alios populos a veteribus ad Troglodytas referri constat. vid. *J. A. Fabricium ad Philastrium* de hæres. cap. XIV. p. 28. 29. (d)

(d) Ad Troglodytas quoque refert cel. *de Rhoer. Ot. Daventr.* II. 2. p. 256. τὰς δαίμονιαζούσας. *Math.* VIII. 28. *Luc.* VIII. 27. *Marc.* V. 1. qua in opinione ad sensum viro doctissimo negare adhucdum, invitus licet, debeo. Et enim repugnat, si non Græcorum aliorum, (qua de re nunc non disputo) certe Sacrorum scriptorum usus & stylus, nec pati videtur, ut vocem *μνημεία* vertamus per *cavernas*

DISSERTATIO DE AEDIBUS

Procedente tempore homines antra, speluncas aliaque loca subterranea, angustis rebus, pro refugiis habebant, conf. *Jer.* XLVIII. 28. Inprimis duo loca insignia sunt ad hanc rem spectantia *Jud.* VI. 2. & *1 Sam.* XIII. 6. ubi de Israëlitis habetur, illos servitutis suæ tempore confugisse ad ejusmodi loca, quæ variis nominibus Hebræis ibi enumerantur, a Græcis ó sic satis feliciter expressis. Recte quidem *1 Sam.* I. c. vertisse videntur מצרות (vulgo

vel specus subterraneos. Simile quid voluit etiam *Keuchen. Adnot.* in N. T. p. 199. refutatus a *Petr. Zornio.* diss. de δαμονιαστίαις *dæmoniacorum*; quæ exstat in *Miscell. Duisburg.* tom. II. fasc. II. n. 2. p. 228. Et sane homines sæpius in sepulcris non potuisse tantum habere, sed & revera habuisse domicilia sua, demonstrarunt tum alii, tum doctissimus GOENSIUS meus *Diatr. de Csepotaphiis.* cap. II. §. IIII. p. 37, 38. & *add. ad h. l.* p. 192. Legi hic meretur locus insignis *Tb. Shaw Voyag.* Tom. I. p. 368. *Les Tombeaux*, ait, *des principaux citoyens sont de plus distingués par des Chambres quarrées, ou par des coupbles, & espèces de dômes bâties au dessus.* & in Nota his verbis subjecta, addit: *C'est vraisemblablement de ces sortes de Chambres, que parle St. Marc. V. 3.* conf. verba *Cotovici* superius adlata. Locus quem ad roborandam hanc sententiam vir clarissimus adduxit ex versione τῶν LXX & quidem *Pf.* LXVIII. 6. petitus est. Ubi Græci vocem Hebræam צחיה quæ proprie vi originis *siccitatem nitentem* infert, vertunt per τὰς τάφους. Ast nisi me omnia fallunt, legerunt hi interpretes צריחה, pro צחיה. illud vocabulum occurrit inter alia *1 Sam.* XIII. 6. ubi, ut vidimus, a Græcis vertitur ἐν τοῖς βόθροις, ex Arabum nempe حوٓرٓ fodit fossam, vel sepulcrum. Quæ conjectura si valet, ultro patet, illum locum nil huc pertinere. Sed ista *ὡς ἐν*

munimenta) per τὰ κρεμαστὰ *pendula montium cacumina*. quæ etiam est significatio & vis Arabicæ vocis ضارة a صار *fecit, ut propenderet*. Sed חוהים vertuntur ἐν ταῖς μανδραῖς. Malim *vepreta & senticeta* vel *deserta & inhospita* resqua: ex usu Arabum & Chaldæorum, quibus حاج & חוה est *spina*. Vocabulum צריחים, quod vulgo *turrim elatam* transferunt, reddiderunt ἐν τοῖς βόθροις a verbo videlicet ضرح, in secunda forma, *fodit fossam*: Unde nomen ض-روح fissura & fossa in medio sepulturae; aliquando ipsum sepulcrum. Ultimum vocabulum בורות vertuntur per τοὺς λάκκους. *Lacunas* vel *lacus*. unde patet, recte se habere mutationem, quam apud *Sulp. Severum*. lib. I. H. S. cap. 33. instituit *Drusus*. Legebatur antea: *Plures lacrymas & latebras petiverant*, nullo sensu (e).

Nec sane recentioribus temporibus deficiunt exempla vitæ Troglodyticæ: Sic de Arabibus pauperculis refert *Cotovicus* lib. IV. Itin. cap. VI. p. 451. describens cœmeteria Maurorum prope Aleppo urbem, *specus*, ait, *sunt vastæ amplitudinis, mira diverticula ac latebras continentes, Arabum Bedoinorum pauperculorum ex parte habitacula, & restionum officinæ, quibus lumen desuper per saxorum foramina, immittitur*. Lege etiam de gente quadam Troglodytica *Paul. Lucam Voyag. du Levant*. Tom. I. p. 228. Singulare prorsus exemplum, si modo auctor fide dignus, habet *Kircherus* *Mund. Subt.* lib. VIII. 3. de hominibus quibusdam Arabicæ origi-

(e) Cæterum simile exemplum de latronibus latebras ejusmodi petentibus habet *Josephus* *Ant. Jud.* XIV. 15. 5.

riginis in insula Melitensi loca subterranea incolentibus; quos ipse se visitasse refert. Ex ipso eandem narrationem repetit *Schoetzenius adparat. curios. & pract.* Tom. I. p. 1014.

III. Videamus jam paulo propius, quis aut quando aedes stricte sic dictas seu aedificia in domicilii usum constructa firma & immobilia invenerit? sed hic aqua hæret: si enim quæramus, quando, aut ubi homines aedificare cœperint majoris molis & solidiora aedificia? vel quis ille fuerit, qui primus architectonicen homines docuerit? omnia incerta deprehendimus. Adamum enim tanquam ex machina huc advocare, id me quidem iudice, insulsissimum est. Nec facile, credo, inventum iri, qui hæc verba comprobet *Casp. Sagittarii, de Jan. Vet. cap. 1. §. 22. Thes. Græv. Tom. VI. p. 421. Quem autem alium primæ domus architectum statuamus, quam Adamum, πρῶτον τῶν ἀνθρώπων; τούτου γὰρ, ut inquit Suidas πάντα εὐρήματα καὶ διδάγματα καὶ ὅσα κατὰ τὸν βίον ἀναγκαῖαι χρῆσάιτε καὶ διαταί. Profanos si consulimus auctores, nil hi nisi incerta produnt, dum alii *Veste*, alii aliis domuum primam structuram vindicant. cf. *Polydor. Vergil. Rer. Invent. cap. VII. p. 228. Gurtler. Orig. Mund. p. 289. alios apud Pitiscum. Lex. Ant. Rom. v. domus.* In sacris libris nihil quoque exstat, unde hæc lis dijudicari queat, nam quod Cainus memoretur, *Gen. IV. 7.* condidisse *ἡν urbem*, id vero sive *Perizonii (f)* probes opinionem, sive minus, huc ni-*

(f) vid. *Periz. Orig. Bab. cap. III. Deiling. Tom. III. Obs. 3.* loca veterum de hac Caini urbe plura contulit *Faes ad Gyrald. Tom. I. Opp. p. 708.*

nihil pertinet. Vulgaris quidem est opinio, Tyriis & Sidoniis acceptam esse ferendam domuum structuram. Quæ tamen cum pro certa confirmari nequitiam possit, potius crediderim, multum illos ad ædificandi artem perficiendam & poliendam contulisse (g), & ex eo hanc opinionem originem suam cepisse. vide *Lamyum* loco mox laudando.

IV. Omnibus itaque probe circumspectis, nil restat, nisi ut dicamus, paulatim hanc artem incepisse, & incrementa sensim sensimque sumfisse, plane quemadmodum in aliis multis locum habuisse observamus; καθόλου γὰρ πάντων τὴν χρείαν αὐτὴν διδάσκαλον γίνεσθαι τοῖς ἀνθρώποις recte dixit *Diodorus Sic.* lib. 1. p. 12. 13. Nempe homines, ad exstructam usque turrim Babelicam vitam duxerant Nomadicam, ubi commodum videbatur, morantes; post dispersionem vero generis humani & occupatas proprias & fixas fedes, illi quorum regio incolis nimis repleta erat, innotescens etiam magis & magis vitæ ejusmodi Nomadicæ incommodis, firmiora primum tuguria, mox & lignea lapideaque domicilia sibi fabricasse videntur, ex quibus tenuibus initiis architectura orta, pedetentim ad perfectionis aliquam ἀκμὴν pervenit, adeo ut qui de-
fi.

(g) Amplissimam ipsis occasionem præbebant tum vicinus Libani Saltus, tum commercia ab illis per mare mediterraneum jam antiquitus instituta. cf. locum *Dii* apud *Joseph.* lib. 1. *contr. Apion.* §. 17. ubi de Hiramio narratur. Ἀναβάς δ' εἰς τὸν Λίβανον ὑλοτόμησε πρὸς τὴν τῶν ναῶν κατασκευὴν. & de eorum commerciis *Em. Rybincr.* diff. de *Tyro* cap. VIII. p. 84. sqq. qui & p. 13. varia adducit S. S. loca, in quibus ædium Tyriarum mentio est, *Ezech.* xxvi. xxvii. *Amos.* 1. &c.

fnitum ejus artis primum inventæ tempus constituere vellet, frustra fore censerī debeat. Cum his ferme conveniunt hæc *Luciani Amor.* c. 34. *Opp. tom. 11. p. 434.* τί δ' οὐκ ἐν ἀρχῇ μὲν εὐθὺ τοῦ βίου, σκέπης δεηθέντες ἄνθρωποι, γὰρ, θηρία δείραντες, ἠμφιέσαντο, καὶ σπήλυγγας ὄρων, κρύβας καταδύσεις ἐπενόησαν, ἢ πάλαι ρίζων ἢ φυτῶν ἀνακοιλώματα; τὴν δὲ ἀπὸ τούτων μίμησιν ἐπὶ τὸ κρεῖττον αἰεὶ μετάγοιτες, ὕφηναν μὲν ἑαυτοῖς χλανίδας, οἴκους δὲ ὤκισαντο· καὶ λεληθότως αἰεὶ περὶ ταῦτα λέχουσαι, τὸν χρόνον λαβοῦσαι διδάσκαλον, ἀντὶ μὲν λιτῆς ὑφῆς τὰ κάλλιον ἐποίκιλαν. ἀντὶ δὲ εὐτελῶν δωματίων, ὑψηλὰ τέρεμνα καὶ λίθων πολυέλειαν ἐμηχανήσαντο, καὶ γυμνὴν τοίχων ἀμορφίαν εὐανθέσι βαφαῖς χρωμάτων κατέγραψαν κ. λ. tum & *Vitruvii lib. 11. de Architect. cap. 1.* *Postea homines cœperunt alii de fronde facere tecta, alii speluncas facere sub montibus, nonnulli hirundinum (b) nidos & edificationes earum imitantes de luto & virgultis facere loca, quæ subirent. Tunc observantes aliena tecta, & adjicientes suis cogitationibus res novas, efficiebant indices meliora genera casarum: Cum autem essent homines imitabili docilique natura, quotidie inventionibus gloriantes, aliis alii ostendebant edificiorum effectus: & ita exercentes ingenia certationibus indices melioribus judiciis efficiebantur.* Plura huc adferre superse-
deo; conferri meretur cum iis, quæ dixi, *Lamy lib. 11. de Tab. & Temp. cap. VI. sect. 1. p. 249. 250.*

Atque ita, quemadmodum ab una parte non putaverim,

(b) De hirundinum in nidis struendis solertia vid. *Ælian. N. A. III. 24.* solebant autem veteres plerique artium plurimarum initia accepta ferre animalibus. vid. *Not. ad ejusd. V. H. I. 2. & cf. Voss. de Idolol. gent. III. 67.*

rim, domos jam inde a mundi initiis exstructas fuisse, quæ cum aliorum, ut vidimus, tum etiam *Calmeti* est opinio diff. *de Ædib. Hebr.* quæ existat in ejus *Oudheden van het O. en N. Verbond.* T. I. p. 234. sqq. ita ab altera parte non statuerem, (quod fecit cel. *Stosch*, cujus leguntur observationes ex collectione *Escuchiana* desumptæ in libro periodico Belgico *De Nederlandsche Letterverlusting* Tom. II. n. 3. p. 357, 358.) tempore Lothi nondum fuisse ædes seu domos præter tentoria. Sane jam diu antea architecturam fuisse cognitam atque usitatam patet ex turri Babelica *Gen. xi.* quin & ipsa Lothi historia *Gen. xix.* docet, jam tum alia ædificia præter tentoria nota fuisse. vid. *N. 1, 8, 9. &c.* Quid? quod discrete Servator noster testetur, homines in diebus Lothi *edisse, bibisse, emisse, vendidisse, plantasse*, addens *καὶ φκοδόμου, ÆDES struebant. Luc. xvii. 28. Ædes struebant, quasi semper victuri, vivebant, quasi altera die morituri.* quod in re simili de *Agrigentinis* dixisse fertur Plato, teste *Æliano.* V. H. lib. xii. cap. 29.

CAPUT II.

De Materiâ, ex quâ domus structæ.

- I. *Ad domos struendas adhibitum lignum varii generis. viliorum ex sycomoro, ditiorum sæpe ex cedro.* II. *Domus ex luto & argillâ factæ. ædes lateritiæ.* III. *Lapides ex montibus excisi. explicatur Jer. li. 26. lapides vivi.* IV. *Opulentia orientalium in ædibus, ornatus ædium.* V. *De bitumine quædam.* VI. *Exponitur quid rei sit פור. Es. liv. 14. illustratur.*
- I. **V**etustissimis temporibus ligneas ut plurimum fuisse ædes observat *Lamy de Tab. & Templ.*

lib. II. cap. 9. p. 273. sqq. quamvis etiam latericias ac lapideas construxerint, ligno nihilominus usum suum retinente:

*Itur in antiquam silvam, stabula alta ferarum:
Procumbunt piceæ, sonat iæta securibus ilex;
Fraxineæque trabes, cuneis & fissile robur
Scinditur; advolvunt ingentes montibus ornos. (i)*

Varia certe lignorum genera ad ædes adhibita in sacris memorantur. Ad vulgares quidem civium ædes usurpatum videtur lignum, quod Hebræis dicitur שמרם, quale arboris genus interpretibus tantum non omnibus est *sycomorus*. Vide, præter auctores adductos a cl. *Simonis* in *Lex. Hebr. Pocock. Descr. Orient. Tom. I. p. 320.* & *Menochium de Rep. Hebr. p. m. 661.* qui hac occasione ex *Plin. Hist. Nat. XIII. 7.* illustrat *Amos. VII. 14.*

Quod de usu *sycomori* in ædibus civium diximus, factis probatur ex loco deserto *Es. IX. 9.* ubi populus pertinax ita infit: שמרם גרעו וארזים נהלים *Excisæ sunt sycomori, sed nos mutabimus in cedros.* Nec desit etiam *Theodoreti* ævo hujus ligni usus, vide locum ex ejus comment. in *Es. p. 45.* apud *Reland. Palæst. Tom. II. p. 1024.* τὰς Συκαμίνους συκομόρους ἔφασαν οἱ λοιποὶ, καὶ λίαν εἰκότως. Τούτων γὰρ ἡ Παλαιστίνη πεπλήρωται καὶ ἐκ τῶν ξύλων τῶν τοιούτων ὀροφῶσι τὰς οἰκίας. Cæterum plura alia habuisse Hebræos lignorum genera, quæ adhiberent ad extruendas ædes, dubitare nos non sinunt cum loca *S. Cod.* quam plurima, tum *Palæstinæ* in lignis proferendis fertilitas. vid. *Reland. Palæst. p. 379.* sed de singulis non est dicendi locus.

Ad

(i) *Virgil. VI. Æneid. 179. sqq.*

Ad ditiorum autem ædes ac palatia adhibita sunt ligna pretiosiora, præ cæteris *cedrus*, צדרא Hebræis, ut vulgaris fert opinio, dicta; licet *pinum* intelligat *Ol. Celsus Hierobot.* Tom. I. cujus sententiam suo calculo firmat cel. *J. D. Michaëlis* not. ad *Lowthi* libellum elegantissimum de *Poësi Hebr.* p. 213. qua de re disputare non vacat. Quidquid sit, id certum est, cedrum usu venisse in construendis ditiorum palatiis, cf. inter alios cel. *Lampe* diff. de *Cedro* Tom. I. *Diff. Theol.* p. 457. de reliquis lignis pretiosis nil dico, tum quia incerta de iis sunt pleraque, tum quia ab aliis ex professo satis diligenter sunt excussa: quare de iis filere præstat, quam pauca dicere. Eximii hac in re usus esse potest *Lexicon Hebraicum* cel. *Simonis*, qui ad voces singulas fontes indicavit, unde habent sitientes quo sitim restinguant. Conferri etiam meretur, qui de *Lignis Libani* egit *Job. Christ. Biel* in dissert. quæ prodiit Brunsvigæ 1740. contra quem tamen observabis, צדרא esse genus spinæ Ægyptiacæ; quam opinionem defendit cel. *Manger* in diff. *De iis, quæ ex Arab. sunt petita in usum tabern.* pag. 4.

II. Ut plurimum autem ædes vulgares constabant ex *lateribus*, qui lateres argillâ aut luto ita compingebantur ut vel totæ ædes dici possent *argillaceæ* vel *luteæ*. sic legitur *Job. iv. 19.* de hominibus, quod inhabitent *domos argillaceas* vel *luteas*, hoc est, corpora admodum fragilia. (k) Conf. illic *Comment. cel. Schultens.* & adde locum insignem *Ezech. xiiii. 10.* fqq. qui huc omnino

B 2

per-

(k) Doms luteas hic memoratas nonnulli explicare voluere de sepulcris vel tumulis, minus recte. conf. *Quenstedt de Sepult. Vet.* p. 221.

pertinet. Sed & hodie ita constructæ ædes inveniuntur in Oriente, pluribus in locis. de Persis hoc adferit *Kæmpfer. Amœn. Exot.* p. 174. *eorum domos ex limo in figuram laterum coactò & exsiccato constructas esse.* cf. *Chardin. Voyag.* part. iv. p. 228. sqq. *Thevenot. Tom. II. part. i.* p. 286. de Ægyptiis hodiernis idem testatur *R. Pocockius Descr. Orient.* Tom. I. p. 304. Ed. Germ. Junge his, qui propius ad rem spectat, *Cotovic. lib. III. Itin. Hieros.* cap. 11. p. 378. de urbis Damasci ædibus in hunc modum differentem: *Privatorum ædes fere omnes e lateribus sole siccatis & argillâ rudi modo compactis, aut calce obductis constant; adeo ut major pars maligno satis caducoque ædificio constructa sit, nonnullae tamen ex coctò latere, calce aut cæmento conglutinata, paucissimæ ex lapidibus compositæ spectantur.* Eadem fere habet *Maundrell. Reis.* p. m. 508.

Lateres (1) itaque, ut diximus, communi erant in usu apud veteres; & quidem inde a vetustissimis temporibus; in turris enim Babelicæ exstructione jam *lateres* memorantur *Gen. xi.* *Lateres* etiam conficere debebant Israëlita apud Ægyptios *Exod. iv.* De usu autem laterum, & ratione, cur illis homines in struenda turri Babelicâ fuerint usi, disputat *Menoch. de Rep. Hebr.* pag. 657.

In conficiendis lateribus pælearum crebra occurrit mentio; iis enim permixti lateres vel coquebantur in fornacibus.

(1) De latere explicat vocabulum כפיים, quod occurrit *Habac. ii. 11.* *Bochart. Hieroz.* Tom. II. Lib. iv. cap. 24. p. 611. mihi tamen hac de re ampliandum videtur: malim interea album calculum adjicere *Cl. Schultensio Clav. Dial.* p. 261. ubi explicat de ligno curvato.

fornacibus vel soli exponebantur. Sic *R. Salomo* apud *Drusium* ad Exod. v. 8. lateres fiebant ex luto cui palea admixta, eos in sole siccabant aut in fornace coquebant. vid. & *Vitruv.* lib. II. cap. 3. & *Philon.* *Jud.* lib. I. de *Vit. Moysis* p. m. 472. ubi de Israëuitarum in Ægypto servitute verba facit. εἰργάζοντο δὲ οἱ μὲν πηλὸν εἰς πλίνθον σχηματίζοντες, οἱ δὲ πανταχόθεν ἄχυρα συγκομίζοντες. πλίνθου γὰρ ἄχυρα δεσμός. denique quæ habet *Menoch. de Rep. Hebr.* p. 659. Coctorum in fornace laterum diferta est mentio in S. S. memoraturque מלכא fornax ad lateres conficiendos & coquendos variis in locis. *Jer.* XLIII. 9. *Nabum.* III. 14. quin & secundum τὸ *Keri* ita legendum 2 *Sam.* XII. 31. ubi *Cetiph* habet מלכא. (m)

De

(m) Avide hoc arripuit *Danzius*, cujus dissertatio & opinio de mitigandâ *Davidis in Ammonitas crudelitate* ambabus ulnis ab eruditis fuit recepta, ita ut *Heumannus V. C.* in *Explic. nov. duor. lacor.* §. 18. quæ exstat in *Helmershausen collect. nov. dissert. theol.* part. I. p. 496. non dubitaverit, inter ea quæ acutissimorum interpretum ductu desitum est credere, etiam referre *Davidis crudelitate*, quam injuriam, ait, primus à *Davide repulit Danzius*. A me tamen adhucdum impetrare non possum, ut huic sententiæ omnem adfensum præbeam. Obstant varia; præsertim, præter consensum tam veterum plerorumque quam recentiorum interpretum, aliud *Davidis in Moabitas facinus* 2 *Sam.* VIII. 2. quod multi quoque detorquere voluerunt, sed irrito conatu cf. *Budd. Hist. Eccl. V. T.* Tom. II. p. 116. Quæ *Moabitarum pœna* ideo hic in censum venit, quandoquidem illi nil peccasse leguntur, nisi tantum quod hostes fuerant, cum contra hi *Ammonitæ* & jus legationis, quod apud omnes gentes sanctum esse consuevit, dicente *Corn. Nepote.*

De altera lateres conficiendi ratione, eos nimirum paleis permixtos foli exponendo, facer quidem Codex fere filet, interim tamen de hodiernis Orientis incolis res satis certa est ex periegetarum, quos dedimus, locis. Adde jam, si tanti est, *Paulsen de Agricult. Orient.* p. 239. Ed. Belg.

III. Adhibebant porro ad ædificia sua Hebræi lapides ex montibus excisos. cf. *2 Chron.* 11. 2. &c. Huc referendus locus vexatissimus, quique interpretum crux jure dici meretur, *Jer.* LI. 26. *Et non sument ex te lapidem in angulum, neque lapidem in fundamentum, nam omnimode æternumque devastaberis dicit Jehova.* De hoc loco istiusmodi iudicium tulit doct. *J. D. Michaëlis*

Pelopid. cap. v. §. 1. violarunt, & ignominiam summam addiderunt, amputando barbam; (conf. de honore barbæ apud Arabes etiamnum *d'Arvieux des mœurs & coutumes des Arabes Chap. VII. p. 142.*) & abscindendo partem vestium. Sunt & alia, quæ huc adferre nequeo. Ita ego hoc de loco sentio, nunquam aliquem de vulgari hujus commatis interpretatione dubitaturum fuisse, si non Davidis pietas tam immane & nobis Europæis barbarum factum pati haud posse visa fuisset. Num jam hæc fontica sit causa cura communi verborum usu recedamus, aliis iudicandum relinquo. Id certum est, non debuisse negare *Danzium* usum fornacum latericiarum in Palæstinâ, quem agnoscunt etiam *Nimptsch* & *Hahnus* in dissert. super hunc ipsum locum defensa Lipsiæ 1731. licet alioquin *Danzii* explicationem fere omnem retineant. Hæc postquam scripseram, etiam *Lakemacherum obs. Phil.* Tom. III. part. 10. obs. 1. *Danzium* relinquere deprehendi. Aliam expositionem horum locorum suppeditavit *La Grave diff. ad 2 Sam. l. c.* de qua conf. *Hist. Crit. de la Rep. des Lettr. Vol. XIII. p. 362.*

lis not. ad *Lowth. de Poës. Hebr.* p. 117. neminem interpretem adhucdum percepisse, quæ hic obvia sit, imaginem, præcipue *Y. 24-26.* Ipse autem eam imaginem sitam putat in monte ignivomo, qui tandem profus devastatur, ita ut nihil remaneat. Simile quid jam proposuerat summus *Coccejus Lex. Hebr. v. 77.* Sed pace tantorum virorum dictum sit, mihi nondum occurrisset aliquod indicium montis ignivomi in illis terrarum tractibus; ac proin eo respexisset vatem non videri. Quid si mons indigitetur undique petris rupibusque præaltis circumdatus, per quas ab injuria solis vehementer urentis protegebatur, sed qui mons ex illis petris per terræ motum esset devolvendus, & plane exponendus aëris calori nocivo, ita ut ex illis petris ne lapides quidem ejus remanerent magnitudinis, ut inservire possent angularibus aut fundamentalibus lapidibus inde conficiendis, & sic totus mons in æternum esset devastandus? Rerum momenta, quæ mihi hanc conjecturam suadebant, hæc fere erant: Ex *Ez. xxxii 2.* patet petrarum usus in defendendâ ab aëris pestilentia solisque ardoribus terrâ; accedit observatio *Maundrellii Itin. p. m. 482.* de montibus Gerizim & Ebal. Adeo autem vehementes solis calores experiretur mons iste, ut cense-ri posset continue expositus esse auræ pestilenti vel ignifero vento, (n) qui subinde in illis regionibus deprehenditur

(n) Frequentissimas a vento illo urente, quem Arabes *Sammiël* vocant, desumi imagines, res est evidentissima. vid. dissert. Cl. *Harenbergii de vento in meridie noxia* in *Bibl. Brem.* Cl. viii, p. 620. (cujus explicationem vocis *Sammiël* tamen rejicit *Petr. Zornius Opusc. Sacr. Tom. II. p. 137.* &

ditur. Insinuare hoc videtur verbum שמם, unde שממות, quod verbum de illo aëre vel vento perniciosissimo ipe-
ciatim adhibetur, notante cel. *Schultens.* ad Proverb. xxx. 28.

Lapides ejusmodi ex montibus excisi recte dici pos-
sunt *lapides vivi*, atque hinc explicandi λίθοι ζών-
τες, apud *Petrum* 1 *Ep.* 11. 5. quo de loco exitat
dissertatio *J. G. Michaëlis* in *Exerc. Sacr.* V. p. 196.
sq. sunt nimirum *saxa naturalia*, uti egregie locis ve-
terum demonstravit vir cel. *De Rhoer. Fer. Daventr.*
p. 221.

IV. Cæterum summa opulencia ditiorum principum-
que domus instruebantur, arteque prodigâ, auroque
splendentes inveniebantur: idque æque apud Judæos,
cujus rei testis esse potest domus regia Salomonis. vid.
Pinedam de reb. Salom. V. 6. p. 484. 548. ac apud
alios Orientis principes, conf. *Briffon. de Regn. Pers.*
pag. 101. *Mill. Misc. Sacr.* pag. 114. & alios, quos pro-
fert *Fabricius Bibl. Antiq.* p. m. 648. Egredia vero
prorsus est observatio *Spenceri* diss. de *Theocrat. Jud.*
part 1. cap. v. sect. 1. Tom. 1. de *Leg. Hebr.* p. m. 196.
„ Tabernaculum (addo & templum) ideo ad quæsi-
„ tissimæ pompæ & splendoris magnificentissimi typos &
„ ideas esse compositum illiusque fabricam auro & ce-
„ dro plurimo totam splenduisse intus, & instrumentis
„ vasisque plurimum aureis instructum fuisse, ut taberna-
„ culum domus cujusdam regie characterem gereret, &
„ om-

& add. p. 783.) *Simonis Arc. Form.* p. 264. *Onom. N. T.* p.
625. *Jablonski Panth. Ægypt.* part. 111. p. 91. & *Rev. Ba-
chiene Geogr. Sacr.* Tom. 1. p. 63. &c.

„omnia in eo Dei muneri & dignitati regiae conveni-
 „rent.” conf. *Witf. Misc. Sac.* Tom. I. p. 331.
 Manifestabat autem illa opulentia semet & in materia &
 in opere ipso; de materia quidem hoc notandum habeo:
Marmor praecipue adhibitum fuisse in domiciliis & pala-
 tiis magnatum. Huc spectat inter alia *domus Abasueri*
Esther. 1. 6. conf. *Schoetzen. adparat. Cur. & Pract.*
 Tom. I. p. 1002. *Kämpferus* inter rudera Persepolitana
 memorat aedificium ex candidissimo & polito mar-
 more; vide ejus *Amœnit. Exot.* p. 322. idemque in ru-
 deribus Palmyrenis observant docti Angli in splendidissi-
 mo opere, quod inscribitur, *Antiquities of Tadmor.*
 Ad ornatum porro aedium non tantum marmor aliaque
 selectior materies adhibebatur, verum etiam gemmarum
 ac lapidum pretiosissimorum hoc in casu usus erat;
 vide speciminis loco *Ezech.* xxviii. 13, 14, 15. ubi
vs. 15. per *lapides ignitos* commode intelligi posse
 videtur lapis *lychnites*, qui in laquearibus & parietibus
 positus suo fulgore aedes tanquam lucerna collustrabat,
 quo de lapide inspice summ. *Bochart. Hieroz.* part. II.
 lib. II. cap. 29. lib. V. cap. 8. & *Schlicht. Dec. Sacr.* p.
 214. speciatim ad ornandas aedes insigniores *Ebur* fuisse
 adplicatum, Ψ dictum Hebraeis, quod proprie *dens*:
 Elephantis puta (o) non uno exemplo conficitur. Unde
 le-

(o) *Acro certamen est inter doctos, num pars illa ossea, quae
 ex ore Elephantis utrimque prominet, debeat cornu dici, an vero
 dens; dicit elegant. Broukhus. ad Propert. lib. II. El. xxiiii.
 vs. 12. adde Drakenburg. ad Sil. Ital. xvi. 206. Pro poste-
 rioribus itaque stant etiam Hebraei, cf. Douglæus Anal.
 Sacr. ad 1 Reg. x. 8. p. 173. & id quidem semper: Nec lo-
 cus Ezech. xxviii. 5. quem in contrarium adfert Cel. Lam-*

legimus de Achabi domo eburnea. (p) 1 Reg. xxii. 39. de palatiis eburneis. Ps. xlv. 9. &c. de Auro, argenteo nil dico. vide plura apud Calmet. de Aedib. Hebr. l. c. p. 246, 247. & Bochart. Tom. II. Opp. p. 715.

Ex hac Orientalium opulentia frequentissime vatibus sacris subnata fuit anfa domos sibi totas argenteas, eburneas &c. repraesentandi, a magna videlicet argenti, eboris copia. Hisque tunc pulcherrimis coloribus depingunt & deprædicant lætissima Ecclesiæ Dei tempora. Huc spectat dubio procul Cant. viii. 9. אֲבִיחַיִם הָיָה נִבְנָה עֲלֶיהָ תֵּרֶת כֶּסֶף, si murus illa sit, edificabimus super eam palatium argenteum. Locus etiam est magni momenti hinc illustrandus Es. lvi. 11, 12. ubi ecclesia sub augustissimi alicujus palatii imagine exhibetur. Dedit in totum hoc Esaiæ caput commentarium cel. Mill. qui insertus legitur Miscellaneis ejus Sacris; conf. præcipue p. 111. sqq.

Observandum etiam de luxurie Orientalium est, illos eam in hoc quoque ostentasse, quod miræ magnitudinis lapides ad majora ædificia & palatia adhibuerint. vide pluribus hac de re agentem Calmet. de Aed. Hebr. l. c. p. 245.

Quod

pe ad Ps. xlv. 9. Tom. I. p. 562. Ed. Belg. id probat, quod ex ejus sententia probare debebat.

(p) Mirandum est, quod refert Plinius Hist. Nat. lib. viii. c. 5. ex Polybio; „ quod in extremis Africae, qua „ confinis Æthiopiæ est, postium vicem in domiciliis præ- „ beat ebur; sepèsque in iis, & pecorum stabulis pro pa- „ lis Elephantorum dentibus fiant.” excitat hunc locum Vossius Idol. Gent. lib. rrr. cap. 50. p. 367.

Quod jam opus ipsum, quod sæpe materiam superabat, adinet: Huc referendum, quod si domus essent opulentioris alicujus, lapides in quadraturam redigerentur: vid. 1 Reg. vii. 12. Hinc *lateres ceciderunt, sed quadris cæsisque lapidibus edificabimus*: jactitat populus rebellis apud vatem *Es. ix. 9.* Hebræis tales lapides *אבני* vocantur; unde & conclave, in quo synedrium M. congregabatur, ut ferunt, conclave *Gazitb* appellatum fuit, a lapidibus cæsis non tantum, verum etiam artificiosissime politis; plura dabit *Lamy de Tab. & Templ.* lib. v. c. 2. sect. 5. p. 719. sqq. *Menoch. de Rep. Hebr.* l. sæpius cit. (q)

V. Ad hæc autem omnia rite jungenda opus fuit re, quæ *calcis vel camenti* loco esse poterat. Communissime

(q) Non abhorrebat quoque, istiusmodi opulentia in domibus, a moribus Romanorum sequioris ævi, vide præter alios *Bernb. de Montfaucon l'Antiq. Expliq.* Tom. III. p. 92. sqq. unde *Epigramma* vetus elegans admodum apud *Pitbæum Germ. Vet.* p. 28.

Quod tua mille domus solidas habet alta columnas,

Quod tua marmoreo janua poste nitet.

Aurea quod summo splendent laquearia tecto,

Imum crassa tegit quod preciosa locum.

Atria quod circa dives tegit omnia cultus:

Hoc animos tollit nempe, batate, tuos.

Ædibus in totis gemmæ licet omnia claudant;

Turpe est, nil domino turpius esse suo.

ŷ. 4. *Pitbæus* legit *lacum*. ŷ. 6. pro *batate* *Batave*, vel potius *beate*. Suspicio latere hic nomen aliquod proprium; nec tamen liquet. Adde qui ex professo de opulentia Romanorum in ædibus agit, *J. Meurs. de luxu Rom. cap. xii.* p. 28. sqq.

fime adhibitum videtur לֶחָב *lutum* vel *argilla*. vid. *Gen.* xi. 3. & conf. quæ supra ex periegetis adduximus loca. Quæritur, an & *bitumen* fuerit adhibitum ad conjungenda & conglutinanda faxa? Noachum illo usum fuisse in fabricandâ arcâ sententia est *B. Lamy de Tab. & Templ.* lib. i. cap. ii. lect. 3. p. 176. qui vocem לֶחָב *Gen.* vi. 4. non *picem*, ut vulgo & recte solent, sed *bitumen* interpretatur, præeuntibus ipsi hæc in parte רוֹס ב'. Quidquid sit, Judæos bitumine loco calcis fuisse usos, admodum fit probabile; turris Babelicæ ædificatores certe *bitumen habebant pro argillâ*. *Gen.* xi. 3. consentiente *Herodoto* apud *Raphel. adnot. ad V. T.* p. 3. aliisque apud *Bochart. Geogr. sacr.* Part. i. lib. i. cap. ii. Tom. I. Opp. p. 38. sqq. quin & postea etiam *Bituminis* usum fuisse in ædificando docuerunt *Lamy l. c. & Menoch. de Rep. Hebr.* p. 658.

De *Bitumine* vero hic in transitu quædam addenda sunt. Non esse Bitumen lacus Asphaltitis salem Sodomiticum, contra *Herm. van der Hardt*, nuperrime egregie adstruxit *V. C. Michaëlis* in *Comment. de mari mortuo*. §. 5. in *Commentariis* societ. Reg. Gotting. oblat. p. 72. sqq. *Brem.* 1763. Hebræis *Bitumen* dicitur לֶחָב a *rubedine*, ut multis placet. vid. *Simonis Arc. Form.* p. 203. qui & in *Onom. V. T.* p. 156. *terram Bituminosam* esse *subrubicundam* probat ex autopte *Myllero*. Sed hæc quomodo cum aliorum relationibus conciliem, nondum perspicio, qui non rubicundum sed *atrum* colorem bitumini adscribunt: Et ita quidem tum veteres, tum recentiores. *Atrum* *suapte naturâ liquorem* adpellat *Tacitus Hist.* lib. v. c. 6. recentiorum magnum numerum adtulit ipse *Simonis* diff. de *Util. Itin. Orient.*

Quam.

Onom. N. T. p. 199. a pice distingui vix posse, nisi odore sulphureo & sapore, testatur *Maundrell. Itin.* p. 429. cont. rev. *Bachiene Geogr. Sacr.* Tom. I. part. 1. p. 81. omnium vero disertissime *Shaw. Voyag.* Tom. II. p. 74. *Mais le bitume — n'est point violet, comme l'Asphaltus de Discoride, mais noir & luisant comme du jayet.* Hoc itaque cum sese ita habeat, cur non ab *effervescentia*, quam notionem in themate *תנח* inveniri notum est, derivabimus *Bituminis* nomen? quorsum etiam inclinare videtur cl. *Simonis. Lex. Hebr.* h. v. p. 328. quâ de Etymologiâ neminem amplius dubitaturum puto, qui rite *Shawii* narrationem perpenderit *Voyag.* l. c. p. 73.

VI. Plura de re ejusmodi, quæ calcis vel cæmenti loco inserviat, quantum scio non constant e sacro Cod. nisi forte huc retuleris vocabulum *תפל*, *Ezech.* XIII. 14. quod de *calce*, vel *cæmento* in genere explicandum videtur. Vermem porro *שמיר* huc referre, de quo Judæi mira fabulantur, puderet, ni suspicio haud levis sit Judæos ejus adpellationem ex *Zach.* VII. 12. arripuisse, esseque ipsissimum *Smyridem*, de quo *Dioscor.* V. 66. & ex eo *Bochart. Hieroz.* part. II. lib. VI. c. II. de *Boot Hist. Lapid.* lib. II. c. 210. atque etiam *J. G. Michaëlis Exerc. Sacr.* p. 194. Qui autem rationem calcem conficiendi apud Orientales usurpatam, scire avertet, adeat *Tb. Shaw Voyag.* Tom. I. p. 368.

Hic autem brevibus dispiciendum venit, quid rei demum sit *פוד*, a multis huc relatum, quia *Es.* LIV. 14. legitur: *Ponam lapides tuos כפוד?* Ex toto capitis illius nexu ultro patet, aliquod opus nitidum & magnificentum requiri, quo lapides pretiosi pro pavimento positi con-

tineantur. Putavit cel. *Mill. Misc. Sacr.* p. 105-III. esse *Cementum*: sed non est. פד is illud *plumbi* genus, quod hodieque Arabibus *Al-kabol* vocatur, quodque in pulverem redactum etiam *fuci*, vel *sibii* potius locum tenet apud Arabum feminas (r). Docuit id jam *R. D. Kimchi in libr. Rad.* & copiose *Shaw Voyag.* Tom. I. p. 381. cf. *C. Mel in Bibl. Brem.* cl. VIII. p. 784. sqq. Sic jam intelligimus quid sint אבני פד *Chron.* XXIX. 2. lapides nimirum in פד positi, adeoque pretiosissimi exquisitissimi. sed hæc sufficiant.

C A P U T III.

De Partibus ædium externis.

S E C T I O I.

De Fundamento.

I. *Fundamentum an solemniter positum? An sententiam habuerit inscriptam.* II. *Lapis fundamenti & angularis. Fundamenta in petris. &c.*

I. **D**icturis de partibus Ædium, illisque primum externis, ante omnia se nobis obfert *Fundamentum* יסוד Hebræis & אשש dictum ab אשש *firmus* fuit Arabibus أس fundavit. (s) Primum quod jure circa funda-

(r) De *Stibio oculorum* cf. *Schlicht. Dec. Sacr.* Obs. IV. p. 67. sqq. cui junge *Shawium*.

(s) Huc multi retulerunt vocem אשש *Cant.* II. 5. aliis vero אשש illic loci sunt *lagenæ* per soni fictionem,

damentum quæri posset, illud est, num id, (quod multis populis fuit usu receptum, ut nempe singulari ritu primum ædificii alicujus lapidem ponerent, (t) quâ de re exttat dissertatio *Car. Ancillonii*, laudata *Fabric. Bibl. Antiq.* p. 648.) num, inquam, id obtinuerit etiam apud Hebræos? De templo secundo ejusmodi quid constat ex *Esr.* III. 10. de ædibus vero privatis nihil certi hac in parte occurrit; nam dedicatio domus post opus absolutum, *Deut.* xx. 5. de quâ re infra nos verba facturi sumus, huc non pertinet. conf. interim *Selden. Syned. Hebr.* lib. III. cap. 14. §. 2. p. 150.

Observavit quidem *H. Grotius Comm.* ad 2. *Timoth.* II. 19. collato loco *Zach.* III. 9. solitos fuisse veteres fundamentorum lapidibus inscribere aliquam sententiam, unde ergo illa loca illustrare satagit. vid. *Wolff. Cur. Phil.* ad h. l. Tom. IV. p. 518. Atque reperitur ejusmodi lapis inscriptus, quem *auspicatum* Romani vocabant, mutilatus tamen, apud *Gutherium* l. infra cit. vel sic tamen hæc *Grotii* observatio, quod veteres Hebræos adinet, jure in dubium vocari potest; præsertim si explicationem *Zach.* III. 9. admittas, quam proposuit cel. *Vitringa Obs.* lib. I. c. 4. §. 7. & alii apud *Simon. in Lex. Hebr.*

conveniente Arabum *سبيل* *Sibilavit*; cf. *Simonis Arc. Form.* p. 126. Alia vero omnia hic excogitavit *V. C. J. D. Michaelis* Not. ad *Lowth.* de *S. Poës. Hebr.* p. 597. de cujus viri docti opinione super Canticum Salomonis forte dicendi quædam occasio infra dabitur.

(t) Vide inscript. ap. *Gruter.* p. xxxix. 5. quam repetit *Guther. de Jur. Pontif.* III. 5. in *Thes. Græv.* Tom. v. p. 122. A. B.

Hebr. p. 699. & sic de loco *2 Tim.* II. 19. affirmandum foret, non ab Hebræis, sed potius a Græcis Romanisve locutionem Paullinam esse desumptam.

II. Sæpissime vero in S. libris memoratur *lapis fundamenti* & *lapis angularis*, cumque eo creberrime comparatur ὁ Σωτῆρ, tum in V. tum etiam in N. T. conf. *Es.* XXVIII. 16. *1 Petr.* II. 8. & alia. Multi hac in comparatione respici volunt ad שֵׁתִּיב אֶבֶן *lapidem positionis*, an *potationis*? vid. dissert. *Th. Hasæi de hoc lapide*. Sed non putem, eo digitum intendi. In genere tantum indigitatur lapis ille fundamentalis, qui in angulo positus & simul ædificium sustinet, & simul utrumque conjungit murum. Est enim ea comparatio jam antiquissimi usus: uti sic *terræ* memoratur *Lapis angularis* *Job.* XXXVIII. 6. Cæterum qui de lapide isto angulari & de comparatione illa plura legere cupit, adeat *Fesseli Advers. Sacr.* Tom. II. p. 90. & *Suicer. Thes. Eccl.* Tom. II. p. 242.

Cum autem lapides hi sæpe promineant, vel ornatus vel soliditatis ergo, hinc contingere sane potuit, ut imprudentes ad eos impingerent, atque adeo hinc facile intelligitur, cur Christus D. N. æque *lapis obfensionis* vocetur, atque *angularis* *1 Petr.* II. 8. quæ est apta fatis observatio *Menochii de Rep. Hebr.* l. c. p. 660.

Denique cum Palæstinæ solum multis in locis sit petrosum, uti notum est, hinc patet, fundamenta ædium petris & rupibus potuisse imponi, quæ ideoque erant firmissima. Inde deducta fuit occasio varias effingendi comparationes atque loquendi formulas: explicanda hinc sunt varia loca. *Matth.* VII. 24. XVI. 18. *Job.* IV. 19. atque alia. conf. de hoc genere etiam magni

gni *Schultens. Comment. ad Job. l. c.* interpretes ad loca N. T. & *Schotti Adag. Sacr. in Crenii Exerc. Philol.* p. 482. Adde & locum ex *Corano Surat. IX. 110.* apud cl. *Schultens. ad Proverb. XXI. 24.* p. 266.

Priusquam fundamenta mittamus, adducendus esset locus *Hab. III. 13.* satis vexatus. *Trucidabas caput e domo impiâ, denudando fundamentum usque ad collum.* Sed occupavit eum locus doct. *C. Swaving*, cujus explicatio de hoc loco legi potest in *Disquis. Philol. de locis aliquot V. T.* p. 33. h. l. sub præsidio *V. C. RAVII* publice ventilatis. 1758.

S E C T I O I I.

De Januis.

- I. *Parietes: Meientes ad parietem. Januarum nomina.*
- II. *Examinatur opinio de parvis Orientalium Januis: Varia S. S. loca explicantur.*
- III. *Januarum ornamenta: illustratur Cant. VIII. 9. Sedere sub ficu & vite.*
- IV. *Januarum religio: Liminis cultus.*
- V. *Januæ an aperiebantur plateam versus? Job. XXXI. 32. illustratur.*
- VI. *Pessulus: agitur de loco Deut. XXXIII. 25. Lamy notatur.*
- VII. *Claves exponuntur: clavis pro potestate: Explicatur Math. XVI. 19.*
- VIII. *Cardo: cardini quomodo Janua injuncta.*
- IX. *Postes: a splendore vel vibratione nomen habent: Bucherus notatur.*
- X. *אבן qualenam vocabulum. Explicatur Amos. IX. 1. Judæorum Mesussa.*
- XI. *Januarum custodes: Janitores: Janitrices: canes.*
- XII. *Lundius & Wagenfeilius notantur: claudere & aperire de ore & lingua.*

D

I. Posi-

I. Positis jactisque fundamentis, iis superstruebatur domus, erigebanturque *parietes*: de quibus seorsim consideratis nil ferme occurrit notatu dignum, illud si forte excipias, quod nonnunquam memorentur *mejentes ad parietem*; 1 *Sam.* xxv. 22. & alibi. Hic vero in partes scinduntur doctorum opiniones, aliis *canes, viros* aliis intelligentibus: pro *viris* pugnat ὁ πᾶνυ *Borchart. Hieroz.* part. 1. lib. 11. cap. 56. *Opp. Tom. II.* p. 676. cui tamen non adsentitur, qui de *canibus* phrasin sumendam opinatur *V. C. Budd. Hist. Eccl. V. T. Tom. II.* p. m. 79. (v) Simpliciter intelligendi videntur pueri, qui femoralibus, qualia crumenarum adinstar gestare solebant viri, non induiti ad parietem urinam mittebant.

In parietibus ante omnia se conspiciendam præbet *Janua*; de illâ itaque hic loci paucis agemus (x). In Hebræo codice tria reperiuntur vocabula, quibus *Januæ* designantur, לַי, פֶּתַח, & שַׁעַר quæ quidem ita differunt, ut לַי adhibeatur de *valvis*; quid vero intersit discriminis inter פֶּתַח & שַׁעַר, optime docebit *R. D. Kimchi* in *libro Radicum*: vocari nempe פֶּתַח quidquid portæ est extra valvas; שַׁעַר autem dici omne illud, quod est introrsum & extrorsum, cum valvis & limine exteriori, quatenus illud junctum est postibus & limini supe-

(v) Satis paradoxa est opinio vel conjectura potius *V. C. G. A. Heumanni*, qui מִשְׁתֵּין בְּקִיר periphrasin *muscæ* esse conjicit in *Poecil.* Tom. I. Lib. 1. p. 9. sqq.

(x) De *Januis veterum* scripserunt varii, quos laudavit *Fabricius Bibliogr. Ant.* p. 648. præcipue memorari merentur *Sagittarius diff. de Jan. Vet.* in Tom. VI. *Thef. Græv.* & *Stuckius Ant. Conv.* II. cap. 30.

superiori. conf. de Dieu apud *Walaem* ad *Aët.* XII. 13. Apud Latinos *Fores* ita distinctas esse a *januis*, ut sint *fores* quidem vestibuli, *janua* vero ipsius domus; inter alios notat *Macrob.* Saturn. VI. 8. Interim tamen hæc vocabula creberrime inter se invicem permutantur.

II. Varia de Januis Hebræorum veniunt observanda; ante omnia differendum de earum magnitudine. Equidem cum primum legerem observationem, quæ habetur apud Doct. *Escuche* in *Erläuterung der H. S. aus morgenl. Weise Besch.* Tom. I. p. 364. ea me fere totum in adfensum rapiebat; re tamen accuratius perpensa, nondum illi pollicem premere potui. Res certe digna videtur, quæ diligentius excutiatur: observatur illic, orientalium januas plerumque ita esse parvas & humiles, ut homo per illas rectus ingredi nequeat; ex hac porro observatione varia loca S. S. illustrantur: *Gen.* XIX. 4-10. *Exod.* XII. 7, 22. *Pf.* XXIV. 7. *Proverb.* XVII. 19. I *Cor.* XVI. 9. Quod jam ad rem ipsam adinet: non equidem nego, rem hoc modo se apud hodiernos Orientis incolas habere; docuit id jam *Calmet.* de *Æd. Vet. Hebr.* p. 252. & variis periegetarum locis confirmari posset. Unus sit instar omnium *Cotovicus Itin. Hieros. lib.* IV. cap. 16. p. 480. ubi *Janua*, ait, ita humiles & angustæ (sunt), ut quisquam nisi incurvato corpore ingredi nequeat. Introitus aliqui profundi adeo atque obscuri, ut specus ingressum potius, quam domus putes. conf. *Rouwolf Itin.* p. m. 11. &c. Hisce tamen non obstantibus, nondum persuasum mihi est, hæc ita etiã inventa fuisse apud veteres Judæos: Et habeo mecum consentientem *Calmetum* l.c. qui recte observat, nihil hujusmo-

jusmodi profare apud veteres; quin fores templi, quæ tantum non solæ in S. Cod. & apud *Josephum* describuntur, plane alius esse structuræ.

Quod ad hodiernum morem, talia apud periegetas leguntur, quæ non tantum ejus moris originem & causam docent, verum & contrarium plane apud veteres locum obtinuisse, demonstrare videntur. Ita *Thevenot. Voyag. Tom. I. p. 351.* de Græcis Gallipolitanis narrat: *Les portes de leurs maisons ne sont hautes que d'environ deux pieds & demi, & ils les font ainsi, afin que les Turcs n'y puissent entrer à cheval, comme ils font ailleurs, lorsqu' ils sont sous, & où ils renversent tout.* Cum eo in reddendâ hujus consuetudinis ratione omnino convenit *Cotovicus Itinerarii p. m. 93.* ubi de insulæ *Cypri* incolis hæc habet: *Omnes ob crebros terræ motus humiles inhabitant domunculas, ramis & argillâ in modum pavimenti tectas, atque unius tantum contignationis: quarum ostia adeo depressa sunt, ut nisi declinato corpore intrare quis nequeat, quod eâ ratione excogitatum fertur, ne Turcæ equites patentes januas irrumpant, eorumque equi in privatorum aedibus stabulentur.* Si jam hisce auctoribus fides sit habenda, facile inde conficere liceret, multo majores januas habuisse veteres, apud quos ista ratio plane non obtinebat, quam vel nostratibus in usu sunt, per quas equites irrumpere nequiquam possunt. Observasse tamen in genere sufficit, labentibus horum hominum rebus & in pejus ruentibus, domos paulatim minores fuisse structas, quarum rationem proin etiam sequi januæ debebant. Sed hæc mittamus & videamus potius, num forte aliquid in S. Cod. reperiatur, quod huic infer-

serviat sententiæ. Loca itaque singula in *Sylloge Escuchiana* prolata examinemus.

Hæc autem, ni fallor, satis intelligi & explicari possunt absque hac observatione. Quod enim Sodomitæ *Gen. XIX.* non potuerint januam domus Lothi invenire, ejus rei causa fuit a Deo iis immissa cæcitas. Quid? nonne Israëlitæ facili negotio superliminaria sua potuere sanguine illinere *Exod. XII.* si vel maxime eorum januæ fuerint ejus, cujus verbi causâ nostrates sunt, magnitudinis? *Pf. XXIV. 7.* omnium optime, fateor, hinc explicaretur, si modo satis probatum foret, cogitandum hic esse de privatæ alicujus domus januis, & vel sic tamen hic ipse locus facili negotio intelligi potest sine hac observatione; sensus enim est: *portas humiles antea, certe Jehova non dignas, augustiores jam & majores fieri debere*, verba sunt cel. *Michaëlis Not. ad Lowth. de S. Poës. Hebr. p. 528.* — *Proverb. XVII, 9.* Clericus jam hoc modo fuit interpretatus; opus tamen non esse, ut huc recurratur, facile credet, qui *Comment. inspexerit cel. Schultensii* in h. l. Infelicissime denique huc adfertur *I Cor. XVI, 9.* ubi de *magna porta*, vel *janua aperta* mentio est. Quis, quæso, qui legerit apud *Terent. Heaut. III. 1. 72. magnam fenestram aperire*, hanc dicendi formam illustrare conaretur ex fenestrarum apud veteres parvitate? Interpretes ad locum hunc Paullinum & præsertim *Kypke Observ. ad N. T. Tom. II. p. 233.* satis docuere, nihil aliud innuere hoc dicendi genus, quam occasionem oblatam esse commodam ad Euangelium propagandum. Hisce ita perpensis, nos quidem hanc observationem abire atque in spongiam incumbere jubemus, nec facile cuiquam persuadebitur, talem janua-

rum formam Hebræis, florente republicâ, unquam potuisse placere, quæ plane contra omnem architectonicæ artis regulam peccare earum rerum peritis censebitur: sed ταῦτα μὲν δὴ ταῦτα.

III. *Januarum* porro nobis observanda veniunt ornamenta; quæ varia fuerunt apud alios populos, cælaturis egregiis iis insculptis: nota est regiæ solis descriptio apud *Ovid.* 11. *Metam.*

*Argenti bifores radiabant lumine valvæ:
Materiam superabat opus; nam Mulciber illic
Æquora cælarat. —*

& quæ plura illic adjecit vates Sulmonensis: sed de hisce abolverunt *Sagittarius* & *Stuckius*. Idem vero etiam Hebræis placuisse, admodum fit verosimile; Templi fane valvæ varii generis cælaturis superbiebant. 2 *Reg.* VI. 32. Quid? quod inde forsan מוזה *postis* nomen accepit? dicemus aliquid de eo infra §. IX. Respicitur procul dubio ad ejusmodi ornamenta *Cant.* VIII. 9. וְאִם־דָּלַת הָיָא נְצוּר עָלֶיהָ לֹוֹחַ אֲרֵז. *Et si janua illa est, formabimus super eam tabulam micantem cedrinam.* Vocem נְצוּר interpretatus sum *formabimus*, quia sæpissime verbum נְצוּר permutatur cum verbo יִצַר, uti notum. לֹוֹחַ vero esse proprie *rem latam ac planam, quæ procul micans oculos ferit*, ostendit cl. *Schultens. Not. ad Harir.* p. 71. addit cæl. *Simonis, quæ ad intuendum exponitur*, collato Arabum لَحَّ *adparuit.* itemque: *intuitus est.*

Quin hodie etiam, utut ædificandi ars penitus apud Orientales jaceat, ejusmodi tamen ornamenta in januis reperiuntur: de urbe *Damasco* hæc nobis refert *Maundrell. Reis.* p. m. 508. *Maar in deze moudderige muuren, ziet men evenwel, dat de voorpoorten en deuren met*

met marmere raemen fraei gesneden, en met veelerley veranderingen ingeleid, vercierd zyn.

Cæterum videas, Lector, num ad Ornamenta Januarum, parietum certe, non spectent arbores iis adpositæ in plateis? cujusmodi quid apud Persas hodiernos obtinere, didici ex *Kæmpfero Amæn. Exot.* p. 168. *Eorum plateas sparsis arboribus, rivisque in medio defluentibus non raro esse venustas.* conf. *Thevenot. Voyag. Tom. II. part. I. p. 278.* & *Paul. Lucas. Voyag. du Levant. Tom. II. p. 58.* (γ) Ex hac observatione egregiam, ni fallor, lucem accipit locus alioquin difficillimus, *Cant. VII. 14. Dudaim (z) spargunt odorem: & ad portas jannasque nostras sunt fructus novi, sed & veteres, quos tibi, o dilecte! reservavi.* Mirifice vero hac elegantia, & umbra arborum & dulci odore delectantur Orientales. De Turcis id novissime observatum vide in *Lettres de Milady Montague Tom. II. p. 8.*

On

(γ) Apud Græcos eodem modo se rem habuisse docet *Artemidorus Lib. 11. Oneirocrit. cap. 10. p. 94.* ubi mentionem facit arborum τῶν αἰθῆς τῆς ὀμίας πεφυκότων, ἢ τῶν ἐν δούρῳ ἐν τῇ ὀμιάτῃ.

(z) De *Dudaim* post tot virorum doctorum vanam operam & laborem silere præstat quam dicta aliorum repetere. Auctorum qui de illo fructu scripsere, catalogum dedit cel. *Simonis Lex. Hebr. p. 202.* quibus jungit *Blas. Caryophil. diff. de מנדאגורא p. 290. diff. Misc. part. 1.* Pro *mandragora* pugnat cel. *Michælis ad Lowth. de S. Poës. Hebr. p. 628. 629.* quid hodierni *Palæstinæ* incolæ pro *dudaim* venditent, videre est ap. *Shaw. Voyag. Tom. II. p. 65. 66.* ex nostris observatis argumentum habere possent pro suâ opinionione illi, qui *Jasminum Dudaim* esse putarunt. Sed ἐπέχω.

On me fit entrer dans un grand salon. — L'Épais feuillage des arbres n'admettoit qu'un jour foible & doux dans ce charmant réduit. Les jasmins & les chèvrefeuilles entortillés autour des tiges repandoient les plus agréables parfums. Elegans porro locus est Gen. XLIX. 22. quem cum non caperet *Houbigantius*, corruptum esse clamavit; sed egregie profus vindicatus est a cel. *Præsida in Exerc. II. contra Houbigant. Prolegg. in S. S. p. 23.* Ad nostram animadversionem pertinet quoque dictio satis crebro recurrens in S. S. *sedere sub ficu & vite suâ.* Quod a multis observatum etiam nuperrime docuit Rev. *Bachiene Geogr. Sacr. Tom. I. p. 275. conf. Iken. Diff. Phil. Theol. p. 381.* Potest tamen hic quoque cogitari de hortis domibus adjunctis, sive *μεσοσηπίοις*, de quibus infra agemus.

IV. *Januæ* aliquando magna religione honorabantur; *limen* præsertim. Notum est, Philistæos nunquam limen templi Dagonis adtigisse post tristem illum casum, acerbumque Dagonis lapsum, quo capite & ambabus palmis amissis, iners truncus remansit, ut relatum legimus, 1 *Sam. v. 5.* Hinc multi putant, Philistæos a vate *Sophonias cap. 1. 9.* vocari: *transilientes limen*, id est, ut Chaldæus paraphrastes: *qui ambulant in statutis Philistæorum*, notante post *Stuckium* etiam Rev. *Bachiene Geogr. Sacr. Tom. II. part. II. p. 646.* Non sine specie tamen hunc *Zephanjæ* locum alio modo explicat *Gerb. Herm. Menckenius* de servis scilicet & ministris regiis vi & violentiâ pauperum domos invadentibus: confer sis *Temp. Helvet. Tom. II. Sect. 8. n. 3. p. 571.* Ad *liminis* vero honorem spectat quod narrat *Herbelotus Biblioth. Orient. p. 285.* de pala-

latio Calipharum Bagdadensium; eorum aliquem limini portæ ejus inferuisse frustum lapidis nigri (a) Templi Meccani, atque ideo illud limen pedibus tangere nefas fuisse, quin summâ in veneratione fuisse habitum; conf. ejusd. p. 630. Idem p. 157. adnotat, apud Orientales non tantum *portam* significare *aulam* vel *palatium regium*, ut cum dicitur *porta Othomannica*; verum & eodem prorsus modo occurrere sæpe *limen* (b) *de aulâ principis*.

Observare vero limina & postes fuisse honorantium & amantium, non est quod moneam. vid. *Proverb. VIII. 34.* & conf. *Iken. diff. Phil. Theol. p. 606.* Qui autem *Ædes* intrare cupiebant, eas *pulsare* soliti erant, & quidem sæpe voce additâ apud Græcos Romanosque, quod *pulsare vocaliter* vocant: vid. *Stuck. l. c.* aliosque. An idem obtinuerit apud Hebræos, non certissime constat. Si quando res noctu ageretur, tunc morem illum usurpatum reperimus. vid. *Cant. v. 2. Act. XII. 13. 14.* sed illud nondum, idem de die in usu fuisse, evincit. In historiâ *Jud. XIX. 22.* aliquid insoliti obtinuisse, nemo negabit. Quare hoc quidem ampliandum videtur. De loco *Apoc. III. 20.* conf. *Iken. Diff. Phil. Theol. p. 594.*

Forte etiam ad *Januæ* honorem spectat, quod Orientales Idololatræ penates suos post ostium locarent, quorum
 sum

(a) De lapide isto conf. *Reland. de Rel. Moham. p. 120.* & *Herbelot. ipsum p. 420.*

(b) Videtur ita quoque *limen* apud Latinos venire pro toto ædificio *Horat. Lib. 1. Sat. 5. vs. 99.*

Dum flammâ sine thura liquefcere limine sacro

Persuadere cupit:

ubi Scholiastes, *in templo.*

sum *Stuckius* retulit *Ef. LVII. 8. post ostium ponitis memoriale vestrum*; publicos tamen alios deos intelligere mavult *Vitringa* in *Esaïam Tom. II. p. 880, 881.*

V. Januas antiquitus ita aperuisse Græcos, ut foras protruderent, (c) res est in vulgus nota, sed anne ita quoque mos tulit apud Orientales? A multis certe huc tractus fuit locus *Job. xxxi. 32. בחוץ לא-ילין גר דלתי לארח אפתח*. *Foris non pernoctabat peregrinus, valvam meam versus viam aperiebam*: ita vertunt; quam bene videamus. In eo *Jobus* est, ut suam erga peregrinos ostendat hospitalitatem (d) jam vero unus quisque statim perspicit, nihil huc facere, utrum foras an introrsum aperiretur janua; sed & parallelismus membrorum hujus commatis requirere alium sensum videtur; de cujusmodi parallelismi utilitate in *Hermeneutica S. & exponendis locis difficilioribus* eximie prorsus differit elegantissimus *Lowth. de S. Poës. Hebr. prælect. xix. ubi conf. cel. Michaëlis in Epimetr. p. 382. sqq. Cel. Schultensius in Comm. ad h. Jobi l. phrasin Via aperire valvas* denotare vult; *Jubere cuivis iter illac habenti domum suam patere*. Quid si ארח explicemus de *cateruâ* sive *turmâ peregrinantium*, quam *Caravanam* hodie in Oriente vocant? Et sane docuit ὁ πᾶν ad *Job.*

(c) Apud Romanos idem apud honoratiores cives obtinebat, non tamen apud omnes; observante *Bachio* ad *Xenophont. Sympos. p. 118. sq.*

(d) Deversoria & cauponæ antequam in usum veniebant, multo majora erant hospitalitatis officia, quam quidem postea, vid. *Perizon. ad Ælian. V. H. IV. 1. Deiling. Tom. I. Observ. Sacr. p. 119. alios.*

Job. vi. 9. huic voci hanc inesse vim & significationem. Nihil ergo ex hoc loco concludere, pro isto more januas plateam versus aperiendi, licet.

VI. Januis, cum clauderentur, opponebantur *pessuli vectesque*, Hebræis לַעֲנֵב a verbo לָעַב *clausit, claudendo muniit*. De vectibus plura protulit *Lamy de Tab. & Templ. Lib. vi. Cap. ix. Sect. 2. p. 1060.* Occurrit vocabulum ἀπαξ λεγόμενον לַעֲנֵב *Deut. xxxiii. 25.* ubi de Aferitica tribu prædicatur: *fore, ut æs ac ferrum sit לַעֲנֵב*. Quæritur, quid illud לַעֲנֵב sit? plurimi de *calceo* vel *calceamento* intelligunt, præeuntibus τοῖς ὀ atque tunc interponunt præpositionem *sub*; ut sensus sit, *Æs ac ferrum erunt sub calceis tuis*, exponuntque, vel de calceis Aferitarum ferreis æreisve clavis instruendis, ut sint χαλκοκνήμιδες, uti Achivi apud *Homerum*, quemadmodum locum explicant *Lydius de Re Milit. p. 47. Zornius Bibl. Antiq. p. 1118.* citante *Brunings. Comp. Ant. Græc. p. 51.* conf. *Simonis Lex. Hebr. p. 607. & Arc. Form. p. 478.* vel de metallifodinis in tribu Aferiticâ inveniendis. Aliam ingressus viam est cl. *Vriemoet in Misc. Duisburg. Tom. I. p. 688.* qui vertit hanc vocem *locum calcei, vel calcationis*. Alii, inter quos & *B. Lamy* nomen suum profitetur, vocabulum conferunt cum לַעֲנֵב: quod *feram, repagulum* vel *vectem* denotare vidimus, quia videlicet sæpissime memorentur ærei ferreique vectes. Et sane concinit huic interpretationi etiam sequens hemistichium. Addi quoque potest, tribum non tantum Aferiticam, sed totam terram *Palæstinam* metallis fuisse feracem, atque adeo non videri hanc tribum deprædicari a re, quam cum reliquis communem habebat. Cæterum pluribus hanc adstruxit

opinionem *Bochart. Hieroz. part. II. lib. VI. cap. 16. p. m. 885.* conf. etiam *Calmet. de Aed. Hebr. p. 253.* Judæorum de hoc loco expositiones videri possunt apud *Danz. de Mitig. David. in Ammon. crudelit. p. 36.*

Quidquid sit, id certum est, vinctes sæpissime memorari atque crebro ad eas respici. Sic v. g. *Syracides* ait: cap. XXVIII. 28. τῷ στόματι σοῦ ποιήσον θύραν καὶ μόχλον. *B. Lamy* inde etiam explicavit *Jud. III. 21.* historiam Ehudis, qui, rege Moabitæ interfecto, abiit, ἔγυε & *peffulum obdidit*: ut ipse vertit. Servi autem ac ministri regii satis diu cum expectaverant, tandem sumsisse dicuntur *פתח* *clavem*: quod *Lamy* exponit, ἔσυστην *vectem*, ut ita *clavis* pro *vecte* sumatur; male & contra omnem rei gestæ nexum, vocisque usum. Non nego quidem videri vocem *κλεῖς* apud Græcos, præcipue *Homerum*, pro *peffulo* aliquando sumi; num tamen inde ad vocis Hebrææ significationem concludere liceat, foret μέγα λίαν αἶτημα. Potius huc pertinet locus insignis admodum *Cant. v. 5.* ubi sponsa narrat, digitos suos myrrhâ stillasse *לע כפות המנעל super manus arte factas*, seu *manubria vectis*.

VII. Clausæ ita januæ si aperiri debebant, opus erat *clave*, quam Hebræi פתח a פתח *aperiendo* vocant. *Claves*, ut hodie in usu sunt apud Orientales, & rationem iis utendi hoc modo descripsit *Cotovicus Itin. Lib. IV. cap. 16. p. 480.* *Seris*, ait, *clavibusque utuntur ligneis, non ferreis, uti apud nos moris est; claves palmares, quadratæ, oblongæ, digitum crassæ; quarum alteri lateri extremo infiguntur clavi ferrei quini, vel seni, aut septeni, pluresve, prout seræ exigat ratio: qui certo spatio sejuncti quasi unciam eminent. Claves hæ*

hæ serarum foraminibus insertæ clavis infixis illos, qui in sera occuluntur mobiles & oppositi, elevant: atque ita sera referatur. Consentit cum ipso Rouwolff. *Reis. p. m. II. conf. & Del Rio apud Menoch. de Rep. Hebr. Lib. VI. cap. 6. p. 669.* qui etiam observat, sæpe illos solere immissa manu per foramen januæ pessulum oppositum absque clavi remove, unde explicat *Cant. v. 4. dilectus meus retraxit manum de foramine.* sed hac de observatione mihi nondum constat, neque etiam ad locum hunc intelligendum videtur necessaria.

Observant quoque viri docti, claves veterum ejus sæpe fuisse magnitudinis, ut non nisi in humeris gestari possent, indeque lucem accendere conantur variis S. S. locis, veluti *Ez. XXII. 22. Et dabo clavem domus David super humerum ipsius:* ad quem locum conf. *Doughtæum Anal. Sacr. Tom. I. p. 250.* Huc etiam retulit *Ez. IX. 5. Et principatus est super humeris ejus, Deiling. Tom. I. Obs. 34. p. 174. & Tom. IV. Obs. p. 812—817.* Ut verum tamen fatear, res mihi nondum videtur confecta, veteribus Hebræis claves ejus fuisse magnitudinis, ut humeris imponi & gestari necesse haberent; quare etiam cel. quidem *Vitringa Comm. ad Ez. IX. 5.* cogitavit de epomide, sive pallio principum fibula vel lapidibus pretiosis circa humeros insignito & distincto: Quid si huc quoque respiceretur *Ez. XXII. 22.* duplici quasi imagine, quæ res scriptoribus S. neutiquam est insolita, & pluribus exemplis, si opus foret, firmari posset? Quidquid sit, id certum est, *Claves* apud omnes fere gentes signa esse potestatis; qui enim clavem habet, potest is intrare, exire, claudere ac aperire pro lubitu. Hinc varia illustranda loca N. T. *Matth. XVI. 19. Apoc. I. 18.*

III. 17. Inde quoque est, quod Judæi, æque ac gentiles, qui Deos suos memorant κλειδούχους (e), etiam Deum O. M. *Clavigerum* faciant, cum ipsi, nonnulli quidem tres claves committant: *partus, pluvia, sepulcri*; quibus alii quartam addunt: *cibationis*. vid. not. *Carpzov. ad Goodwin. Mos. & Aaren. p. 632.*

Quod speciatim ad *Matth. xvi. 19.* adinet: illo in loco anxie quærunt interpretes, quomodo verba *ligandi & solvendi* conjungi queant cum *clavibus*? sensum quidem satis dilucidum ajunt, & exponunt de peccatis remittendis, vel minus; quem in finem lege viri cel. *Schachtii Obs. in Matth. in Biblioth. Brem. Nov. Cl. I. Fasc. II. p. 266.* sed verba tamen manent difficilia: optima videri posset expositio *Lomeieri Dier. Gen. Tom. II. Diss. IX. p. 413. sqq.* si modo de Hebræis certior res foret, nam de Græcis constat, v. c. ex *Feith. Ant. Homer. Lib. III. Cap. XI. §. II. p. 366.* Cogitavi

(e) De diis gentilium κλειδούχοις absolvit Vir summus *WESSELINGIUS*, quo præceptore me gavifum fuisse semper mihi gratulabor, *Observ. Lib. I. cap. 3.* In *sepulcral. Carm. ex Anthol. MS.* editis a *Leichio* p. 8. exstat hoc Epigramma Græcum.

Κλειδῶχοι νεκρῶν, πᾶσας αἰδῶ κλειδῶχε
 φεάγντε, ἢ σομίοις κλειδῶχε δεχοῖσθε πύλαι.

Clavigeri cunctas Orci cito claudite portas:

Fulta sit appositis janua quæque feris.

ut habet *Interpr. Lat. metr. p. 30.* *Leichius* in *Notis* indicat *Schwartzii* dissertationem de *Diis Clavigeris*, quæ nuper inserta est *Thesauro dissertatt.* quem edidit *Joh. Christoph. Martinius, Part. I. Tom. I. Num. XIV. pag. 247.* Sed Ohe! jam satis est!

gitavi aliquando annon in verbis δῆσαι & λύσαι inesset notio *claudendi & aperiendi*? & sane *Euripides* alicubi dixit λῦε πακτὰ δωμάτων pro *aperi januas*; teste *Polluce Onom. Lib. x. Sect. 27.* quod etiam facile potest ex generali verbi λύειν notione, quam in *laxando* positam equidem crediderim, deduci & derivari. Interim tamen de verbo δῆσαι res non constat. Posses vero locum hunc omni difficultate liberare: si hæc verba non immediate ad *Claves* retuleris, vel si & hic duplicem obtinere respectum affirmaveris; hoc modo: *dabo tibi claves regni cælorum, & quodcunque (claudendo) ligaveris, constrinxeris, ligatum erit in cælo. Et quodcunque (aperiendo) solveris, ex claustris liberaveris, solutum erit in cælo.* Sed unusquisque suo hic abundet sensu. (f)

VIII. *Januæ* si usui erunt, debent postibus *injung*i, (proprium enim hoc vocabulum huic rei videtur. vid. *Sagittar. de Jan. cap. vi. §. 6.*) Ut hoc itaque fieret, *cardines* erant, quos Hebræi כַּוֵּץ dicunt, a *Stridore*, ut adstruxit egregie cel. *Schultens. ad Proverb. xxvi. 14.* Huc enim procul dubio respexit & januarum super *cardines* suos difficilem motum indigitavit Gnomicus divinus, cum dicit: *Janua circumvertitur super cardine suo; ita piger super lecto suo.* Sed quâ figurâ *cardines* fuerunt apud Hebræos? vel quomodo eorum ope *januæ* postibus fuere *injunctæ*? Id ni fallor, haud facile quis dixerit: narrabo hic tamen, quod de *Orientis incolis* &

(f) *Claves* varii generis ex Antiquitate Romanâ elegantibus tabellis proposuit *Bernb. de Montfaucon l'Antiquit. Expliq. Tom. III. p. 105. conf. & Salmaf. in Exerc. Plinian. Tom. II. p. 651. sqq.*

& monumentis veteribus compertum habeo: apud illos singulari ratione postibus januæ inferuntur; quam his verbis explicat *Shaw Voyag. Tom. 1. p. 355. Cette porte & la plupart de celles, qu'on voit, dans ces pais-ci, ne tiennent pas sur des gonds, mais elles ont à chaque bout un jambage en guise de pivot, dont le plus long entre dans le linteau & l'autre dans le seuil.* addit eodem modo esse confectas januas in sepulcris regum, quæ vocant, quas januas descripsit *Maundrell Reis. p. m. 489. cumque eo, quod ad rem ipsam, consentit Coto-vicus Lib. 11. cap. 14. p. 305.* Num vero simili ratione januæ fuerint antiquitus apud Hebræos postibus immisæ, dicere non habeo.

IX. Consideremus nunc paucis *postes*, quæ Hebræis *פוסט* audiunt, a themate *פוס* vibrare, movere. Quia, si *Bucherum* audias, *Antiq. Bibl. p. 167. minime moventur*; per Antiphrasin scilicet. Medius Fidius in epte! cum omnis Antiphrasis jam ab eruditis ex Hebraicæ linguæ penu sit sublata (g). Quod ad hanc itaque vocem, quam præ manibus habemus, spectat, radix *פוס* significat vibrare, movere; jam vero quia januæ valvæve ad postes *moventur*, vel in postibus, an non hæc postes a crebro & continuo isto motu nomen potuerunt adipisci? Sed quid si a splendore nomen habeant *postes*? ita enim solent scriptores, præcipue Orientales, vibrationem & tremorem pro splendore dicere: Exempla protulit *Simonis Arc. Form. p. 132. n. & in add. ad b. l.*

(g) Conf. de Antiphrasi Hebr. auctores adductos a Cl. *Simonis Arc. Form. p. 17. n.*

h. l. Onom. V. T. p. 617. In vocabulo autem *נר* *splendoris* inesse vim, veluti *Es. LXVI. 11.* docuit uberius *Cel. Schultens. Orig. Hebr. p. 140.* Ed. Nov. *Postes* vero splendidas ac ornatas olim fuisse supra evicimus. Vel sic tamen acquiescerem in priore etymo, utpote simpliciori.

X. Occurrit *Amos. ix. 1.* vocabulum *נד*, quod illic vulgo *limen*, vel *postes* vertunt, sed intelligit *Schlichter. Dec. Sacr. Obs. 34. p. 246. sqq. vasa rotunda aenea, capita columnarum, quibus ornatus operis li- leacei impositus erat.* Præstat tamen vulgaris expositio de *limine*, quod vidit etiam, qui eam retinet, *Lamy de Tab. & Templ. Lib. VI. Cap. 8. Sect. 4. p. 1047. sqq.*

Postibus Judæi hodierni adfigunt pericopas quasdam legis, ut notum est, quas *mesussas* vocant, a *postibus* ipsis derivatâ adpellatione. De hisce ego nil dicam, quia post *Bucherum* aliosque de illis aliquid chartæ mandare, esset noctuas Athenas deferre; Id tantum moneo, me neutiquam dubitare, quin Judæorum periergiæ & superstitioni sit harum *mesussarum* adscribenda origo; cum verba *Deut. VI. 9.* ex quibus illas exculpere fatagunt, figurate sint accipienda cf. *Bucher. Ant. Bibl. p. 167--202.* Simile autem aliquid de Turcis videbimus *infra cap. VI. sect. 1.*

XI. *Januæ* non tantum *seris* aut *vectibus* clauderantur, ut vidimus, sed etiam a servis custodiebantur & quidem tam viris quam feminis. Frequentissima eorum mentio, præsertim in N. T. paginis, quod alii jam satis monuerunt. (*b*) Huc multi retulerunt *Luc. XI. 21.*

quum

(*b*) Vid. *Stuck. Ant. Conv. II. 30. Wolf. Cur. Phil. ad*

quum ὁ ἰσχυρὸς servat atrium suum, omnia ejus in pace sunt. conf. Joh. XVIII. 16. 17. Act. XII. 13. &c. Quin non homines tantum, sed canes (i) quoque januis servandis adhibitos fuisse opinantur multi, indeque explicant Es. LVI. 10. II. de quo loco exstat dissertatio J. G. Michaëlis Obs. Sacr. IV. p. 50. sqq. qui ipse §. IX. cogitat de canibus in moenium turribus vigiliae ergo altis, alii apud eundem §. VIII. multo simplicius exponunt de canibus pastoritiis. Refertur huc etiam Gen. IV. 7. Annon si bene feceris, remissio est? & si non

II. cit. Van Marle Spicileg. Obs. Sacr. p. 295. Almolveen. Opusc. p. 147. Pignor. de servis p. 445. sqq. Edi. Amst. Popma de Operis serv. p. 133. sqq. dicebantur hi Janitores Græcis θυραγωγοί; sed aliquando etiam πυλωροί. vid. GOENSIUM meum diatr. de Sepotaph. cap. v. §. XI. p. 101. Observari & hoc potest, apud Græcos nutrices in limine sive ante fores cubi- culi noctu decubuisse, conf. Bourdelot. not. ad Heliodor. Æthiop. p. 317.

(i) Apud Græcos ac Romanos id obtinuisse notum est ex Feith. Ant. Hom. p. 357. & not. ad eum in nov. ed. cf. Casaub. ad Theophrast. Charact. cap. v. p. 145. vv. DD. ad Apoc. XXI. 15. Bochart. Hieroz. Part. I. p. 681. Opp. Tom. II. & Ant. Borremans Var. Lect. cap. VIII. p. 84. sqq. adde locum hunc Tibulli II. 4. 31.

— Hinc clavim janua sensit;
Et cœpit custos liminis esse canis.

Sed precium si grande feras, custodia vincita est:

Nec prohibent claves; & canis ipse tacet.

ubi cf. elegant. Broukhus. alios adhuc dabit Pitiscus Lex. Ant. Rom. Tom. I. p. 345. Templâ a canibus custodita, observat Falster. Amœn. Philol. Vol. II. cap. XXI. p. 131. sqq. cui junge V. C. Hemsterbus. ad Luciani Timonem ab initio

non bene feceris, cubat ante januam peccatum, instar nempe *Canis*, ut explicat *Deiling. Tom. III. Obs. 2.* Certum est, minime esse necessarium cum *Theophilo Amelio* (hic vero est *Petr. Zornius*,) canes, qui *Luc. XVI. 20, 21.* Lazari ad portam divitis epulonis jacentis ulcera lambisse leguntur, sumere pro oltiariis, qui emplastra iis imposuerint; quæ quidem sententia ita mihi videtur comparata, ut virum doctissimum lusisse in re seria, dum hæc scriberet, ferme diceres. Sed egit hoc *Wolf. in Cur. Philol. ad h. l.*

XII. Atque hic de *Januis* dicendi finem facerem, nisi me morarentur *Lundius Joodsche Heiligd. Tom. 1. p. 506.* & *Wagenfeil. ad Sota. p. 862.* qui ex *Lud. de Dieu ap. Walaem in Not. ad Act. XIV. 13.* observant, *Januas* Orientalium ita ut plurimum esse confectas, ut januam ingressis priorem, alia objiceretur aulæo vel velo tecta, ne quis, quid intra domum gereretur, conspiceret. Quam vellem, ut addidissent docti illi viri, qua auctoritate moti hoc nobis narrent! equidem fateor, mihi nondum hujus rei vel volam vel vestigium (*k*) occurrisse, nisi forte excipias, (quod tamen huc non pertinet,) quod narrat *Herbelot. Biblioth. Orient. p. 285.* in palatio Calipharum Bagdadensium fuisse ad portam adpensum aulæum nigrum ex materia compositum, quæ adducta erat ex ornamentis templi Meccani, quod aulæum summâ, quin divinâ ferme veneratione adficiebant omnes palatium ingredientes. conf. ejusd. p. 630.

Ab *Januis* denique crebro desumuntur metaphoræ ad os atque labia designanda. vid. *Pf. CXLII. 3. Proverb.*

XVII.

(*k*) Apud Romanos vclæ sæpe foribus fuisse prætensa, constat ex *Lipso ad Tacit. Ann. XII. n. 14.* sed quæritur hic de Oriente.

xvii. 19. ad quem locum plura dat ὁ πῶλο *Schultens.* qui & *Græcos* ita loqui ostendit: Hinc *claudere & aperire de ore* dicuntur vulgarissime sed & de *linguâ*, quod tamen minus frequens, adhibetur *Luc. i. 64.* quem locum contra *Cel. Elfnerum* vindicavit *V. C. de Rhoer. Fer. Dav. p. 58.*

SECTIONO III.

De Fenestris.

I. *Fenestra* חלונים. *An vitrea?* II. i. *Reg. viii. 13. explicatur.* III. *Fenestræ clatratæ.* Fullerus notatur. *Cant. ii. 9.* IV. *Exponitur Es. liv. 12. Fenestræ versus plateam pauca & parvæ.*

I. **J**anus succedant *Fenestræ* חלונים dictæ a חלל *solvit, aperuit*: unde patet, recte *Relandum Ant. Hebr. Part. i. cap. 7. §. 10.* monuisse, hoc vocabulum denotare quasvis *aperturas* seu *foramina*, consentiente *Zornio diff. de Domib. Æstiv. & Hib. Mus. Brem. vol. 11. part. 3. n. 2. p. 412.* De *Fenestris* autem verba facere est difficile, quia illa, quæ de iis memoriae prodita sunt paucula, admodum sunt obscura. Interim tamen disputationem hanc ita instituemus, ut tum quid de illis negandum, tum quid affirmandum videatur, explicemus.

Videtur ante omnia dicendum, *Vitrum* non venisse ad *fenestras* construendas apud Hebræos in censum. Satis quidem *Vitri* origo est vetusta, narrante nobis *Plinio H. N. xxxvi. 26. conf. Blas. Caryophil. de Mercat. vet. p. 67. 68. Diff. Part. i. Quin eruditissimus J. D.*

D. Michaëlis in *Hist. Vitri*, quam *Comment. Societ. Reg. Gotting. Tom. IV. p. 301. sqq.* inseruit, deprehendit jam *vitri* mentionem apud Mosem *Deut. xxxiii. 18, 19.* quod exinde verosimile reddere satagit vir cl. quoniam, *Plinio* teste, in Belo flumine *vitrum* magna copia gignatur: Atque hinc putat, Arabes *vitro* nomen ^{أسبر} dedisse ab Aferiis, qui illis in oris habitabant. De *Vitro* explicat etiam Vir Doct. *Es. xxiii. 3.* Imo Jobi ætate ex ejusdem opinione *vitrum* fuit auro pretiosius habitum: explicat enim de *vitro* vocabulum ^{יכוכית} *Job. xxviii. 17.* licet cel. *Schultens* in *Comm. ad b. l. de crystallo* explicet, quod tamen cl. *Michaëlis* potius quærit in voce ^{גביש}. Quidquid sit de vitri antiquitate, ejus tamen usus in *fenestris* satis fuit recens, docente *Hambergero*, cujus *historia vitri* in eodem *Comm. Gotting. Tom. IV. p. 484. sqq.* legitur; nec nisi diu post Christum natum ad illum usum adhibitum fuit: (1) conf. auctores qui de *vitri* in *fenestris* usu & de ejus origine scripserunt, apud *Schlicht. Dec. Sacr. p. 382.* (cujus tamen opinio de *aquâ limpida* per *speculum Jacob. 1. 23.* intelligenda, merito rejicitur a *Wolf.*

(1) Cum postea *vitrum* fuit paulo frequentiore in usum deductum, in Oriente etiam pingebatur. Patet id ex narratione *Ludolf. Sucheni*, veteris periegetæ, qui de *Ptolemaide* urbe a Saracenis anno 1282. capta hæc refert: *Fenestræ vitreis & picturis mirabiliter decoratæ, & omnia civitatis non ad aliquam inhabitantium necessitatem erant facta, sed ad luxuriam humanam & delectationem vitreis picturis & aliis ornamentis præparata.* Quin hodiernum pictis vitris delectantur Turcæ: *Lestr. de Milad. Montague Part. 1. p. 233.* *Les fenestres du premier rang sont de verre peint.*

Wolf. in Cur. Phil. ad h. l.) junge & Bern. de Mont-faucon l'Antiq. Expliq. Tom. III. p. 103. 104. qui ad fenestras adhibitum vitrum fuisse toto illo elegantis antiquitatis tempore negat.

II. Ex his, quæ huc usque disputavimus, jam mox elucescit, non debere *1 Reg. vi. 5.* per חַמְצוֹת שְׁקִימֹת הלוני intelligi *fenestras vitreas*, quemadmodum fecit *Luddius Foodsch. Heiligd. Tom. I. p. 400.* secutus *Junium & Tremellium*, qui interpretantur verba Hebræa *fenestras de vitro*. Cæterum de hisce verbis tantus est inter eruditos dissensus, ut illis consultis, dicere necesse habeamus cum isto apud *Terentium: Voseffecistis, ut multo sim incertior, quam dudum.* Si autem confugiamus ad vocum etymon, nec illud multum huic malo medebitur: חַמְצוֹת deducendum procul dubio a חֶמֶץ, quæ radix collata cum Arabum حَمِيق, arbitro *cel. Schultensio ad Proverb. vii. 6.* notat *longitudinem cum pandatione, sive incurvatione*; atque hinc, ait ὁ πᾶν, *architecturæ nodi poterunt expediri.* Sunt nimirum ex viri *cl.* opinione *apertura oblongæ incurvatæ*; vel *fenestræ superliminaria habentes longitudinis, incurvatæ.* (m) Hæ autem *Fenestræ* erant חַמְצוֹת *clausæ*: sive id explices cum Græcis de opere *reticulato*, cum quibus inter alios facit *Dietericus Tom. I. Ant. Bibl. p. 363.* Sive *furnas de*

(m) Conferri merentur hæc *Paul. Luca. Voyag. du Levant Tom. I. p. 167.* de ædificii cujusdam veteris reliquiis verba: *On y voit des fenêtres dans tous les lieux, mais qui sont faites comme des meurtrières des murailles de ramparts: excepté qu'elles sont beaucoup plus longues. Je croy que l'on faisoit les fenêtres de cette sorte pour empêcher les chaleurs du soleil, qui sont grandes en ce pais.*

velo adpenso, collata Arabica radice ^b cöoperuit, velavit, cum *Iken. Ant. Hebr. Part. I. cap. 8. §. 43.* si-
ve tandem simpliciter cogites de fenestris extus latiori-
bus, intus vero sensim in angustiore aperturam desi-
nentibus.

III. Videamus nunc paulo curatius, quä fuerint fi-
gurä Hebræorum veterum *Fenestræ*; erant illæ factæ
in modum retis, instar cancellorum, ut non speculari
lapide, nec vitro, sed lignis interstitibus & vermi-
culatis clauderentur; teste *Hieronymo* ad *Ezech. XLII.*
16. cuiusmodi fenestras clathratas vocat *Plautus*, de
illis inspicere possunt *Bucher. Ant. Bibl. p. 27. sq. La-*
my de Tab. & Templ. lib. v. cap. 5. sect. 4. p. 776. Cal-
met. de Æd. Hebr. l. c. p. 250. Conferre posses il-
las fenestras quas *Zelaticas* (*Jalousies*) Galli vocant,
quod & fecit *V. C. Michaëlis.* Eiusdem structuræ fe-
nestræ hodiernum reperiuntur apud Orientales. Sic de
Persis testatur *Kämpfer. Amœn. Exot. p. 174.* Cætera
fenestris patere, ad imum pavimento, lege ostiorum
(n) demissis, non tesseralis quidem vitreis plumbo jun-
ctis, sed clathris chartâ luci perviâ obductis; add.
Cotov. Lib. III. Itin. cap. 24. p. 409. La Rocque Voyag.
dans l'Arabie Heureuse p. m. 93. sqq. & les Lettr. de
Miladi Montague Part. I. p. 233.

(n) Sic & apud Romanos *Plin. Lib. II. Ep. 17.* memo-
rat fenestras non minores valvis. Aliæ pro varia artificis opi-
nionem & gustu erant etiam minores. Unde adposite *Cicer.*
II. ad Attic. 3. Fenestrarum angustias quod reprehendis, sci-
to te *Kôps* nãudiã reprehendere: nam cum ego idem istuc dice-
rem, *Cyrus* aiebat, radiorum tãc diaçãcãc lattis luminibus nã
esse tam suaves.

Illarum rerum, quas hactenus exposui, restant vestigia in S. Cod. V. T. sic huc, ni fallor, pertinet אריכה *Prov.* I. II. quod etiam huc retulit cel. *Schultens.* Nos de illâ voce plura infra dicemus. *Fullerus Misc. Sacr. Lib. VI. Cap. 13. Bibl. Crit. Tom. IX. p. 1122.* hinc exponit vocabulum שכנה, quod occurrit 2 *Reg.* I. 2. quâ in re tamen humani quid vir doctus passus videtur, ut videbimus suo loco. Multo majore jure huc pertinere censetur vocabulum חרכים *Cant.* II. 9. quod a LXX. etiam per τὰ δίπλα, *retia* transfertur; Hoc vocabulum præcul dubio originem suam habet in verbo חרך, quale verbum componitur cum Arabico حرك a *Cel. Schultens.* ad *Proverb.* XII. 27. qui ei notionem tribuit *ciendi, movendi*, unde a *mobilitate* nomen sortita essent hæc clathra; Aliis placet etymon a verbo حرك, quod apud *Golium* notat *annonam congeffit, ac conclusit in aliquo loco*; metathesi literarum facili, nec infueta. Forte חרכים potestatem suam mutuo accepit a vicino ערכים quod a ערך *struxit, ordine disposuit*: quæ saltem derivatio eo se commendat nomine, quod præ reliquis minus est contorta. Quidquid sit, num explicatio hujus commatis, quam dedit *Cel. Michaëlis* not. ad *Lowth. de S. Poës. Hebr. p. 599.* *Ecce stat post parietem, pulcher transparet per frondium retia.* Num illa inquam hic locum tueri possit, haud sine ratione dubitari potest, videtur sane *Vir Cel* nonnihil, venia sit dictis! ἀγάπην τῆς ὑπόθεσις, quam fovet *de amore conjugali* in hoc Canticò decantato, cui hic versus admodum obstat, si vulgaris expositio, quæ tamen adhuc dum optima videtur, locum teneat. Nec dubito, quin huic hypothefi V. C. etiam alia obmoveri possint: quæ

quæ vero hic exequi non vacat.

IV. Difficillimus est locus *Es. LIV. 12.* שְׁמַתִּי כְדָכָר שְׁמִשׁוֹתֶיךָ, de quo vid. cl. *Millii* Commentarius p. 115. Prima quidem difficultas est in vocabulo כְּדָכָר quod plurimis est *pyropus*, Cl. *Millio* vero *carbunculus*, five *carchedonius*, quâ de re, utpote ad forum nostrum non spectante, nil decerno. Videamus potius, quid de שְׁמִשׁוֹתֶיךָ sentiendum sit; *Millius* intelligit *loca altiora domus, culmina, partes tecti soli expositas*; vel, inquit, si fenestras intelligere mavelis, erunt *specularia*, (o) sed pace manuum ejus! *specularia* non tam canæ sunt antiquitatis, ut vel minima illorum vestigia deprehendamus apud Hebræos veteres. Ut quid sentiam dicam, credo, שְׁמִשׁוֹתֶיךָ esse nomen generale a *sole* deductum, atque adeo hæc שְׁמִשׁוֹתֶיךָ apud *Esaïam* esse *loca soli pervia, & fenestras* more illius ævi *clathratas*, in quibus omnia essent

Clara micante auro, flammisque imitante pyropo.

Restat unica observatio de *fenestris*, nimirum narrat *Shaw. Voyag. Tom. I. p. 351. sq. fenestras* ut plurimum in atrium & intra domum prospectare in Oriente, exceptâ unâ aut alterâ *fenestellâ* versus plateam, quæ ta-
men

(o) De *specularibus* veterum vid. præter *Mill. p. 119.* auctores cit. a *Wolf. in Cur. Philol. ad 1 Cor. XIII. 12.* & *Pitisco Lex. Ant. Rom. Tom. III. p. 469.* Scio huc referri a quibusdam dictum *Paulli 1. Cor. XIII. 12. βλέπομεν γὰρ ἄετι δι' ἰσόπτρου*, verum ἰσόπτρου hic non est *speculare*, sed ut fere aliâs, *speculum*, quod præter alios ostendit cel. *Iken. Diff. Theol. Phil. p. 556. conf. & V. C. J. D. Michaëlis in Hist. Vitri l. c. p. 330.*

men clausa manet, nisi in majoribus festis, quando mulieres, majore gaudentes libertate, per eam prospectare solent in plateam. Quorsum refert doct. periegeta factum *Jesabelis* II. Reg. IX. 30. Adde & id quod canitur de matre Siferæ *Jud.* V. 28. sic quoque summa sapientia inquit *Prov.* VII. 6. *nam per fenestram domus meæ, per אשנב refrigeratorium meum prospectavi*, ubi vocabulum אשנב (quod ex vi Arabicæ radicis *refrigerium suave* infert: conf. *Lette in Obs. ad Cant. Deborah* pag. 168.) non cum *Schultensio* de conclavi aliquo, sed potius cum *cel. Michaëlis* in *Hist. vitri* p. 329. exponerem de *cancellis, opere reticulato, vel fenestra refrigeratoria*. Adde jam de hoc argumento *Cotovit. Itin.* lib. III. c. 24. p. 409. *Exteriores muri, qua plateas spectant, nullas aut raras fenestras habent, ut uxoribus & pellicibus, (quas numerosas alunt;) amoris illecebras & confabulandi cum aliis occasionem præcidant.* — In nonnullis tamen primatum & nobilium aedibus podia extra parietem pedes circiter duos aut tres ex tabulis ligneis ad primam contignationem constructa, supraque viam publicam eminentia cernas, quæ ternas in frontispicio fenestras, ac in utroque latere unam, omnes cancellis ferreis munitas habent. Huc non feminae sed viri convenire solent, plausus ut captent populi & aërem &c. Idem confirmat lib. IV. cap. 16. p. 480.

SECTIO IV.

de Tectis.

I. *Tecti etymon. Tecta plana: lorica circumdata.* II. Reg.

I. 2. explicatur. II. Usus Tectorum apud Orientales. III. Explicatur historia paralytici Marc. II. 4. Luc. v. 19. IV. Tegula. Gramen Tectorum. V. Matth. XXIV. 17. exponitur.

I. **D**e Tectis jam hoc in loco, paucis tamen, agemus, ne & hac in parte simus ἀσυμβολοί. Tectum (p) ab Hebræis ut plurimum vocatur תּוּךְ, a radice, ut placet cl. *Simonis Lex. Hebr.* p. 159. apud Hebræos quidem deperdita, sed apud Arabes Persasque superstite תּוּךְ vel תּוּךְ אֶלְטוּס altus fuit, unde etiam Agagi Amalecitarum regis nomen derivat; conf. ejusdem *Onom. V. T.* p. 105. aliis tamen radix placet תּוּךְ extendit, expandit: vid. *Pfeiffer. Opp. Philol.* p. 415.

Ante omnia de Tectis Hebræorum observandum venit, illa fuisse plana; non fastigiata aut in culmen elevata, qualia apud nos reperiuntur, atque olim habuisse Parapamisadas ex historia Alexandri compertum est; conf. *Curt. VII. 3.* Observatum hoc est a tot scriptoribus, quot vel extremis, ut ajunt, digitis res Orientales attigerunt: vide Lector speciminis loco præter auctores adductos a *Pfeiffero Opp. Phil.* p. 1041. & *Wolf.* in *Cur. Philol. ad Math.* x. 27. Tom. I. p. 186. *Dieter. Ant. Bibl. ad Deut.* XXII. 8. Tom. I. p. 277. *Doug. Anal. Sacr.* Tom. I. p. 158. *Menoch. de Rep. Hebr.* lib. VII. cap. 5. p. 665. *Lamy de Tab. & Templ.* lib. II. c.

VII.

(p) De Tectis Hebræorum & aliarum gentium dissertationem *Theod. Batti Witteberg.* 1697. laudat *Fabricius Bibliogr. Antiq.* p. 645. exstat & de illis dissertatio *J. G. Kals* sub præsidio cel. *Mill.* defensa hic loc. 1727.

6. f. 2. p. 251. *Heinsf. & Drusf. ap. Walæum. ad Luc. v. 19. Calmet. de Aedib. Hebr. l. c. p. 249. Geier. de Lucf. Hebr. cap. xvii. p. 318. Collect. Escuchianam Tom. 1. p. 278. & alios, quos ordine recensere longum foret. (q) Illustrantur ex hac observatione plurima S. S. loca. *Jos. II. 6. I Sam. IX. 25. 26. II Sam. XI. 2. XVI. 22. Nebem. VIII. 17. Matth. X. 27. Luc. XII. 3. & alia.**

In Tectis hisce planis apud Hebræos *lorica* debebat construi jussu divino, quæ illa circumdaret, *πρυμ* dicta a *πρυ* *retinuit, detinuit*; *Deut. xxii. 8. ne quis inde decidere posset, ut Josephus loquitur: Ant. Jud. lib. iv. c. viii. §. 37. περιβαλλέσθω δὲ καὶ τοῖς τέγεσιν, ἅπερ ὡς ἀντὶ τείχους ὄντα οὐκ ἔασει τινὰς ἀπεκλυσιζέοντας ἀποβάλλεσθαι.* Atque hæc omnia & hodie sic reperiri apud Orientales testis sit unus instar omnium *Cotovicus Itin. Hieros. lib. iv. c. 16. p. 480. Tecta non cuneatim coëuntia, sed plana & pavimentis subdialibus ex contusa testa* fi-

(q) Non hoc tantum ita obtinuit apud Hebræos, verum & apud alias gentes, Græcos præsertim: conf. *Feith. Ant. Hom. p. 366. Ed. nov. Ramirez. de Prado xxvii. Pentecontarch. p. 165. ed. Fabricii &c.* Apud Romanos quoque idem in frequenti licet non universalis usu fuisse videtur, de eorum *Solaris* res constat, de quibus videri debet *Dieter. Ant. Bibl. Tom. 1. p. 278. & alii adducti a Pitisco Thes. Ant. Rom. Tom. 111. p. 456. junge V. C. Ernesti Opusc. Phil. Crit. p. 29. & 30. quin in suis tectis Romanos arboraria aliquando habuisse docet Meurs. de Luxu Rom. c. xii. p. 32. Mirum ergo est, Douglæum l. c. dicere potuisse; pauca hujusmodi structure vestigia, & quidem quam pauca reperienda esse notata a scriptoribus ethnicis. quod ὡς ἐν παρόδῳ noto.*

flucata operta: quæ transversis trabibus sustentantur. Suntque ut plurimum coronâ cinctâ ne facilis in præceps lapsus sit. Illa autem lorica sæpe opere constabat reticulato seu clathrato, quo pertinere mihi quidem videtur vocabulum שַׁנְנָה, ejusmodi opus denotans, quod *loricæ* loco circumdedisse videtur tectum ὑπερώς regis Achaziae, & per quod ille delapsus narratur 2 Reg. 1. 2. atque adeo hinc patet, errasse *Fullerum* hic *fenestras clathratas* intelligentem, uti & male illud vocabuli explicuisse videtur *Carpzovius not. ad Goodw. Mos. & Aaron. pag. 377.* cum ait: *Immo ἔ cancellos tectum habuisse, ut lumen diurnum eo copiosius penetraret, ex Achaziae exemplo patet, qui per cancellos ejusmodi in coenaculum delapsus memoratur.*

II. Tecta itaque cum eo modo essent plana, variis usibus apud priscos Hebræos inservire poterant, & reapse inserviebant: in iis ambulabant 2 Sam. XI. 9. multa in iis, res etiam magni momenti, colloquendo peragebant 1 Sam. IX. 25, 26. Sic quoque precibus destinata erant illa loca Act. X. 9. inprimis ab idololâtris, qui in iis sacrificabant soli, lunæ ac astris. Jer. XIX. 13. XXXII. 29. *Zephanj.* 1. 5. In festo tabernaculorum tabernacula in iis erigebant. *Neb.* VIII. 16. In magnis tumultibus, præcipue bellicis, in tecta confugiebant *Es.* XV. 3. XXII. 1. *Jer.* XLVIII. 36. (conf. de hac re speciatim *Geier. de Lucif. Hebr. c. XVII. p. 317-320.*) In diebus solemnibus triumphorum vel similibus de tectis spectabant (r). *Jud.* XVI. 27. &c. Eodem
VERO

(r) Egregius locus & classicus hoc in genere exstat apud *Plutarch. in Ciser. Tom. 1. Opp. p. 871.* unde de Romanis hæc

vero hodiernum in usu sunt *teeta*, quod patet ex loco insigni *Th. Shaw. Voyag. Tom. 1. p. 356.* quem, etsi paulo longiorem, exscribere non pigebit. *Le dessus de la maison, qui est toujours plat, est couvert d'un bon plâtre de Terrasse: — Cette Terrasse est entourée de deux diverses murailles. Le mur extérieur avance partie sur la rue & sert partie de séparation d'avec les Terrasses voisines: il est souvent si bas, qu'il est aise de passer par dessus. L'autre ou le mur d'appui, si l'est permis de l'appeller ainsi, regne du côté de la Cour, étant partout à hauteur de poitrine. — Au lieu de cette muraille, quelques terrasses ont seulement des balustrades de pierre ou de bois. — On se fert de ces Terrasses pour toute sorte de services de la maison, comme pour y étendre du linge, & pour y sécher des figues & des raisins; (conf. *Jos. 11.*) on y prend aussi le frais sur le soir, on y cause, & on y fait ses devotions. Si la ville est bâtie sur un terrain uni, ou dans une plaine, on peut la parcourir d'un bout à l'autre sur les toits, sans passer dans la rue.*

III. Priusquam hic pergam, de duobus locis N. T. quædam sunt dicenda, quæ loca prorsus docte & erudite explicare satagit *Shaw. Voyag. Tom. 1. p. 357.* Respicio historiam paralytici, quæ relata legitur *Marc. 11. 4. & Luc. v. 19.* Servator noster docebat in domo quadam; erant, qui ad ipsum pa-

res constare potest, ibi ille de Ciceronis in urbem reditu: τὰ δὲ φωτὰ πολλὰ κατέλαμπε τὸς σενώπης, λάμπαδας ἢ δάδας ἰσώτων ἄπὸ ταῖς θύραις, αἱ δὲ γυναῖκες ἐν ταῖν ΤΕΓΩΝ προύφαινον ἄπὸ ἡμῶν ἢ θεῶν τῶ ἀνδρός, conf. *Græv. Thef. Ant. Tom. XII. p. 439.*

ralyticum quendam hominem adferre cuperent; fan-
 nandum a benignissimo sospitatores, sed a turba præ-
 pediti, secundum narrationem *Marci*; ἀπετέγασαν τὴν
 στέγην, ὅπερ ἦν, καὶ ἐξορύξαντες, *dimiserunt grabbatum,*
in quo jacebat. *Lucas* eandem rem narrat his ver-
 bis: ἀνάβαντες ἐπὶ τὸ δῶμα διὰ τῶν κεράμων *dimiserunt*
eum cum lectulo εἰς τὸ μέσον ἔμπροσθεν τοῦ Ἰησοῦ. Hæc
 jam loca sic vulgo exponere adgressi sunt viri docti, ut
Lucam ex *Marco* interpretarentur, cum potius ex sen-
 tentiâ *Tb. Shawi* *Lucas* *Marco* illustrando inservire vi-
 deatur. Intellectu autem facillima pronuntiat *Lucæ*
 verba, si modo observetur, locum, ubi *Jesus* fuisse
 narratur, atrium fuisse. Ἀνάβαντες ait *S. Scriptor*, ἐπὶ
 τὸ δῶμα, *ascendentes in tectum* καθήκαν διὰ τῶν κεράμων
paralyticum dimiserunt juxta tectum εἰς τὸ μέσον ἔμπρο-
 σθεν τοῦ Ἰησοῦ *in atrium vel impluvium coram Jesu* Jam
 cum hisce concilianda *D. Marci* narratio, & res erit in va-
 do; ita ille; *cum in tectum ascenderant*, ἀπετέγασαν τὴν
 στέγην ὅπερ ἦν. Hæc vero verba non poterunt, eodem arbi-
 tro, innuere; *denudarunt tectum ubi erat*: quid enim hac
 re satisfecissent scopo suo? sospitator erat, ut vidimus, in
atrio. Hæc ergo ratione verba, nostro judice, sunt
 sumenda, στέγη denotat & *tectum* domus & qualecun-
 que *integumentum*, atque adeo hic cogitandum erit de
velo, quod sæpe super atrium expansum fuisse videbi-
 mus infra. Aliquam porro difficultatem parere prima
 quidem fronte videri vocabulum ἐξορύξαντες; vario ta-
 men modo & hic responderi posse. Dicere non vult defi-
 cere vocabulum hoc in *MS. Cant.* & in *vers. Syr.* & *A-*
rab. verum posse tenuissimo sensu verbum ἐξορύσσειν su-
 mi, & cum *Hieronymo* verti *patefacientes* vel etiam re-

referri ad *grabbatum*, quod *effodisse* dicuntur, id est *perforasse*, ut per foramina loris inmissis, ita lectulum dimitterent; id quod verba καὶ ἐξορύξαντες χαλῶσι τὸ γράββατον, forsan ferre possunt: cont. *Wolf. Cur. Phil.* ad h. l. Plura *Shaw*. l. c. cujus hæc tantum propino verba: *Après tout ce que je viens de dire touchant l'expression des Evangelistes, & la structure des maisons Orientales, il ne reste plus, ce me semble, de difficulté dans l'histoire du paralytique, on ne fit aucune ouverture aux tuiles où au faite de la maison, mais on porta le malade sur la plate forme, soit en montant l'Escalier, après avoir parcè la foule, soit en le faisant passer par dessus quelques terrasses du voisinage, & après avoir écarté où tiré le voile on le devala le long du toit, par l'ouverture où l'Impluvium dans le milieu (de la cour) devant Jesus.* Et sic erudite quidem ille. Obltant tamen, ne quid dissimulem varia in Græcismo, ante omnia illud ἀποσεγάσαν τὴν στέγην (s) quæ verba si sumi possent de lorica circa tectum, res esset in vado. Quod si tamen aliquis præferendam ducat vulgarem horum locorum expositionem, non me admodum habebit repugnantem, quandoquidem incommodum, quod ex illa oriturum videtur, non tantum est, quin facili negotio tolli posset. Sed hæc sufficiant.

IV. Ex his, quæ de hac historia disputavimus, ultro patet,

(s) Vide de vi verbi ἀποσεγάσειν *Elfnerum* ad h. l. *Marci*. Insignis est locus *Strabonis* lib. iv. p. 303. ἔθ' δ' εἶναι καὶ ἐνιαυτὸν ἀπαξ τὸ ἱερὸν ἀποσεγάσειν, ἢ σεγάσειν πάλιν αὐθιμερὸν πρὸ θύσεως, ἐκάστης φορτίου ἐπιφερέσης. Ex quo loco vera vocabuli emphasis facile erui potest.

patet, quid sentiendum sit de eo, quod *Lamy* l. c. p. 252. observat ex memoratis apud *Lucam* tegulis; non fuisse ita plana Orientalium tecta, ac vulgo putatur, sed non-nihil convexa, neque enim tegulas illas, si omnino planæ fuissent, ea protegere potuisse ab imbris. Sed ut dixi, constat, apud *Lucam* hic loci non memorari *tegulas*, nisi quatenus ponuntur pro ipso *tecto*. Tecta autem illa plana tegebantur, publicarum quidem ædium, *æreis*, ut plurimum, *laminis*, vid. *Heinsf.* ap. *Wal.* ad *Luc.* v. 19. privatarum vero *terrâ pavidâ & bene compressâ*: conf. *Menoch. de Rep. Hebr.* p. 666. qui exin rectissime illustrari posse censet loca illa, in quibus mentio est *fæni* vel *graminis tectorum*, quod, quia soli ardenti expositum est, facile arefcit. Hinc *gramen tectorum* adhibetur tanquam emblema eorum qui præter spem opinionemque suam facile opprimuntur; vid. *II. Reg. XIX. 26. Es. XXXVII. 27. Ps. CXXIX. 6.* Quod autem de *imbre* adjicit *Lamy*, id nihili est; per canaliculos enim vel tubos derivabant aquam pluviam, quæ in *tecta* decidebat, in puteum vel cisternam, quâ de re postea adhuc videndum erit: nunc habe tantum Lector! hæc *Tb. Shawii* Tom. I. p. 355. *Au bout de l'Escalier est une porte, qu'on tient fermée, pour empêcher, que les animaux domestiques ne salissent pas la terrasse, & par conséquent l'eau, qui en découle dans les citernes, qui sont sous la Cour.*

V. Quod *periegeta* mentionem facit *scala*, in memoriam nobis revocat locum, qui hic examinandus restat, *Math. XXIV. 17. ὁ ἐπὶ τοῦ δώματος μὴ καταβαίνειν ἀπὸ τῆς ὀψίας.* Qui in *tecto* est, ne descendat ad aliquid tollendum ex domo suâ. Non putaverim cum *Wolffo Cur. Phil.* ad h. l. ipsam descensionem hic dissuaderi, aut fu-

HIS REBUS... gam

gam commendari adeo præcipitem, ut quis modo se de tecto demittat in plateas. Verba enim ipsa, quæ adji-
ciuntur, satis ostendunt, non dissuaderi descensionem,
sed Servatorem monere homines, ne in istis temporum
angustiis in tecto deprehensi, cogitent de cæterâ domo
intrandâ, rebusque suis convasandis ac secum auferen-
dis; sat quippe fore, si modo vitam fartam tectam ser-
vaverint. Ejusmodi vero descensionem ut melius expli-
carent viri docti, cogitarunt de scalis in publicum pro-
jectis, de quibus videri merentur *Grot. ap. Wal. ad h. l. Calmet de Ædib. Hebr. p. 250.* aliique adducti a cel *J. van den Honert not. ad Ruimig H. Zinnebeelden Tom. I. p. 339.* Et Judæi quoque revera mentionem faciunt
scalarum ejusmodi, apud *Ligtfoot. Opp. Tom. II. p. 438.*
Nondum tamen mihi hæc res satis certa videtur, nec
necessaria etiam ad hunc locum intelligendum. Alio
enim modo illi loco consuli potest ex observatione *Tb. Shaw. Tom. I. p. 355.* Scalas ita construi in Oriente,
ut si domus sint duarum vel plurium contignationum,
illæ scalæ vel gradus continentur in angulo quodam
vestibuli usque ad ædium ipsarum fastigium; quibus ob-
servatis subjungit. *Je ne me souviens pas d'avoir jamais vu d'Escalier en dehors de la maison, & la manière, dont ces maisons sont bâties, ne sçauroit même le permettre. On peut cependant monter & descendre l'Escalier, dont j'ai parlé, sans entrer dans les offices, ou dans aucun appartement, & par consequent sans troubler qui que ce soit de la maison dans ses affaires, ce qui explique suffisamment l'endroit de St. Matthieu, ou il est dit, que celui &c. Supposé cependant que l'action, dont il y est parlé, aye besoin de cette interpretation.* Hæc de par-
tibus ædium externis dicta sufficiant.

CAPUT IV.

De Partibus ædium internis.

SECTIO I.

De Vestibulo & Atrio.

- I. *Vestibuli descriptio.* םלח & אולח. II. *Atrium medius locus ædium.* Luc. v. 19. *explicatur. Atrium tectum velis. Peristylia.* III. *In atrii puteus, fontes, columnæ.* IV. *An atrium unum commune pluribus domibus? Job. xviii. 24. illustratur.*

I. **H**actenus *Ædes Hebræorum* contemplati sumus quod ad *partes externas.* Ingrediamur jam, Lector, *ædes ipsas*, & quænam intus fuerint, videamus: quod ut rite & ordine fiat, in antecessum audiamus totam *ædium structuram internam*, quam optime exponit *Philo Alleg. Leg. Lib. 11.* ὡσπὲς γὰρ, ait, ἐν ταῖς οἰκίαις τοῦ θαλάμου ἕκτος μὲν ἐστὶν ὁ ἀνδρῶν, ἕκτος δὲ ὁ αὐλῶν καὶ ἡ αὐλεῖς ἕκτος μὲν τῆς αὐλῆς, εἶσω δὲ τοῦ πυλῶν. conf. *Lamy de Tab. & Templ. lib. 1v. cap. 5. sect. 1. pag. 613.* Primum itaque post *januam* occurrit *Vestibulum*, deinde *Atrium*, hoc excipiunt vel potius circumdant cubilia & conclavia tam virorum quam mulierum, & hunc quidem in explicandis *ædium partibus interioribus* jam tenebimus ordinem.

De *Vestibulo* verba facturi, ante omnia describere opus habemus, qua illud *structura & forma* apud Orientales inveniatur. De vestibulis *ædium* in oris *Africae* ita *Th. Shaw. Voyag. Tom. 1. p. 352.* *A l'entrée des grandes*

maisons, on trouve d'abord un porche, avec des bancs des deux côtés: c'est là, que le maître de famille reçoit ceux, qui lui viennent parler, & expedie ses affaires. Peu de personnes, pas mêmes les plus proches parens ont la permission d'entrer plus avant, à moins que ce ne soit dans des occasions extraordinaires. Hæc porticus seu vestibulum Hebræis אהלִיִּם audit, quasi dicas partem ædium omnium primam; a radice אהל, אהל primus, anterior fuit, denotatque adeo hoc vocabulum locum illum ædium anteriorem, qui inveniebatur post fores & ante atrium; qui enim domos amplas antiquitus faciebant, locum ante Januam vacuum relinquebant, qui inter fores domus & viam medius esset; in eo loco, qui dominum ejus domus salutatum venerant, priusquam admitterentur, consistebant, & neque in via stabant, neque intra ædes erant: referente A. Gellio xvi. Noct. Att. 5. qui a consistendo & ab illa quasi stabulatione, ut ait, vestibulum esse dictum autumat; quam vere nostrâ nil nunc interest.

Apud Græcos vestibulum αὐλή dicitur, vocabulo sonum cum Hebræorum אהלִיִּם convenientem admodum habente, vid. Periz. ad Aelian. V. H. III. 4. & Westhov. diatr. in Hist. pass. D. J. C. ad Luc. xxii. 55. alioquin eadem quoque vox αὐλή, præsertim in N. T. frequentissime adhibetur de Atrio, & tandem etiam de ipsa domo, proprie autem αὐλή est locus quivis subdialis: "Ὁμηρος τὴν αὐλὴν αἰεὶ τάττει ἐπὶ τῶν ὑπαιθρίων τόπων, ait Athenæus lib. v. p. 189. F. conf. auct. anonymum de Ulixis erroribus, & ad eum adnott. J. Columbi p. 90, 91. plura dabit Zeibich. de Atria gent. Symb. Litter. Tom. II. p. 95, 96.

Apud

Apud Rabbinos sæpe mentio fit loci alicujus, quem appellant בית שער; quæritur qualis ille sit locus? Mihi quidem commodissime de vestibulo sumi posse videtur, vel de *prothyro*, quales structuræ in ædibus magnificentioribus inveniiebantur; qua in re consentientem habeo *D. Kimchi*, ad *1. Reg. vii. 6. 7.* Vid. *Wagenseil. ad Sota* p. 862. Plura ad vestibulum spectantia, quæ hujus loci sint, quantum quidem scio, obvia haud sunt, pertinent enim reliqua vel ad Templum vel ad palatia regia in quibus nonnunquam duo vestibula reperiiebantur, velut *1. Reg. vii.* quæ hic describere animus non est. Transimus potius ad *Atrium*.

II. Per vestibulum, ut diximus, aditus patebat ad atrium. *Atrium* Hebræis dicitur אטרין a אטרן *secuit, absidit*, ut vulgo volunt. Quid si conferamus Arabum verbum *أتر*, quæ radix apud *Golium* notat *arcte circumdedit, cinxit*? sic אטרין esset *locus undique clausus*, quod revera atrium, uti mox apparebit. Priusquam de atrio dicere instituiam removendum video aliquod dubium, quod ex vario hujus vocis usu apud Latinos oriri posset. Apud hosce videlicet atrium quandoque denotat totam domum, aliquando conclavia, sæpe vestibulum; nos vero hic per atrium, quemadmodum & hoc vocabulum stricte apud Latinos adhibetur, intelligimus *locum sub dio, continentem mediam domus aream*, cum *Casaub. ad Sueton. August. cap. xxix.*

Atrium, quale apud Orientales invenitur, copiose descripsit hac ratione *Shaw Voyag. Tom. 1. p. 352. Ensuite (post vestibulum) on vient dans une cour ouverte, qui suivant que le propriétaire est à son aise, est pavée de marbre ou d'autres matériaux, qui séchent fa-*

cilement. Ces cours — répondent assez à l'impluvium ou aux cava ædium de l'ancienne architecture Romaine. Les uns & les autres étant ouverts par dessus, & donnant du jour à la maison; & quæ plura illic habentur nimis longa, quam ut hic adponantur. Nonnulla tamen laboris pretium erit adtingere. Docet doct. periegeta, locum hunc ab Arabibus dici الوسط *medium* (domus nimirum) & cum soliti illi sint in hisce atriiis solemnibus occasionibus populum recipere, hinc explicat *Luc. v. 19. τὸ μέσον*, in quo sospitator noster fuisse dicitur, de atrio: quo de loco supra dicere memini. Addit, hæc *Atria* in æstate, & cum conventus populi futurus sit celebris, velis (t) obtegi solere, seu contra solem, sive ut pluviae arceantur; hucque refert illas locutiones, de Deo quæ adhibentur *Pf. civ. 2. Es. xl. 22.* & alibi: *Extendit cælos sicut velum*, sive *cortinam*; quæ quidem expositio, ut in *Psalmi* locum quadrare queat, nondum tamen apud *Esaiam*, me quidem iudice, requiri videtur; cum is manifesto in sequenti commatis membro de *Tentorio* loquatur. *Atria* hæc esse columnis circumcincta, idem *Shaw* porro addit, ita ut eatenus conveniant cum Romanorum *Peristylis* (v); si vero duarum aut plurium domus sint contignationum, adesse tunc porticum quæ undique ha-

(t) Conf. hac de re *Ramirez. de Prado Pentécont. cap. 27. p. 167. ed. Fabricii.*

(v) Occurrit περιούλιον vocabulum 2 *Macchab. iv. 46.* ubi vulgo *atrium* & *porticum* reddunt, sed fuisse locum vel plateam in Alexandrina civitate columnis circumdatam, docet *Bochart. Hieroz. Tom. I. Opp. p. 264.*

habeat loricam aut clathrum, æque ac de *teſtis* vidimus. Atque hæc omnia clarius lectori exponit, addita figura, quæ domum internam, & ejus ichnographiam exhibet.

III. In *atriis* inveniebatur *puteus* vel *cisterna*; *II. Sam. XVII. 18.* quod etiam hodiernum in Oriente sic obſenditur, declarante illis verbis *Th. Shaw*, quæ alibi adduximus; quin & in iis *fontes* inveniri (*) idem teſtatur. *Tom. I. p. 351.* Quibus ſimilia narrant *Rouwolfſ Reis. p. II. Maundrell. p. m. 508. Heyman & Nyenburgh. Tom. I. p. 403. & Tom. II. p. 269.* alique.

Quandoquidem vero antecedente §. mentionem habuimus *peristylii*; hic quædam ſed paucis de *columnis* inferere haud abs re eſſe videbitur. Nihil *columnis* in architectura Orientali frequentius, quod vel ex monumentis ruinisque veteribus apud *Periegetas* deſcriptis palam certumque eſt: præſertim obſervatur illud de ruderibus *Palmyrenis* in libro excellentiſſimo *Antiquities of Tadmor*; & *Perſepolitanis* apud *Kämpfer. Corn. de Bruyn* aliosque. Obſervandum tamen, multas inter illas hodie ſuperſtites *columnas* eſſe recentioris ævi, quod manifeſtum fit ex frequentiffimis ordinibus *Græcis* in iis conſpiciendis; cum veteri tempore *columnæ* Orientalium alia ornamenta, alios ordines ac figuram prorfus diverſam habuerint, uti tum ex aliis indiciis, tum ex vetuſtiſſimis *columnis*, quæ hic aut illic reperiuntur, patere poteſt, conf. *Chardin. Voyag. Perſ. Tom.*

(*) Salientes aquas in peristyliis etiam habuiſſe Romanos patet ex *Suet. Aug. c. 82.*

Tom. ix. p. 75. ubi ita : *Il n'est pas besoin, que je m'arrête à faire une plus exacte description de ces colonnes : je dirai seulement, que ce qu'il y a de plus remarquable, c'est qu'elles ne sont d'aucun ordre d'Architecture, bien qu'on y voye des parties de tous les ordres & que l'ordre, dont elles approchent le plus, est l'ordre Dorique.* De columnis antiquis hinc inde in Ægypto inveniendis vide omnino *Pocock. Deser. Orient.*

Tom. i. p. 386. sqq. Plura de columnis non addo, brevitate causa; illud tantum moneo, ad ornamenta columnarum referendum videri vocabulum כפתור, quod innuere videtur pomum artificiale columnarum capitellis impositum. Plura dabit *Schlichter. Dec. Sacr. Obs. 34. p. 246.*

IV. Antequam de *Atriis* finem faciam, quædam admonenda sunt de *atriorum communione*, adeo celebrata; quaeritur scilicet, num plures domus commune atrium apud Judæos quandoque habuerint? multi id adfirmant, & exin explicare conantur comma vexatissimum *Joan. xviii. 24, 25.* conf. præter commentatorem in *Joannem* eximium *cel. Lampe, Iken. Harm. perpess. Christi. p. 36.* cum animadv. vir. *cel. J. H. Schacht.* Locus tamen ille, si quid ego video, huc trahi non debet, rationes mox dabo. Primum quid mihi de re ipsa sentiendum videatur, docebo, Judæi apud *Ligtfoot. Hor. Hebr. ad 1 Cor. x. 17.* Tom. ii. Opp. p. m. 905, 906: mentionem ejusmodi communionis atriorum tam disertam faciunt, ut rem saltem de privatorum ædibus negare nequeas; sæpe tamen in majoribus ædibus unum atrium commune fuisse pluribus familiis, quæ ejusdem domus

varias

varias partes inhabitabant, videtur; id quod revera etiam hodie ita deprehenditur apud Orientales (y), docente *Shaw. Voyag.* Tom. 1. p. 354. atque ita intelligendus etiam videtur *La Rocque Voyag. dans l'Arabie Heureuse* p. 93. *Une cour seulement separoit sa maison de la nôtre, les deux maisons appartenant à un même maître.*

Locus tamen *Joan. xviii. 24.* nil prorsus huc pertinet, explicuerunt quidem eum multi hoc, quo antea diximus, modo; inter alios *Hesychius* in *Quæst. suis*, difficult. 41. apud *Coteler.* Tom. III. *Monum. Eccl. Græc.* pag. 33. sed præterquam quod, licet vel communio ejusmodi atriorum concedatur in privatorum ædibus, nondum tamen in palatiis procerum illam obtinuisse credibile mihi sit; res illo in loco *Joan. xviii. 24.* in vado est, si modo adtendatur illud *ὅν igitur misit eum &c.* quod recte fecit vir *Rev. J. Medhurst*, cujus prostant *observatt. in hist. pass. J. C. in Bibl. Brem. Nov.* quæ a Cl. viro *N. Barkey* adornatur, mox ab initio. Verba ejus ultima hic etiam legi volo: „ Non enim mihi verosimile esse „ videtur, Hannam privatas ædes non habuisse, & cum „ *Cajapha* in eadem domo habitasse. Nec in animum „ inducere possum, ut credam, Hannam palatio illo „ delectatum esse, unde illum Romani expulerant, sive „ quod

(y) *Shaw* ex hoc ipso more rectissime exponit frequentiam populi in Orientis urbibus. Hinc itaque præsidium petere possumus pro auctoritate *Josephi*, ejusque fidem defendere, quam, quod ad numerum incolarum Hierosolymitanæ urbis adtinet, in dubium vocare adnititur *Nic. Duyn Aardrykskundige beschreiving des H. Lands* p. 276.

„ quod focero ejus possidendum dederant. Et ab omni
 „ quoque veritatis specie abhorrere videtur, quod pu-
 „ blicum pontificis palatium *commune* cum privata do-
 „ mo *atrium* habuerit.” Sed transeamus ad alia.

S E C T I O I I.

De Conclavibus tam virorum quam mulierum.

I. Γυναίκωντις apud Hebræos: varia loca S. S. expli-
 cantur. Singula conclavia an nomen habuerint sibi pro-
 prium? Quid פֶּרְשֵׁוֹן & מִסְדְּרוֹן Jud. III. 22, 23. II. De-
 scriptio conclavium. Pavimenta speciatim enarrantur.

I. **P**ost atrium ordo postulat, ut *conclavia* intremus ædi-
 um, tam virorum, quæ anteriora, quam mulierum,
 quæ interiora & illis sæpe altiora. Non enim censen-
 dum est, apud Hebræos & Orientales alios, viros una cum
 feminis eodem in loco versari solitos fuisse; *nam neque*
sedebat apud illos mulier, *nisi in anteriore parte ædi-*
um, quæ Gynaeciontis appellatur, quo nemo accedit, ni-
si propinqua cognatione conjunctus, (z) ut verbis utar
Corn. Nepotis præf. §. VII. Cæterum vide Bucher. Ant.
Bibl. p. 17 - 33. Douglai Anal. Sacr. Tom. II. p. 186.
Menoch. de Rep. Hebr. lib. VII. cap. 5. p. 675. sqq. Cal-
met.

(z) De Græcis loquitur *Nepos*, de quibus conferri præ-
 terea possunt præter *DD. VV. ad h. l. Nep. Pfeiffer. Ant.*
Græc. p. 349. Brunings Comp. Ant. Græc. p. 68. Felth. Ant.
Homer. p. 362. & not. p. 56. Notæ Taylori ad Lysiae Orat.
I. p. 7. alii. Hinc est, quod Euripides uxores ΟΙΚΟΤΡΗ-
ΜΑΤΑ appellet Orest. vj. 926. &c.

met. de *Ædib. Hebr.* l. c. pag. 251. *Wagenfeil. in Censur. Carm. Lipman. Tel. Ign. Sat.* p. 397. & aliorum catervam adductam a Cl. *Simonis Arc. Form.* p. 61. & add. ad h. l. post *Onom. V. T.* p. 612. Cui ignotæ sunt Orientalium principum γυναικωνίτιδες *Haram* dictæ? Sic de Persarum regibus *Kämpf. Amœn. Exot.* p. 199. sqq. de Turcarum Imperatore *Thevenot. Voyag. Tom. 1. part. 1.* p. 69. de Arabum principibus *d'Arvieux les mœurs & coutumes des Arabes* p. 173. cum quibus confer loca varia S. S. *Gen. xviii. 6. xxxi. 33. ii. Sam. xx. 3.* & alia. Festis tamen solemnioribus hodiernum majore mulieres libertate gaudent, docente *Shaw. Voyag. Tom. 1. p. 352.* qui hinc illustrat *ii Reg. ix. 30.* jungo *ii. Sam. vi. 16.* adeo ut mulieres, quæ alias illis in oris sunt οἰκονομοί (conf. *ii Timoth. ii. 5, 6.* & ad eum locum interpretes.) tunc per plateas discurrere libere possint; conf. *Jud. xxi. 21. Gen. xxxiv. 1.* Observandum vero est, ea quæ hucusque hac de re diximus, non nimis esse extendenda; Arabes enim tenuioris fortunæ, ut testis est *d'Arvieux* p. 235, 236. feminas, licet admodum sint zelotypi, libere exire sinunt, tantis tamen circumseptas cautelis, ut haud facile pudoris leges sint violaturæ: conf. *Kämpf. Amœn. Exot.* p. 47. & quæ habet doct. *C. Swaving. Disquis. Phil.* ante jam laud. p. 40. sqq. Quin imo mulieres sæpe pecus pascunt & versus vesperam aquam petere solent, vide *Shaw. Voyag. Tom. 1. p. 394.* atque compara *Gen. xxiv. 15. xxix. 9.* &c. adde etiam *Schlicht. Dec. Sacri.* p. 92. Atque hæc ea de re dicta sunt, quæ ideo magis fuere dilataranda, quia totam hanc rem negabat *Noldius Concord. Part.* p. 805. 806. Sed redeamus in viam.

Antecedente sectione observavimus, singula sæpe *conclavia* a singulis inhabitata fuisse familiis; dicta non repeto: sed an apud Hebræos etiam singula conclavia nomen sibi proprium habuerunt, quo ab aliis distinguerentur? De Romanis id constat inter alia exemplo *Luculli* notissimo apud *Plutarch. Vit. ejus Tom. 1. Opp. p. 519.* De Hebræis cæterisque Orientalibus id non certissimo patet indicio, licet *Dilherrus Tom. 1. Dissp. Acad. p. 709.* huc retulerit *Matth. xxiv. 21.* τὴν χάραν τοῦ κυρίου, putans esse conclave aliquod a *gaudio, hilaritate* dictum, sed contra ipsum vide *Zorn. de Dom. Æstiv. & Hib. Mus. Brem. Vol. 11. part. 3. n. 2. p. 404. sqq.* Attamen huc pertinere *Jud. 111. 23.* vocabula פֶּרֶשְׁרוֹן & מִסְרָרוֹן (a) alicui videri poterant.

II. Quod

(a) Locus hic paulo accuratius perpendi meretur. Occurrit *vf. 23.* locus מִסְרָרוֹן dictus, quo evasisse dicitur Ehud interfecto Moabitarum rege. Id vocabuli a plerisque ad *Atrium* refertur, sive ad columnarum *seriem* respiciatur, sive ad morem *Orientis*; quo solebant reges in atris suos corporis custodes habere ad illas columnas & porticus: conf. *Athen. lib. v. Deipnesoph. & ex illo Calmet. de Æd. Hebr. p. 245, 246.* Atque ipse etiam ita censere eram solitus; nunc tamen obtare videtur situs *cœnaculi*, ex quo Ehud veniebat, de quo infra dicemus. Cogitabam itaque, simpliciter *castra* Moabitarum esse intelligenda, per quæ fugiens transiverit Ehud, est enim סֹדֵר *ordo, διατάξις*; præibant quoque Græci δ, habentes τὰς διατάξεις. Nec hæc tamen sententia nunc mihi placet. Locus est difficillimus, & ab interpretibus adhuc multo obscurior redditus, cum verba ultima *vf. 22.* וַיֵּצֵא הַפֶּרֶשְׁרוֹן, sibi non intellecta, tota quanta perverterent. Mihi locum tractanti & retractanti referenda illa videntur ad ipsum Ehudem, & nomen הַפֶּרֶשְׁרוֹן esse nomen *tubiculi vel conclavis*, a tapetibus

II. Quod jam ad conclavia ipsa spectat, in iis ante omnia adtentione digna sunt *pavimenta*. Ea ut plurimum sunt magnifica, ex marmore & alia pretiosa materia confecta. Praecipue luxuriabantur Orientales in pavimenti tessellatis & sectilibus, ut *Suetonius* vocat *Cæs.* cap. XLVI. ad quem locum inspicie *Comment. Casauboni*, qui tamen male *tessellata* & λιθόστρωτα eadem facit, recte ideo notatus a *Grævio* & *Oudendorpio* ad h. l. Sed vel eo usque procedebat haec luxuries, ut pavimentorum opus istud Musivum constaret ex *Lapidibus pretiosis, vitro, crystallo* ad similitudinem maris (b) instratis; vide cel. *Michaëlis in Artificial. S. Cod. ex Corano illustratis* §. 14. qui huc refert illa loca, in quibus Deus proponitur ut habens *pavimentum* sub se

ex

bus fragulisque, quibus ornatum erat, ita dicti, collato verbo فرش *stravit cubiculum tapetibus*. Et sic narrabitur ab historico Sacro, quâ viâ elapsus fuerit Ehud; ille videlicet. e עליה regis aufugit primum per conclave illud פּרשׁוֹן, tum vero per מַכְרֵרֹן, (quod si referatur ad verbum סָתַר, ut commode fieri potest, notabit locum aliquem vel *conclave secretum*.) evasit incolumis, occluso interim τῷ ὑπερώῳ. Et hac quidem explicatione optime huic loco consulti videtur, licet vero situ horum conclavium incognito, non possim diffiteri, superesse difficultates haud exiguas. Sed quid in re tam canæ antiquitatis mirum est, si plura nos lateant? Qui in ejusmodi rebus optime conjecerit, is optimus vates habendus est.

(b) Conf. *Willebrandi ab Oldenborg* Canonici Hildesfemensis itinerarium in *Leonis Allatii Συμμίκτ.* p. 126. *Pavimentum habet subtile marmoreum simulans aquam, levi vento agitatam, ita ut qui super illud inceserit, vadare putetur, cum tamen arenæ illic depictæ summa vestigia non impresserit* &c. totus locus illic relegi meretur.

ex vitro Apoc. iv. 16. ex crystallo Ezech. i. 22. vel Sapphirinum Exod. xxiv. 10. conf. cel. Michaëlis fil. *Hist. Vitri Comm. societ. Gotting. Tom. iv. p. 332.*

Conclavia vero tota, prout hodie in Oriente inveniuntur hac ratione describuntur a periegetis. *Heyman & Nyenburg Reis. T. ii. p. 270.* 'Er was een grote kamer 100 om hoog fraey beschooten, en desselvs vloer bestond in het midden geheel uit Mofaisch of ingelegt werk, de muuren of wanden waren van marmer, en in het midden zag men een kom, benevens een fonteyn. Aan beyde boeken stonden mede twee Sophâs of zitbanken, rykelyk en pragtig verciert, en agter dezelve waren twee kleyne vertrekjes—Teffens was 'er mede een bad. Eodem fere modo *Rouwolff. Reis. p. 11. Maundrell. p. 508. aliique.*

SECTION III.

De יהיה & ὑπερώω.

I. *Nominum יהיה & ὑπερώω etymologia. מועלות Amos. ix. 6. explicatur. II. Quid sit יהיה & ὑπερώω docetur. Varia S. S. loca illustrantur.*

I. **O**ccurrunt sæpissime in sacris litteris vocabula duo יהיה & ὑπερώω. Omnia quæ de illis vocabulis inveniunt, sunt generalia nimis: *Est domus*, inquit fere uno ore eruditi omnes, *pars superior, in quam præsertim ad preces fundendas adscendebant, vel ad conventus secretiores celebrandos*; vide *Ligtfoot Hor. Hebr. ad Act. i. 13. Tom. ii. Opp. p. 689. Bucher. Ant. Bibl. p. 631. quosque citat Wolf. Cur. Phil. ad Act. l. c. nec non Carpozov. ad Goodwin. Mos. & Aaron. p. 377.*

Nos

Nos præmittemus nomina, dein ipsam rem tractabimus. Hebræum nomen עליה procul dubio a radice עלה ortum suum habet, infertque ædium partem superiorem, ad quam gradibus ascenditur. Vox Græca ὑπερώον est Adjectiva, subintellecto vocabulo ὄικημα: conf. *L. Bos. de Ellips. Gr.* p. m. 157. De vocis etymo non convenit inter Philologos: frigidissima est opinio *Dougæi Anal. Sacr.* Tom. II. p. 66, 67. ὑπερώον esse dictum locum illum, quia inibi ᾠα ova sua deponere solent columbæ. Verisimilitudine omnes antecedit sententia *L. Bosii Exercit. ad Act.* I. 13. esse nimirum ωον nil aliud, quam terminationem adjectivi nominis neutrius generis, ut in πατερώον, esseque adeo ὑπερώον pro ὑπερώιον & denotare *superius* conclave, coenaculum (c). Forte etiam de *cœnaculo* ὑπερώον adhibetur vocabulum מעלות *Amos.* IX. 6. qui locus in transitu est exponendus; legitur istic: הכונה בשמים מעלותיו ואגרתו על-ארץ יסדה. de quibus verbis eruditi admodum discrepant: מעלות plurimis in locis sunt *gradus*, uti notum est, atque ita etiam hic loci vocabulum fumsit cel. *Lampé Diff. Theol.* Tom. I. p. 55. Commodius tamen verti potest *cœnacula*; כסane *locum* æque indicare potest in vocibus, quibus adpingitur, atque instrumentum, vid. *Simonis Arc. Form.* p. 445. sqq. Majoris abollæ est quæstio de vocabulo אגרה, quod tantum non ubique in S. Cod. trans-

(c) *Shaw Voyag.* Tom. I. p. 364. probare videtur derivationem *Girardi* ad *Aristoph. Plut.* p. 83. compositam vocem censentis ex ὑπὲρ & ἄκρον *fimbria, extremitas*, quia cœnacula hæc sint supra murum domus principalis: sed nimis subtilis hæc derivatio mihi quidem videtur.

transfertur *manipulus*, *caterva*, quod & hic loci plurimi retinent: sed describitur *ædificium*, cujus partes elevatiores sese extendant usque in Cælos; & sic sensus requirere videtur, ut אגדה explicetur de parte aliqua ædificii, quam יסד fundaverit Deus super terram. Opportune admodum hic succurrit Arabismus adductus jam a cel. *Schultens. Obs. ad V. T. p. 196.* apud Arabes enim احد teritur *de re firmâ & bene compacta*, & inter alia adhibetur de *structura firma*, unde apud *Golium* vocabulum اجان exponitur *fornix firmæ compagineis*. Erit itaque sensus hujus loci ferme hujusmodi: *qui ædificat Cœnacula sua (vel ejus) in cœlis, & ædificium ipsum bene firmum in terra fundat (d)*: conf. *Simonis Lex. Hebr. p. 10. & Arc. Form. p. 69.* atque hæc de vocibus.

II. Hæc jam vocum etyma nos docent, intelligi in genere quidem loca omnia ædium superiora, sed speciatim עליה & ὑπερῶν adhiberi de ejusmodi cœnaculo, quale adhuc Arabibus in usu est & علىه audit, non sine ratione demonstrare satagit *Shaw. Voyag. Tom. 1. p. 360.* Nos tantum ex ipso descriptionem hujusmodi *Oleab* suppeditabimus: Ita ergo illa ὑπερῶν describit: *A la plupart des grandes maisons on en annexe une petite, qui s'éleve quelquefois un étage plus haut que l'autre, & ne consiste souvent, qu'en une ou deux chambres & une Terrasse. Il y a de ces petites maisons, qui sont bâties au dessus du porche ou de la grande entrée,*

(d) Alium quidem huic loco sensum tribuit doct. *Niemyd Wereldbesch. p. 410.* qui tamen ut omnibus satisfaciat vereor.

trée, & elles ont toutes les commodités des grandes, excepté le res de chaussée. Il y a une porte de communication qui donne dans la galerie de la grande maison, & qui est tenue ouverte ou fermée à la volonté du maître. Ces bâtimens ont encore une autre porte, qui conduit immédiatement par un Escalier derobé dans le porche ou dans la rue. — Cellesci servent communement à loger les étrangers; les fils de la maison ont la permission d'y garder leurs concubines; les hommes s'y retirent loin du bruit de leurs familles, soit pour vaquer à la méditation, soit pour se divertir sans être troublés: on s'en sert, comme de garderobes ou de magasins. Hæc ille: Cum quibus sic satis convenit Cotovicus Itin. lib. IV. cap. 16. p. 480. *Quadrata præterea formæ continent (ædes) diætas, hieme ad solem, æstate ad umbram admittendam percommodas, magnifico sane & fornicato opere constructas; patent ab uno latere, & nonnihil eminent, ternis quaternisque gradibus marmoreis vel lapideis adscensum aditumque præbentes.* — Hic convivantur, latrunculis ludunt, confabulantur, ac quosvis illos adire volentes admittunt. Idem lib. III. cap. 10. p. 369. ejusmodi coenaculum memorat *supra urbis muros exstructum; unde lucem accipit* 11. Sam. XIX. 1.

Conferas jam Lector cum his, quæ diximus de hodierno Arabum more, loca in quibus mentio est τῶν ἑλίων & ὑπερώων; atque insignem in modum illa hinc illustrari patebit, vid. Jud. III. 20. 11. Reg. IV. 10. 11. Reg. XXIII. 12. Est quoque locus admodum insignis, Jer. XXII. 14. *Qui dicit: ædificabo mihi domum altitudinum & cœnacula מְרוֹחִים, relaxata habent nonnulli, recte vero nostri Belgæ doorluchtige, illustra,*

perflabilia ventis. Est enim כליה collatum cum Arabum *حاج* admissio aëre perflari, refrigerari, monente jam *Schultens. ad Job. xxxii. 20. conf. Zornium de Dom. Æst. & Hib. Mus. Brem. Vol. II. part. 3. n. 2. p. 409.* Quod autem כליה est in V. T. idem prorsus esse videtur τὸ ὑπερώον N. T. vide *Act. xx. 8, 9.* & quia in illis coenaculis res peragebantur secretiores, hinc procul dubio est, quod Christiani primi ævi in illis convenirent, ut essent ab hostibus suis eo tutiores & secretiores: *conf. Act. i. 13. ad quem locum Lightfoot. in Hor. Hebr. satis verisimiliter conjicit, huc pertinere Rom. xvi. 5. coll. Act. xviii. 26. & Philem. vs. 2. conf. Wolf. Cur. Phil. ad Rom. l. c. Observat denique Otho Lex. Rabb. Phil. p. 109. in coenaculis docere solitos fuisse Rabbinos discipulos suos; idem etiam adnotavit Lightfoot. Tom. II. Opp. p. 438. Quædam de coenaculis vide etiam apud Calmet de Æd. Hebr. p. 248.*

CAPUT V.

De Adjunctis quibusdam Ædium.

SECTIO I.

De Ædium externa forma.

*Externa forma ædium non speciosa. Ædes humiles.
Ad Tyriarum exemplar structæ.*

Sic hætenus singulas Ædium partes seorsim lustravimus, restat, ut paucis eas totas jamque ordine extructas consideremus. Quod itaque ad externam earum

rum formam adtinet, ea non admodum videtur speciosa aut magna fuisse; si enim consideres paucissimas plateam versus repertas fenestras, mox post vestibulum atrium satis capax, tecta plana, facile fidem dicta nostra merebuntur. Præterea ob æstum domus pleræque in oriente sunt humiles, (e) nec tot, quot apud Europæos, contignationum, utpote duarum tantum aut ad summum trium. Judæi hanc rem de Hierosolymis saltem loquentes, reverentiæ templi adscribunt, cum quibus facit *Lund. Foodsch. Heiligd.* Tom. I. p. 587. quam potius ab æstu solis in illis terrarum tractibus majore aliisque causis derivaverim. Quin hodie adhuc idem plane observatur, ut ædes in oriente plerumque sint humiliores; omnes uno ore periegetæ id testantur: *Cotovicum* instar omnium ad partes voco *Itin.* lib. II. cap. 20. p. 323. ubi in hunc modum: *Quæ vero hodie integræ visuntur ædes, lapideæ quidem omnes, sed humiles pleræque, & unius tantum contignationis sunt, pavimento subdiali tectæ: paucæ ad secundam contignationem adscendunt, paucissimæ ad tertiam.* conf. ejusd. lib. III. cap. II. p. 378. cap. 23. p. 410. lib. IV. cap. 16.

(e) Tyrii tamen altiores habebant domos, teste *Strabone* lib. XVI. *Geogr.* apud *Rybiner. de Tyro* cap. IV. p. 59. qui huc etiam non incommodè retulit illud *Tibulli* I. 8.

Utque maris vastum prospectet turribus equor

Prima ratem ventis credere docta Tyrus.

Romæ, ut tritum est, Augustus vetuit, ne ultra pedes LXX. tollerentur ædes privatæ, quos ad LX. redegit *Tacitus.* conf. *Lips. ad Tacit. Ann.* xv. n. 77. *Meurs. de Lux. Rom.* cap. XII. p. 33. sqq. & *J. G. Sagittar. Ot. Jen.* p. 283, 284.

16. p. 480. adde *Rouwolff. Reis.* p. 136. *Kortensf.* p. 220. *Hyman & Nyenburg.* Tom. I. p. 403. Tom. II. p. 269. Eadem de Persis habet *Kämpfer. Amoen. Exot.* p. 174. de Turcis res nota est, illos elegantiae aedium externae minime esse studiosos, vide *Busbeq. Epist. Itin. Turc. p. m.* 27, 28. cujus rei rationem invenies in *Paul. Luc. Voyag. du Levant* Tom. I. p. 168. & dans les *les lettr. de Miladi Montague* Tom. I. p. 231. sqq. Vel sic tamen hoc monendum de externâ aedium formâ restat; Tyrios egregie excelluisse ea arte domos fabricandi; unde factum fuit, ut ditiores ipsorum aedium formam imitarentur non tantum, verum & qui aedes quasdam laudare gestiebant, eas ad Tyriorum morem exstructas dicerent; docente *Ryhinero de Tyro* p. 68. Sed pergo.

S E C T I O II.

De Domibus Æstivis & Hibernis.

I. *Æstus in oriente vehemens. Domus Æstivæ & Hibernæ. Amos III. 15. explicatur. Domus saltus Libani. II. Camini an apud Hebræos in usu? Hof. XIII. 3. Foci. Ignis alimenta.*

I. **C**um in Oriente admodum ferveat æstus, præsertim in æstate, hieme plerumque præter modum frigidâ, soliti sunt incolæ illarum regionum hiemem plerumque alibi, alibi vero æstatem transigere. De regibus Persiæ id notum est, vid. *Bochart. Geogr. Sacr. Part. I. lib. III. cap. 14. Opp. Tom. I. p. 196. De incolis*

colis urbis *Suessæ* ad extremum finum Arabicum nobis *Pocockius* narrat *Descr. Orient.* Tom. I. p. 212, 217. eos sub initium æstatis urbem deserere & aliorum migrare; idem ferme de incolis urbis *Gumru* vel *Gamron* memorat *Kämpfer. Amœn. Exot.* p. 716. post descriptam p. 672. intolerabilem ad finum Persicum (cui ista urbs adjacet,) æstus vim. Apud Judæos veteres, eorum saltem reges & primæ dignitatis viros obtinuisse etiam videtur, ut haberent domos æstivas (f) & hibernales: absolvit de hoc argumento *Petr. Zornius* in *Mus. Brem.* vol. II. part. 3. n. 2. p. 395. Diferta earum ædium mentio saltem esse videtur *Amos* III. 15. *percutiam domum hiemis & domum æstatis*; nec satis mirari possum *Menochium* de *Rep. Hebr.* lib. VII. cap. 5. p. 666. intelligere *domum pinnatam, egregiâ pinnâ super tecto instructam*: בית חרף non est nisi *domus hiemis*, vel si mavelis, *autumni*, quemadmodum voluit *cel. Schultens.* ad *Job.* XXIX. 4. & *Proverb.* XX. 4. hic certe opponitur τῷ ὕπνῳ æstati. Hauserat hoc *Menochius* ex LXX virali versione, quæ habet οἶκον περὶ ὄλερον, quod vocabulum *Zornius* l. c. p. 401. explicat de domibus, quæ per fistulas (g) tubis simillimas refrigerium æstatis tempore accipiunt, salubri temperamento huc illuc digestum; cujusmodi quid de Persis etiam narrat *Thevenot. Voyag.* Tom. II. part. I. p. 298.

Cæterum refertur huc a *Menochio* l. c. & pag. 663. domus regia *Salomonis*, quæ dicitur *domus saltus Liba-*

(f) Posses has comparare cum *Villis Romanorum*, de quibus absolvit *Bernh. de Montfaucon l'Ant. Expliq.* Tom. III. p. 124. sqq.

(g) Conf. *Salmuth.* not. ad *Panciroll. Rer. Mem.* Tom. I. p. 130.

bani, quid vero de illa domo sit opinandum, non satis constat; nonnulli eam in ipsa urbe Hierosolymitana quæerunt, alii alibi; cel. *Iken. Diss. Phil. Theol.* p. 250. fuisse statuit hanc domum ad ipsam Libanum, in loco fere, ubi hodie visuntur rudera urbis *Balbek*. Plura de domibus & coenaculis æstivis & hibernis (*b*) dabit præter dictos *Calmet. de Ædib. Hebr.* p. 247. sqq.

II. Adjiciam pauca, quoniam ad hibernas ædes nos ordo deduxit, de *caminis*. Vetustæ Hebræorum ædes non instructæ erant *caminis*, uti apud nos moris est; habebant illi focum portatilem tripode vel alio vase constantem (*i*); conf. *Jer.* xxxvi. 22. qualis fere Turcis adhucdum in usu est, vide *Lettres de miladi Montague* Tom. II. p. 66. Pluribus hoc exsequuntur *Lamy de Tab. & Templ.* lib. IV. cap. 5. sect. 1. p. 615. & uberius lib. V. cap. 10. sect. 2. p. 868. & *Calmet. de Æd. Hebr.* p. 247. adde *Syllogen Escuchianam* Tom. I. p. 177. Dicitur ejusmodi focus פּוֹרֵץ *Jer.* I. c. procul dubio ejusdem notionis cum Arabum *ج* *arfit*, *flagravit ignis*;

Ap.

(*b*) Non omittendus hic est locus *Thevenotii Voyag.* Tom. II. p. 192. *Demi heure après le soleil levé, nous aperçumes sur le bord de l'eau à main gauche plusieurs maisons d'Arabes, d'environ deux toises chacune en quarré; elles étoient faites de perches & couvertes de feuillages, leurs bestiaux étoient auprès, aussi bien que leurs chevaux. — Ce sont là leurs maisons d'Été; car en hiver ils se mettent à l'abri sous leurs tentes de poil de chèvre noire.*

(*i*) Persæ foramina habent rotunda ollarum instar, quæ in solo facta prunis ardentibus implent, atque ita circum illa adfidentes se calefaciunt; ut ex *Oleario* docet *J. A. Fabric. Bibliogr. Ant.* p. 648.

Appellari etiam videtur אשפות a radice שפח *posuit ollam in foco*; vide *Lette ad Cant. Debora* p. 107-114. tum quæ nuper monita sunt a præstantissimis mihi quæ amicissimis juvenibus *Gabriel Fülep d'Ör & G.'t Hooft ad Cant. Hannæ 1 Sam. 11. 8.* Cæterum ignem etiam faciebant in atrio, utpote loco subdiali, quo modo a militibus ἐν τῇ ἀουλῇ pontificis factum legimus *Matth. xxvi. 69.*

Sed licet hæc satis manifesta sint, obstare tamen adversa fronte videtur *Hof. xiiii. 3.* ubi vulgo legitur mentio *fumarii* vel *camini*. Sed vocabulum ארבת (*k*), quod illic loci invenitur, fumitur frequentissime de *fenestris*; vide *Schultens. ad Prov. 1. 11.* quin videtur usurpari de quavis aperturâ: vid. *Mal. 111. 10. & Deiling. Tom. 111. Obs. p. 214.* & forte in hoc loco *Hoseæ* non tam sermo est de *Caminiis* ædium, quam quidem de *aperturis fornacum in campis*; inspice qui plura dabit (*l*), *Zorn. l. c. p. 406, 407.*

Quan-

(*k*) Græci hic legerunt ארבת *locusta*: contra quos vide *Bobart. Hieroz. part. 11. p. 480.* Cæterum ארבת *Cel. Schultens.* derivat ab Arabum أرب *nexuit, connexuit*, quasi ad cancellos clathraque fenestrarum respectus obtineat; malim tamen hæcenus componere cum Arabum ربا *speculatus fuit*, ni forsan hæc radix ab hoc vocabulo hanc suam notionem accepisse dicenda sit, id quod sæpius accidit.

(*l*) In vulgaribus veterum Romanorum ædibus non inventos *Caminiis*, in ditiorum tamen aliquid simile *camino* conspectum fuisse, nullus dubitat *Cel. Burmann. ad Petron. Sat. p. 646.* cum quo convenit *Bernb. de Montfaucon l'Ant. Expl. Tom. 111. p. 102.* qui præsertim provocat ad locum hunc *Sætonii Vitell. cap. 8. Nec ante in prætorium rediit, quam*

Quantum vero ad ignem domesticum adinet, de materiâ illi alendo inserviente duo habeo animadvertenda, primum est, non mirari nos debere, legentes, *Ezechielem* vatem coquendo pani adhibuisse *stercus* bubulum, *Ezech.* iv. 12, 15. cum sæpe stercore jumentorum in hanc rem hodieque utantur Arabes; vid. *Shaw. præf. ad Itin.* pag. ix. x. Alterum est, adhibitos eisdem usui *lapides ignitos*, unde elucescit cur vocabulum רצפה modo de *pavimento*, modo de *pruna* adhibeatur; in ultimo scilicet casu *lapidem* ejusmodi *ignitum* denotat. Rem hanc post *Bochart. Hieroz.* part. i. cap. 33. p. 327. observarunt varii; vid. *Simonis Lex. Hebr.* p. 940. tetigit eandem cel. *Manger Orat. de Usu itin. Orient.* Ex hac observatione illustrari forsitan potest *Pf.* 102. 4. כי כלו בעשן ימי ועצמותי כמוקד נהרו *Nam abierunt in fenum dies mei, & ossa mea ad instar foci exusti sunt.*

SECTION III.

De latrina, balneis, hortis.

I. *Latrinæ descriptio. Balnea privata an in usu fuerint Hebræis vetustis? II. Horti domibus adjuncti. Cant.* 11. 4. *Viles apud Orientales.*

I. **I**nter ea domus adjuncta, quæ abesse haud facile possunt, referendæ sunt *Latrinæ* (m). Latrinas, quem-

quam flagrante triclinio, ex conceptu camini. Ad quem locum conf. Cel. *Oudendorpium.*

(m) Vasis quibusdam latrinarum loco multi veteres fuerunt

quemadmodum in Oriente vifuntur, descripsit *Cotovicus Itin.* lib. iv. cap. 4. p. 436. hisce verbis. *Latrinae nostris dissimiles sunt, sub-dio positæ & ab adibus remotæ, profundæ & latæ sesquipedem: quibus incurvato corpore insident; refertæ expurgantur & per contiguos subterraneos meatus sordes emittuntur.* Judæi recentiores circa *latrinas* admodum sunt cauti, scientes, ut ne Orienti vel Occidenti quis latrinam occupans faciem obvertat, *propter honorem videlicet templi Hierosolymitani*, vid. *Buxtorfi Synag. Jud.* c. VIII. pag. 155, 156. Apud Arabes latrina appellatur بيت ماء *domus aquæ*, propter lotionem, quam post exoneratam alvum instituire solent; *corporis enim sordes instar piaculi detestantur, magis etiam quam animæ impuritatem; crebræ eâ de causâ lotiones; nec alvum excrementis exonerant, quin aquam (n) secum portent, qua partes obscenas lavent, Busbequius ait Epist. Itin. Turc.* p. 184. Sed mittamus hoc maleolens argumentum, & ad alia longe amœniora nos conferamus.

Cum ex legis præscripto Hebræi variis tenerentur lotionibus, atque puritati imprimis operam dare juberen-

runt abusi, atque in iis admodum luxuriabantur; vide *Fr. Mar. Grapaldum de Part. Ædium* lib. 11. cap. vi. p. 308. Romæ ad urinam reddendam publice erant in angiportis locatæ amphoræ, quæ usui fullonum inserviebant, observante *Ramirezio de Prado Pentecost.* cap. 2. p. 9. Ed. *Fabricii.*

(n) Si aqua ad manus non sit, adhibent pulverem, arenam vel lapillos, conf. *Reland. de Rel. Moham.* p. 81. & *Petr. Zorn. de Baptismo Judæi per arenam ejusque causis in Miscell. Groning.* Tom. 111. fasc. 1. n. 2. p. 12. sqq.

rentur, quæritur, num etiam habuerint balnea? De hac re nil certi constat, memoratur quidem piscina *κολύμβηθρα Bethesda Joh. v. 2.* memorantur thermæ *Tiberiadis Gadarorum* &c. de quibus videri post alios meretur *Relandus Palest. p. 301. & 856.* nec non rev. *Bachione Geogr. Sacr. Tom. II. p. 1. p. 260. sqq.* quum de publicis agere nostri non sit instituti: Interim quis Judæos privata domi suæ habuisse balnea pro certo adfirmaverit? vide *Menoch. de Rep. Hebr. p. 673. Calmet. de Aedib. Hebr. p. 241.* Aliquid ejusmodi obtinuisse sane probari nequit exemplis *Bathsabæ II. Sam. xi. 2. 4.* aut *Susanna Hist. Sus. vi. 15, 17.* nam ut alia mittam, constat, instructas domos & hortos in Oriente & olim & hodie esse etiam aqua, quâ lotio fieri potest & re ipsa instituitur, lege *Willebrand. ab Oldenborg in Συμμίκτ. Leonis Allatii p. 133.* ubi de Antiochiâ urbe in hunc modum: *Quam (aquam) etiam ipsi cives per subterraneas & minusculas venas in medium suorum hospitiorum & ad ipsa penetralia deduxerunt.* &c. adde *Heyman & Nyenburg. Reis. Tom. II. p. 304.* & *lettr. de Miladi Montague. Tom. II. p. 9.* Ab altera tamen parte frequens hodiernus balneorum usus aliquid videretur inferre pro vetusto etiam ævo; ni constaret hodie luxui magis inservire balnea Orientalibus, quam quidem corporis purificationibus: sed judicium esto penes lectorem! Cæterum Turcæ pro vulgo destinata habent balnea publica, cum ditiores sua privata domi habeant: testante *Busbeq. Ep. Itin. Turc. p. 184, 185.* conf. *Thevenot. Voyag. Tom. I. part. 1. p. 94.*

II. Domibus sæpe adjuncti erant *horti*; Græcis sæpe

sæpe dicti *μεροχῆται*, de quibus consulendus *Du Cange Gloss. med. & infim. Græcit.* v. Judæi tamen apud *Ligtfootum* Tom. II. Opp. p. 186, 201, 382. Hierosolymis non instrui hortos narrant propter foetorem; hosce homines maximo sane jure *Nugipolyloquidas* appelleris vocabulo *Plantino*, dum vel templi *ii.* tempora transferunt ad Templum prius, vel res juris cum rebus facti miscent. Dudum etiam *Menoch. de Rep. Hebr.* pag. 670. ostendit hortos domibus fuisse junctos, tum aliis in urbibus, uti *Jesræele* ad palatium régis Achabi *i. Reg. XXI. 2.* tum Hierosolymis *ii. Reg. XXI. 18, 26.* ubi memoratur sepultus Manasse in *horto domus suæ*; de quo loco nuper dixit doct. GOENSIUS *Cepotaph. cap. vi. §. 111. p. 140. sqq.* Cum autem *Menochius* de ejusmodi hortis explicet loquendi genus tritissimum *sedere sub vite & ficu sua*, nondum plane quidem mihi persuasit, interim nil tamen abseni in ea opinione video.

Dicendumne porro est, Israëlitarum reges fuisse vicinos suos Persas imitatos? quorum *Paradisi* seu horti regii adeo veterum scriptis sunt celebrati; vid. *Briffon. de Regn. Pers.* p. 107. *Kampf. Amæn. Exot.* p. 1-6. sqq. ut ipsa illa vox Persicæ, ut volunt, originis apud Græcos aliosque usu valuerit, conf. *Pollucem Onom.* lib. ix. Sect. 13. f. & ad eum locum notam cel. viri *Hemsterbusii*. Inspici etiam potest *Arc. Form. Simonis* p. 663. nec non alii quos citavit idem GOENSIUS l. c. cap. vi. §. i. p. 132. Et sane *Paradisus* ejusmodi fuisse gavisos Israëlitos principes, adferendum videtur, cum vocabulum ipsum non Persicæ sed Hebrææ vel Arabicæ originis sit, uti probavit variis rationibus cel. *Michaëlis Not. ad Ecclesiast. Salomonis*

pag. 11. conferens thema *فردس*. Nec id quod regibus placebat, populo etiam insuetum fuisse videtur, ut videlicet hortos domibus suis jungerent; vide 11. *Sam. xi. 2.* & *Susannæ hist. vi. 15. sqq.* Hodie nihil in Oriente frequentius; vide *Heyman & Nyen- burg. Reis. Tom. II. p. 270. Cotovic. Itin. lib. III. c. 10. pag. 369.* & *Rouwolff. Reis. pag. 136.* In genere tamen observandum, Orientalium hortos non ea ratione ornatos conspici, quâ nostros, areolis variis distinctos, sed loca sunt varii generis arboribus, prout commodum fuit, plantata: vide *Maundrell. p. 474. & 510. Thevenot. Voyag. Tom. II. part. 1. p. 285. Shaw. Tom. I. p. 295. lettr. de Miladi Montague Tom. I. p. 236.* Cujus hæc narratio adtentione singulari digna est: *Au milieu du Jardin est le Chiosk (o); on nomme ainsi une chambre spacieuse, ordinairement embellie d'une fontaine. On y monte par neuf ou dix degrés; & elle est fermée par des treillis dorés, entrelacés de vigne, de jasmin & de chevrefeuille; ce qui forme comme un mur de verdure. Ce lieu délicieux, qui est entouré de grands arbres, est la scene la plus animée des plaisirs Turcs. Les Dames y passent leur tems ou à la broderie ou à la musique.*

(o) Conf. de Turcarum Chiosk five domo hortensi, ut ita dicam, etiam *Wheler Voyag. part. 1. liv. 11. p. 171.*

CAPUT VI.

De Supellectile.

SECTIO I.

De Supellectile in genere & Imaginibus in specie.

I. כלי. *Supellex Hebraeorum varia. Foenum & Cophinus. Vasa Porcellanea. II. Imagines an omnino Hebraeis prohibita? Minii usus. Ezech. XXIII. 14. Jer. XXII. 14. explicantur.*

I. **A**des jam perfectæ instrui debebant *supellectile* tum ad usum tum ad ornatum. De ea itaque nos etiam agemus, eo magis, quoniam Hebræi vates ex re domestica sæpissime mutuare solent suas locutiones: exemplum ejus rei insigne est II. Reg. XXI. 13. adde *Lowth. de Poës. Hebr. p. 123. Supellex Hebræis generali כלי vaforum nomine venit, quod vocabulum latissime patere constat, docente pluribus Bochart. Hieroz. part. 1. lib. 2. cap. 44. eâdem fere sensus amplitudine, qua apud Græcos Hebraizantes venit vox σκεῦος; vid. Vorst. de Hebraism. N. T. part. 1. pag. 30. Quod jam, ne hisce diutius inhæreamus, ad Hebræorum supellectilem in genere adtinet, ea pro variorum forte & conditione videtur fuisse vel magis vel minus magnifica, Classicus hac in parte est locus II. Tim. II. 10. Ἐν μεγάλῃ δὲ οἰκίᾳ οὐκ ἐστὶ μόνον σκεῦη χρῦσα καὶ ἀργυρα, ἀλλὰ καὶ ξυλινὰ καὶ ὀστέακινα καὶ ἄ μὲν εἰς τιμὴν, ἄ δὲ εἰς ἀτιμίαν. ad quem locum conf. Schotti Adag. Sacr. ap. Cren.*

Exercit. Fasc. III. p. 738. (p) Usitatissima vero supellex & maxime necessaria erat lectus, mensa, sedile & lucerna: 11. Reg. IV. 10. de quibus singulis dein serorsim. Quod ad hodiernos Orientales spectat, apud illos supellex vulgo est vilissima; audi Cotovicum Itin. lib. IV. cap. 16. p. 480. Rara in his aedibus supellex; nullus aulaeum splendor, pictarum tabularum varietas nulla, nullus insuper cathedrarum aut scamnorum usus, non mensae, non mappae, non quadræ, non mantilia; imo nec fulcra, nec capsae, aliave cubiculorum ornamenta nostratibus usitata. Ditiorum quidem cubicula tapetibus insternuntur, culcitris e bysso vel holerico superpositis; culcitris adduntur pulvinaria, cervicalia; & coopertoria serica: — Arma pendent (q) de

(p) Ad Judaeorum supellectilem Fœnum & Cophinum retulit Juvenalis de sui temporis Judæis Sat. III. 13.

*Nunc sacri fontis nemus & delubra locantur
Judæis, quorum cophinus foenumque supellex.*

conferas Matth. xv. 37. & Ramirez. de Prado Pentecost. cap. 40. p. 238. Ed. Fabr. Cuneus lib. III. de Rep. Hebr. cap. 4. cophinum foenumque arcessit jam inde a servitute Ægyptiacâ, cum quo facit Keuchen. Adnot. ad Matth. XIV. 20 p. 114. sqq. sed perstringit tantum Satyricus vel Judaeorum eo tempore miseram conditionem; vel potius studium cibos in Sabbatho calidos conservandi.

(q) Olim idem apud Judæos obtinuisse videtur, cui rei inserviebant clavi, qui ideo duplici præbent sæpe metaphora ansam; quandoquidem & firmitatem addebant ædificio, & ab illis suspendebantur arma ac utensilia quævis: vide Esr. IX. 8. Es. XXII. 22. Zach. X. 4. &c. & conf. Dougl. Anal.

de parietibus. Cista hic tantum una atque altera, eaque viminea & corio tecta. &c. conf. *Rouwolf. Reis.* p. 35. Apud ditiores locantur etiam ad parietes (r) vasa Porcellanea atque argentea; vide *Heyman & Nyen-burg Reis.* Tom. II. p. 270. Quæ consuetudo an apud veteres Hebræos etiam in usu fuerit, vehementer dubito. Mos iste parietes ornandi haud incommode deducitur inde, quod veteres soliti fuerint præmia, quæ sollemnibus occasionibus fuerant indepti, ad parietes locare in perpetuam rei memoriam; conf. *cel. Gesner.* Tom. IV. *Comment. Soc. Reg. Gotting.* p. 244. fqq.

II. Sed videamus paullo specialius de Hebræorum veterum supellectile, & quidem primo loco de *Imaginibus*. De his agere videri posset supervacaneum, quoniam *Exod. xx. 22.* prohibentur Hebræi facere simulacra aut imagines; si tamen consideramus fabricam tabernaculi ac templi,prehendimus varias figuras ac imagines; sic & leones videbantur fabrefactæ ad thronum Salomonis ex quibus patere videtur, præceptum divinum cum aliqua restrictione esse sumendum (s); quemadmodum

Anal. Sacr. Tom. I. pag. 251. & *Vitring.* ad *Es.* Tom. I. p. 881.

(r) Singularissimum est, quod legimus de *Tartaris*, quos *Circassios* vocant, illos pro vasis aut aliis ornamentis solere liberos suos ad parietem locare, vid. *Corn. de Bruin. Reis. na Persien* p. 63.

(s) Haud equidem me latet, *Josephum Ant. Jud.* lib. VIII. c. 7. §. 4. reprehendere Salomonem eique vitio vertere, quod & boum figuram in templo & leonum ad solium suum fecerit, εὐδὲ δὲ, αἰε, ταῦτα ποιεῖν ἡ ὄσιον. Scio etiam ex *Eod.* lib.

dum & pronunciat *Maimonides Hilc. Avoda Zara* cap. III. §. 12. ubi adi *Dionysii Vossii* notas: convenit quoque hodierna Judæorum praxis; vide *Leon. Mutinens. de Carim. Jud.* part. I. cap. 2. §. 3. & *Buxtorf. Synag. Jud.* cap. xxxi. p. 582. Quod autem vetustissimum ævum adtinet, nonnulli huc retulerunt *Teraphim*, quos Michal Davidi substituisse legitur 1 *Sam.* XIX. 13. quod tamen pro vero habendum esse nondum probatum fuit, quia alias semper nomen hoc de idolo usurpatur: consule tamen *Carpzov. ad Goodw. Mos. & Aar.* p. 538. Oportunius huc pertinent figuræ pictæ ad parietem (t) *Ezech.* XXIII. 14. quæ tamen ex Babyloniorum moribus petitæ videntur: pictæ illæ fuisse dicuntur $\gamma\psi\omega$, quod *minium* interpretantur, cujus usus apud veteres frequentissimus in ornandis conclavium parietibus:

XVIII. cap. 5. §. 3. Judæos rogasse *Vitellium*, ut ne cum legionum signis militaribus per Judæam transfiret, nec non ipsum *Josephum* effecisse apud Tiberiadis cives, ut destruerent Herodis palatium $\delta\tau\iota \zeta\omega\omega\nu \mu\omicron\rho\epsilon\phi\alpha\iota\varsigma \acute{\epsilon}\chi\epsilon\iota$; quod narrat in *Vita* suâ §. 12. p. 7. Sed hæc superstitionem redolent: conf. *Menoch. de Rep. Hebr.* lib. VII. cap. 3. p. 646. Nullus tamen negare sustinuerim, Judæos imagines semper fugisse, nisi Idololatriæ crimine laborarent. conf. *Bochart. Hieroz.* part. II. Tom. I. Opp. p. 773.

(t) Hic mos pingendi ad parietes videtur ex Oriente ortum suum habuisse, ubi in ipso etiam textili sive vestibus stragulis variæ conspiciebantur picturæ; conf. *Act. Nov. Erud. Lips.* ann. 1759. p. 6. Monochromatibus vero inprimis veteres delectabantur, teste *Plinio H. N.* lib. XXXIII. cap. 17. & XXXV. 6. cujus ætate istud picturæ genus jam videtur in desuetudinem venisse. Adde eadem *Acta Lips.* l. c. p. 15. ubi de picturis in Herculaneo repertis.

bus: (v) vid. *Ant. Borremans. Var. Lect.* c. iv. p. 28. sqq. *Calmet de Æd. Hebr.* p. 246. & *J. C. Harenberg. de Domo inducta minio Sinopico in Mus. Brem.* Vol. I. part. I. p. 165. aliosque laudatos *P. Zornio* in eodem *Mus.* vol. II. part. 3. p. 413. Dealbant (x) denique parietes suos, quorsum referendus censeri posset locus *Act.* XXI. 3. quem tamen alii aliter intelligunt; vide *Schott. Adag. Sacr.* apud *Cren. Exerc.* fasc. III. p. 655. & *Wolf. in Cur. ad h. l.* Hæc de veteribus temporibus.

De hodiernis hæc fere inveniuntur; *Shaw. Voyag.* Tom. I. p. 354. *Dans les bonnes maisons les chambres sont tapissées de velours ou de damas depuis le plancher jusques à la moitié de la hauteur, le reste du mur est chargé de toute sortes d'ornemens en stuc ou en plâtre. Le plat-fond est communement boisé, & peint avec beaucoup d'art, ou divisé en divers compartimens & panneaux avec des moulures dorées & parci par-là des passages (y) de l'Alcoran.* Adde præter alios *Kämpfer. Amæn. Exot.* p. 174. & *Lettr. de Miladi Montague* Tom. I. p. 234. sqq.

(v) Pertinet huc ex vetere Epigrammate apud *Pitboeum Carm. Vet.* p. 30.

*Si quis forte mei domum Catonis
Depictas minio asfulas*

---- *Videt. &c.*

(x) Judæi recentiores in dealbando pariete locum aliquem non tangunt, in memoriam devastatæ urbis ac templi: vide *Buxtorf. Syn. Jud.* cap. xxxi. p. 581. & *Leon. Mutinens. de Cærim. Jud.* lib. I. cap. 2. §. 1.

(y) Conf. de hac re etiam *Lettr. de Miladi Montague* Tom. II. p. 36.

De Lectis ac Mensis.

I. *Lecti convivales ac dormitorii. Lecti elevati. Lecti ferrei & lævigatis pedibus: pretiosi. II. Mensæ figura. Sessio & accubitus. Suffitus in mensa.*

I. **U**t filum, quod in describenda supellectile porro sequamur, habeamus, commodus & opportunus erit locus II. *Reg.* IV. 10. ibi Sunamitica matrona Elisæ vati exstruere vult coenaculum & in illo ponere מטה ושלחן וכתב ומנורה, *lectum & mensam & sedile & lucernam*: videamus singula. Lecti in S. S. memorantur duplices, ad accumbendum alii, alii ad dormiendum; de illis, quia & ferioris ætatis videntur, & magis ad *Antiquitates convivales* spectant, hic non dicam; de his quædam dabo. Lecti hi erant ut plurimum elevati, unde frequentissime vocabula *adscendere & descendere* de lecto adhibentur: *Gen.* XLIX. 4. II. *Reg.* I. 6. 16. *Pf.* cxxxii. 3. causam hujus rei satis frigidam reddit *Dougtaus Anal. Sacr.* p. 179. nimiam scilicet hominum & insanam quodammodo ambitionem; recte idcirco notatus a *Schlicht. Dec. Sacr.* p. 194. Præterquam enim quod cuique regioni sui sint proprii mores, metum etiam noxiorum animalculorum suasisse, ut elevati construerentur lecti (z) docet *Schlicht l. c.* quam

(z) Idem in Italia hodiernum obtinere dicitur, elevatos nimirum & ferreos sæpe esse in multis locis lectos, tum & habere pedes lævigatos. Vide *Misson. Iter Ital. Tom. II. Pp. 36. p. 32. ed. Belg.*

quam ob causam etiam illos instruebant conopæis ad ar-
 cendas culices; vide *Bochart. Hieroz.* part. II. p. 567.
 Satis cum hac descriptione conveniunt hodierni illis in
 oris lecti: Auctore *Shaw. Voyag.* Tom. I. p. 355. *A
 l'un des bouts de chaque appartement est une petite es-
 trade, élevée de quatre ou cinq pieds au dessus de plan-
 cher avec un balustrade tout autour; c'est là qu'ils met-
 tent leurs lits.* Obiter jam huc refero II. *Reg.* xx.
 20. ubi *Hiskias* rex in lecto decumbens se vertisse di-
 citur *ad parietem.* Appellant autem ejusmodi lectum
 Arabes sua lingua قبة, quod Europæi *Alcove* pronun-
 tiare solent; ni forte sit oriundum hoc vocabulum ab
 Arab. الحف, Hebr. חפ. Illuc refert vocabulum חפ
Num. xxv. 8. *Bochart. Hieroz.* part. I. p. 1092. nec
 non Græcum vocabulum χελώνis, quod male sæpe χέλ-
 λώνis scriptum invenitur *Judith.* xiv. 13. conf. *Casau-
 boniana* p. 76. & not. *Wolf.* p. 279. Spondarum autem
 pedes sæpe erant lævigati ac politi, docente inter alios
Schlicht. Dec. Sacr. l. c. diff. 21. ubi de *ferreo* lecto re-
 gis *Ogi.* Invalescens postea luxu ad lectos alia & pre-
 tiosior materies fuit adhibita; aurum, argentum, ebur
 &c. *Amos* vi. 4. *Proverb.* viii. 16, 17. conf. *Calmet.
 de Æd. Hebr.* p. 261, 262. de *Persarum* regibus eadem
 fere narrat *Josephus Ant. Jud.* xx. 3. 3. adde *Brisson de
 Regu. Pers.* p. 105. Observari denique meretur, Judæos
 recentiores præcipere, ut lecti semper plagam respici-
 ant vel australem vel septentrionalem: consule *Buxtorf.
 Syn. Jud.* cap. xiii. p. 274. & *Leon. Mutin. de Carim.
 Jud.* lib. I. cap. 4. §. 1. *Orbon. Lex. Rabb. Phil.* p. 365.
 ubi etiam de lecto *bonæ fortunæ*, & *Galilæo* Judæis ce-
 lebratis agit.

II. Paratam etiam matrona Sunamitica Elifæ volebat מלש *mensam*, quæ apud Hebræos ita dicitur a מלש *lavando*; hinc *mittendo*, unde & Latinis *missus* de ferculo, quod in mensam defertur: vid. *Schultens. ad Proverb. vi. 14.* Erant autem mensæ Hebræorum vel quadratæ vel rotundæ, & elevatæ, ita ut sub iis locus foret canibus non tantum *Marc. vii. 28.* verum & regibus devictis *Jud. i. 17.* sed dicta jam hæc sunt aliis vide *Carpzov. ad Goodw. Mos. & Aär. p. 376. 377.* Mensæ veterum Romanorum ac Græcorum plerumque, quemadmodum spondæ Doricæ, habebant *pedes eburneos* animalis cujusdam pedis effigie insignitos; conf. *Ant. Borremans. Var. Lect. cap. xiii. p. 152.* quali etiam figura pedes mensæ sacrae multi fuisse volunt ex descriptione *Josephi Ant. Jud. iii. 6. 6.* vid. *Reland. de Spol. Templi p. 88. sqq.* Num autem ad mensam sederint veteres Hebræi, an vero accubuerint, anceps est quæstio: videtur antiquissimo tempore mos tulisse; ut mensis adsiderent, vide exempla congesta post *Bochart. Hieroz. part. i. p. 598.* a *Carpzov. ad Goodw. Mos. & Aär. p. 374.* Postea tamen accubitus in usum venit, more ab aliis gentibus ad Judæos derivato; confer auctores laudatos a *J. A. Fabricio Bibliogr. Antiq. p. 581. Pfeiffer. Opp. p. 1040. & Othon. Lex. Rabb. Phil. p. 7.* Inter convivandum, quod in transitu observo, adpositus mensæ fuit suffitus & libamen; locus est clarissimus *Ezech. xxiii. 41.* idemque hodie obtinet apud Orientales vid. *Heyman. & Nyenb. Reis. Tom. I. p. 220. & Maundrell. p. 470.*

S E C T I O I I I.

De sedilibus & lychnuchis.

כסא & Ἰσότος de Sedili. *Figura sedilium apud Hebræos incerta. Angulus optimus sedendi locus. Culcitrae ad parietem. Ezech. XIII. 20. illustratur. Lychnuchi. Supellex hæc etiam inventa in tabernaculo & templo.*

De sedilibus adhibetur sæpe apud Hebræos nomen כסא, quod alias *thronum, solium* denotat; eodem modo ac apud Græcos Ἰσότος sedilia dicuntur, quorsum nonnulli referunt *Apoc. III. 21. vid. Brunings. Comp. Ant. Græc. p. 300.* Alioquin *Sedile* apud Hebræos מושב vocatur; qua vero figurâ fuerint Hebræorum veterum sellæ, id vero parum constat, cumque hodie *sedilium* nullus in Oriente sit usus, ubi tantum *sophis* suis, ut vocant, insident, nihil inde lucis huic rei accenditur. Multo hoc certius est, apud Orientales optimum in cubiculis sedendi locum esse in angulo, quia ibi utrinque adest paries, quo is, qui *Sophæ* insidet, semet commode sustinere potest; vid. *Heyman. & Nyenb. Reis. Tom. I. p. 199. & Lettr. de Miladi Montague part. II. p. 9.* Sit ne hinc illustrandus locus *I Sam. XX. 25.* ubi *Saul* dicitur sedisse in suo fedili ad parietem, videant alii. Commodi majoris ergo etiam hinc inde ad parietem conspiciuntur culcitrae, conf. *Shaw. Voyag. Tom. I. p. 354. & Maundrell. Reis. p. 470.* *Shaw* huc refert *Ezech. XIII. 18, 20.* & sane loco huic difficillimo hac ratione non incon-

cinnus conciliabitur sensus: Plura de sedilibus dicere non habeo.

Lychnuchus, מנורה dicitur a נר *splenduit*, quo de verbo vid. *Schultensf. ad Prov. XXI. 4.* De lychnuchis veterum Hebræorum parum constat, nisi ex sacro templi lychnucho illos illustrare velis, quod non abs re forte foret. De lucernarum apud veteres forma nonnulla congessit *Schlicht. Dec. Sacr. obs. XXVII. p. 215.* Id monere adtinet, lucernarum ab veteribus Judæis adhibitarum exempla nonnulla reperiri, e quibus apparet, ea ab ceterarum gentium lucernis haud multum discrepasse. conf. lucernam æneam literis Hebraicis inscriptam, quam produxit *Fr. Gorius Tom. I. Inscriptio-num Etruriæ pag. 117.* A lychnuchis & lucernis autem variæ mutuo sumuntur locutiones; vide *Matth. v. 15. Marc. IV. 21. Luc. VIII. 16.* ad quæ loca confer sis *Schotti Adag. Sacr. in Crenii Exercit. fasc. III. p. 438. & Wolf. in Cur. Philol.*

Quæ de supellectile huc usque vidimus, ea etiam in tabernaculi ac templi structura deprehenduntur, erat in illis *mensa*, מִסָּכָה *folium*, *sedile*, arca foederis; denique & *lychnuchus*: ex quibus omnibus elucescit, Deum O. M. sese non tantum ut regem verum & ut patrem familias inter Israëlitas gerere voluisse: conf. *Wits. diss. de Theocrat. Jud. in Misc. Sacr. Tom. II. p. 717. Deiling. Tom. IV. part. II. obs. IV. p. 655. & alios apud Schlicht. Dec. Sacr. p. 467.*

CAPUT VII.

*Sistens miscellanea quædam de Ædibus
Hebræorum observata.*

I. בית אלמנות. Gen. II. 24. *Domus dedicatio. Jura circa venditionem & elocationem. Remedium recentiorum Judæorum contra incendium. An in domibus sepulta cadavera?* II. *Corollarium de Ædibus miræ structuræ: ex ossibus piscium: ex sale. Metaphoræ ab Architectura.*

I. **S**ic tandem portum faustis avibus nostra tenet carina; restat tantum, ut pauca quædam adnectamus, quæ ad Ædes in genere spectant, quæ prout obvenient, nulla ordinis habita ratione, dabo. *C. Mel in Antiquar. Sacr. p. 261.* narrat ex Judæorum scriptis, quando filius familias uxorem duxerat, ejus patrem domum ei ædificasse domui suæ vicinam, sic & factum fuisse filiæ desponsatæ, cujusmodi domus a Judæis dicitur בית אלמנות, vel בית אלמנות לבתו, *domus viduitatis*, si ita loqui liceat. Hodierni Orientis incolæ liberis suis maritatis secum manere sæpe numero permittunt, narrante *Shaw Voyag. Tom. I. p. 354.* — Ex Gen. II. 24. *derelinquet vir patrem matremque suos*, quia Chaldæus habet, *cubiculum patris* &c. exsculpere quidam fategit, moris apud Hebræos fuisse, ut liberos suos ad pudicitiam custodiam in cubilibus suis secum haberent coll. *Luc. XI. 7.* Sed hæc observatio non magni est momenti; conf. *Falster. A-mæn. Philol. Tom. I. cap. 47. p. 211.*

Si quis domum exstruxerat novam, eam dedicabat (a), & ante dedicationem immunis erat a militia, *Deut.* xx. 5. ad quem locum conf. *Dougl. Anal. Sacr.* p. 111. & *Wagensf. ad Sota* p. 855. 865. Circa emtionem & venditionem ædium jura varia traduntur *Levit.* xxv. 29. 30. 31. de quibus lege *Carpzov. ad Goodw. Mos. & Aär.* p. 465. Incolas Hierosolymorum ædes suas ad festa accedentibus, mercede non elocasse, verum gratis earum usum concessisse narrant Talmudici, & convenit historia Evangelica *Matth.* xxvi. 17. conf. *Ligt-foot. Opp.* Tom. II. p. 185. & 697. & *Wagensf. ad Sota* p. 900. sqq. quædam etiam habentur in *de Nederl. Lett. Verl.* Tom. II. n. 2. p. 208.

Observandum etiam est, Judæos recentiores singulari ritu & superstitione se suasque ædes contra incendium munire, *scutum*, ut vocant, *Davidis* adhibentes, verbisque *Mosis Num.* xi. 2. illi adpositis (b); plura *Fabric. Cod. Pseudepigr. V. T.* p. 1007. *Schlicht. Dec. Sacr.* p. 113.

Apud Græcos mortui prisco tempore sæpius intra ipsas ædes sepeliebantur, vide *GOENSIUM de Cepotaph.* cap. III. §. II. pag. 40. Sed quid de Hebræis

(a) *Pf.* xxx. hunc in fronte gerit titulum: *Canticum dedicationis domus Davidis*; quo de titulo inter doctos convenit, ut inter horologia; vide *Selden. de Synedr. Hebr.* III. 13. 3. p. 117. & *cel. Irhoven in Titul. Psalm.* §. 71. p. 104. nostri nunc non est tantas componere lites.

(b) Convenit veterum superstitione, qua contra incendia ostio hæc verba inscribebant *ARSE VERSE*, hoc est, explicante *Festo, averte ignem.* vid. *Falster. Amoen. Philol.* Tom. I. cap. LIII. p. 239. & ne omittas *Almeloveen. in Conject.* p. 151.

bræis dicemus? duo exstant loca, quæ id docere videntur apertissime; de Joabo legimus *1 Reg. 11. 34. Et sepultus est בביתו in domo sua in deserto*; de Samuele *1 Sam. xxv. 1. & sepeliverunt ipsum בביתו ברמה in domo sua in Rama*; intercedunt tamen Geierus de *Luct. Hebr. cap. vi. p. m. 118. & Nicol. de Sep. Hebr. 111. 15. p. 193.* eo inprimis argumento ducti, quod obftet sepulcrorum immundities (c) *Num. xix. 16.* Cum Geiero igitur de *horto domui adjuncto* explicat GOENSIUS d. l. c. vi. §. 111. p. 146. qua ratione etiam explicuerunt hæc loca cel. *Lampe Diss. Theol. Tom. 1. p. 618.* nec non Cel. *Gerdes. Hist. Crit. de la Republ. des Lettr. vol. xv. p. 104.* quod & commodissimum videtur.

II. Sed limites dissertationis nos dudum jubent filum nostrum abrumpere. Colophonem itaque huic argumento imponam, singularia quædam propinando de miris ædium structarum apud varios populos formis. Sic de *Ichthyophagis* reperiis apud *Strabonem* lib. xv. *Geogr. p. 1050.* A. ædes illos ex ossibus cetorum & conchis ostrearum parare, idemque adfirmat *Arrian. Rer. Ind. cap. xxix. p. 567.* ed. *Blankardi.* Inspice etiam *Philandr. ad Vitruv. lib. 11. cap. 8. p. 43.* ubi ex *Plinio* de *Pygmæis* fabulam narrat, qui ex luto pennisque & ovorum putaminibus ædes sibi construere feruntur, alii populi ex *sale* ædes faciebant, eodem teste *Plinio* (conf. *Salmas. ad Solin. p. 82.*) & *Herodoto* lib. 1v. cap. 185. ubi adi summi WESSELINGII notas. Singu-

(c) Non debuisset *Nicolai l. c. p. 188.* negare *Samuelem* Ramæ esse sepultum, tu Lector vide *Rev. Bachiene Geogr. Sacr. Tom. II. part. 1. p. 487. 488.*

gulare prorsus exemplum est, quod legitur apud *Herbelot. Biblioth. Orient.* p. 6. de Calipha Saracenorum *Abdalla*, qui ab hoste suo captus domui fuit inclusus, cujus fundamenta ex sale constabant, illi nempe domui immissam fuisse aquam, atque ita, sale liquefacto, collapsam domum infelicem principem una secum ruina sepelivisse. Judæi porro mentionem faciunt ædium, quæ quatuor cubitorum magnitudinem haud adæquent, vide *Wagenf. ad Sota* p. 865. qui ibidem *B. Hilarionis* describit domicilium exiguum admodum. Sic *Georg. Doufa Itin. Constantinop.* p. 79. memorat *tuguria*, quæ tam angusta erant, ut sæpe caput sub tecto reclinans, pedes extra januam habere cogeretur.

Denique ab *Ædibus* variæ desumuntur metaphoræ, quarum duas tantum hic memorabo. Ex agricultura & architectura transferre veteres solebant dicendi formas ad liberorum procreationem, vide cel. *Lampe in Job.* Tom. III. p. 489. & adde *Schlicht. Dec. Sacr.* p. 163, 164. Hinc filii nomen Hebræis ab *ædificando* derivatur בָּנֵי אֵדִים, *Στύλοι γὰρ οἴκων εἰσὶ παῖδες ἄρσενες*, conf. *Simonis Onom. V. T.* p. 492. Non minus a domibus transferuntur locutiones ad Ecclesiam Dei O. M. quæ sæpius *domus* appellatur, qua de re consule *Ruimig. H. Sinnebeelden* Tom. I. p. 669. Hujus locutionis explicationem pro illa ætate satis elegantem dedit *Joannes de Galindia* poëta sæculi xi. in poemate *de Mysteriis Ecclesie*. Versibus ipsius aliquot desumptis ex *Leyseri Hist. Poët. med. ævi* p. 339. hanc meam dissertationem concludo: ita autem ille:

*Est domus Ecclesia Domini: summus faber illam
 Ex petris vivis, quadris pariterque rotundis
 Construit in cælis, & amoris schemate jungit,
 Fundamenta locans. Pes & basis est petra Christus;
 Circumstant paries, populus gentilis, Hebræus
 Christo fundatus per partes quatuor orbis.
 Sancti quadrati lapides sunt, celte politii;
 Quadrata stabiles virtute, poloque parati
 Artificis summi prædocto pollice. Quorum
 Quidam portantur, nec portant: simpliciores
 Sunt isti: portant, portantur, sunt mediocres.
 Sunt & portantes, non portati: Tamen hi sunt
 Sancti, quos Christus ad cæli sidera portat.*

ΜΟΝΩΙ ΤΩΙ ΘΕΩΙ ΔΟΞΑ.

POSITIONES.

I.

Hebraeam Linguam qui incertam, ambiguan, pauperem pronunciant, ne illi multum intelligendo faciunt, ut nihil intelligant.

II.

Ad S. Codicem rite exponendum Philologia plus confert, quam ceterae omnes disciplinae.

III.

Eam qui spernunt Theologi, nec sua bona norunt, nec officium boni interpretis.

IV.

Interpretatio Graeci textus N. T. non tam facile absoluitur, ac plerique vulgo sibi persuadent.

V.

Si enim, prout decet, rem consideremus, requiritur ad hanc rem non tantum haud vulgaris, neque ex Lexicis comparata Graecismi intelligentia, verum & naturae atque indolis Linguarum OO. morum ac consuetudinum ejus aevi sufficiens peritia.

שיר לכבוד הארון

אי"ן המלשולד

מאשר מי אשר דרש את חכמה

ומצאה: כי לו יהיה תהלה:

זאת עשית גם-אתה ירדני:

והלל לך כל-אדם עלץ לבי:

יסף הלוך בדרך הזה בינה

וינסף לך עץ ויקרה

ויברכך יהוה משמים:

אשר ברא את-הארץ ומים:

כן כתנתי בכל-נפשי

גבריאל פ"ד אור:

Πρὸς Ἀυτὸν

Ἡμερὰ εὐσημῶ χαιρ' αὐτοφάσιν παρεχούσα
Συγχαίρειν πείρας Σοί, Φίλε, σὴς σοφίας.
Σὴς σοφίας, Θαμβὸς μὲν ἐμοί, κλεῖσ' ἀλλὰ φέρβους
Σαί, σπουδῆς καρῶν τοῦ συνεχῆς τέκτονε.
Νῦν γραφάς, κλυτὴ Κῆρε, λόγον περικαλλέα, γιωτοῖς
Αὐ παρεχεῖς ἀδὴν ἀξία Σὺ γέ μελλῆ.
Ἀλλὰ καλῶς ἀδῶσι σοφοὶ Σὺ γ' ἀξίον ἄσμα,
Σεῖο νοεῖ δ' ἀρετὴν ἀθανάτων τέ κλεῖσ'.
'Ἡμας δ' ἐν τείνω φύσις ἢ μητρὸν καθεύξει
Χωρῶ, καὶ μινυρον μοι παρεδῶκε νοον.
Γοῦν ἐθέλω μαλλον μακρὰν σίγαν γέ σιωπῆν,
Ἡ ἐλαχίστα λεγέιν· Εὐχόμεαι ἐν δὲ μόνον.
Ἐμμενε ἐν σπουδῇ ἱερῶν σε Θεῶ, τότε κυδῶ
Ἀφθίλον, ἢ δὲ ζῶν οὐρανοῖς σε μένει.

P. G. DUKER

Litt. Hum. Stud.

DOCTISSIMO JUVENI
ISBRANDO VAN HAMELSVELD,
erudite differenti.

Jam prius, ac Faunos Neptunus sterneret undis,
Et tenuit spoliis ambitiosus humum.
Imo diu, postquam aestum despumaverat omnem,
Complicuit tumidas alveus ejus aquas.
Larga Ceres primis Patribus tentoria ruri
Vel casa stramineos pandit aperta toros.
Sufficit antra dein suavi nidore Diana,
In tuguriis Bacchum plebs venerata fuit.
Non sic? nostra quidem; splendore palatia rident.
Quae Venus, & partim Mars, sua moenia ait.
Diceret haec coeli faciem veneranda vetustas,
Esse, viros in iis pignora viva Jovis.
Sed vereor! lapsa, valvis insculperit, anno:
Aurea sunt miseris tecta superba Diis.
Num male vel recte! praesens consideret aetas,
Hoc scio, quae, mortis, nostra putamus, erunt.
Ecce! Palaeffinae, Latii speculator, & Austri,
Viderat HAMELSVELD antra, hypocausta, Lares.
Non tamen aeternos monstrarunt flumina Nostro
Neptunique salum, terra vel ipsa, focus.
Exin coelestis Solymae meditatur honores;
Nectarei dulces lambere fontis aquas.
Interea veterum cum jam penetrabile penatum
Vidisti varias Niliacasque domos.
Ac TIBI nostra quidem referarunt secula valvas,
Ut possis aevi nosse theatra magis:
Delicias plures, nec dum defesse viator!
HAMELSVELDE! tuae da documenta viae.

SAMUEL NAGY DE DÁLNOK.
Hungarus.

S. S. Theolog. Studiosus.

Ad Eundem

Carmen Adonicum.

C are Sodalis,	Præmia præbet,
Gloria Phoebi!	Tempora cingit,
Plectra movere	Flore decoro:
Mollia vellem,	Quod rediisti
Si mihi summus	Victor honore,
Carminis auctor	Jamque secundâ
Phoebus adefset.	Vice Sodalis!
Ast mihi nulla	Sub Duce Docto
Musica vena	Rem bene tractas:
Contigit Eheu!	Omnia spero
Qua Tua possem	Sint Tibi fausta
Tollere docta	Tempus in omne,
Nomina Coelo.	Dum regit artus
Accipe raucâ,	Corporis aurâ.
Quæ Tibi voce	Denique fias
Carmina canto.	Opto precorque
Ecce Minerva	Lucida stella.

M. BAERSELMAN

S. S. Tb. Stud.

Eidem.

Gaudeamus, gaudeamus! cura cedat pectore!
Nunc canendum, nuncque læto terra pulsanda est pede!
Hoc die carpis laboris, HAMELSVELDE, præmia.
O beati ter quaterque corda qui DEO sacrant!

Sic decet calcare veræ integritatis tramitem,
Sic decet noctes diesque, tota vitæ tempora,
Artibus solis vacare, seque totum involvere?
O beati ter quaterque corda qui DEO sacrant!

Fama nomen, Fama laudes prædicabit & decus;
Sol ubi se, jam renascens, tollit undis vitreis
Sol ubi se, jam reversus, condit undis vitreis.
O beati ter quaterque corda qui DEO sacrant!

Vive lætus, vive felix, nulla te premant mala,
Cum tamen (non parcit ulli) fera mors advenerit,
Non *caducum* sed *perenne tectum* scandito poli!
Et beatus ter quaterque corda ibi DEO sacra!

ita cecinit

CAROLUS BOERS. Adr. fl.

Litt. Hum. Stud.

Aan den zeer Geleerden Heer
YSBRAND VAN HAMELSVELD.

in 't openbaar redentwiftende.

Ik wort genoopt, door vrientschaps sporen,
Door uw verstant, en lettervlyt,
Om myn gezang te laten horen,
Van HAMELSVELD! U toegewyt,
U, die 'k, in deze Tempelzaalen,
Zie andermaal den prys behalen;
Gy tradt, door nieuwen lust gedreven,
Myn vriend, helthafsig wel te moe,
Om een geleertheits blijk te geven,
Met luister, naar het strytperk toe,
Daar Gy, met kracht, en keur van woorden,
Die ieders hart, en zin bekoorden,
Hen, die vermetel U besprongen,
Zoo dapper hebt ter neer gevelt,
Dat vaerdig alles was voldongen,
't Geen Uwe vlugge pen vermelt:
Gy kondt voorwaar ook naulyks doolen,
O-lof van Utrechts Hoge Schoole!
Daer 't U gegunt was na te zweven
De gulde lessen van Meceen,
Den Groten RAU, wiens schrande leven
Zal dringen door alle eeuwen heen;
Met zulken Leitsman mogtge pralen,
Wiens roem myn Zangnymf af zal malen,
Dan zagt... die helt is ver te boven
Myn lage pen, en lofgedicht,
'K zou zynen luister eer verdoven,
Ik zwyg, wyl daar voor alles zwicht:

'K wil mynen Vrient dan liever pryzen,
 En zynen yver eer bewyzen,
 Nu Hy, op 't spoor der letterkloeken,
 In dees' begaafden redenstryt,
 Uit eene wyde Zee van boeken,
 Van vroeger, en van later tyt,
 Ons aanbiet deze nutte bladen,
 Met geur van wysheit overladen;
 Hy toetst de keurigste verstanden,
 En, wyl zyn pen in de oudheit weit,
 Toont Hy, hoe dat, in Ifrels landen,
 Der huizen grontslag wert geleit,
 De huizen, van Vorst Abrams erven,
 Die nu als vremdelingen zwerven.
 Elk moet hier voor zyn oordeel zwichten,
 De leeft der boukunst, net geschoeit,
 Leert, hoe zy hun gebouwen stichtten,
 Toen dit geslacht noch heeft gebloeit:
 Wie roemt dan niet zyn groot vermogen?
 Wie staat met my niet opgetogen?
 Vaar Gy dus voort, O Roem der braven,
 En spaar geen moeite, zorg, en zweet,
 Op dat Gy meer Uw' schone gaven,
 Ten nut van 't algemeen bestee.
 Zoo zult Gy, in Uw' vroege jaren,
 Der gryzen glori evenaren:
 Laat wangunst dan Uw werk bekluren,
 Uw naam, verheven boven haat,
 Zal onverwelkt den tyt verduren,
 Zoo lang 't gebou der waerelt staat,
 En Gy zult, in het huis des HEEREN,
 In 't kort, met meerder glans verkeren.

MAUR. GOLDBACH.

S. S. Th. Stud.

E R R A T A.

Pag. 9. lin. 4. Tom. I. lege T. II.

— 23. — 24. فُش — نَش

— 31. — 1. *raemen* — *raemten*.

reliqua minoris momenti L. B. ipse corriget.